DEVRiMCi
SANAT VE KÜLTÜR
KAVGASINDA

MiLiTAN

5 mayıs 1975

ÖLÜLERİMİZ nihat behram
1 MAYIS İŞÇİLERİN GÜNÜDÜR kemal sülker
ŞİİRİN GELECEĞİ c.caudwell

JOSÉ MARTÍ SAVAŞÇI ve ŞAİR

DEVRİMCİ SANAT VE KÜLTÜR KAVGASINDA

MİLİTAN

AYLIK DERGİ / SAYI 5 / MAYIS 1975

2 BİLDİRİ
3 BU SAYIDA
5 Fazıl Hüsnü Dağlarca / KARŞILIKLAR
6 Gültekin Çizgen / FOTOĞRAF
7 Kemal Sülker / 1 MAYIS İŞÇİLERİN GÜNÜDÜR
10 Nihat Behram / ÖLÜLERİMİZ...
14 Mahmut T. Öngören / HABERLEŞMEDE EFENDİLER
19 Kemal Özer / YAŞAMIN BİZDEN İSTEDİĞİ
20 JOSÉ MARTİ / SAVAŞÇI VE ŞAİR
44 Ömer Polat / BÂDELİ HALK AŞIĞINDAN DEVRİMCİ OZANA
51 Barış Pirhasan / GARİP BİR SAVAŞ
53 Fikret Otyam / ZEYNEL...
57 Selçuk Demirel / DESEN
58 Emin Karayel / SONBAHAR GÜNLERİ
60 Kemalettin Kaya / BİR GÜN YENİDEN HAYATA
64 Emre Senan / KARİKATÜR
65 Necmiye Alpay / MİLİTAN'DA ÇIKAN İKİ YAZI ÜZERİNE
68 Christopher Caudvell / ŞİİRİN GELECEĞİ
75 SANAT VE KÜLTÜR DÜNYASINDA MİLİTAN

Kemal Özer, Aysel Özakın, Erdal Alova,
Kemal Gonca, Ergin Koparan, A. Behramoğlu,
Ayşın Candan, Salih Yurttaş, Taner Kutlay,
Mehmet Turgay,

Kurucuları: Ataol Behramoğlu, Nihat Behram/Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu: N. Behramoğlu/Yazışma ve havale adresi: P. K. 893, Sirkeci/İST./Yönetim yeri: Himaye-i Etfal Sokak, Kredi Han 8/3, Cağaloğlu İST./Abonesi: Yıllık 90 T.L. (Yurt dışı için iki katıdır)/ Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez/Tek dergi isteklerinde 10 T.L.'lık posta pulu gönderilmelidir/Dizgi-baskı: Yelken Matbaası/Dağıtım: Anadolu ve İstanbul: Der-Da; Ankara için: Ankara Dağıtım.

Faşizm Türkiye'de bir tehlike olmanın sınırlarını aşarak bir olgu haline gelmektedir. Yaşadığımız şu günlerde halka ve öğrencilere yönelmiş cinayetlerin yarın kitlesel cinayetlere dönüşmeyeceğinin ve bugün Türkiye için böyle bir bahtsızlığı önleyebilme olanağına sahip örgüt ve kurum yöneticilerinin de faşizmin uşaklığını kabul etmeyecek tüm yurtseverlerle birlikte bu cinayetlere kurban olmayacağının güvencesi nerede? Bu kez sistemli ve bilinçli olarak Türkiye'yi bütün kurumlarıyla ele geçirme çabasındaki faşizmin en yetkili ağızları en inanılmaz bir pervasızlıkla bu yönde tehditler savurmadılar mı? Öyleyse daha ne bekleniyor? Kendi üyeleri, yöneticileri ve sempatizanları öldürülen, bizzat en başta bulunan liderinin yaşamına dolaylı da olsa tehditler savrulan ve demokratik güçlerin şu anda en etkili örgütü olma iddiasını taşıyan parti, faşizmi durdurmak, onu toplumun tümünü yıldıramadan ininde boğmak için hangi somut eylemi öneriyor? Demokrasiyi hiçe sayan, en alçak ve sinsi yöntemleri uygulama yeteneğini özünde taşıyan bir yönelişe karşı, hiç bir yaptırım gücü taşımayan suçlamalarla nereye kadar mücadele edilebilir? En yakın örneğini Şili'de akıtılan kanlarla yaşadığımız dünya çapında bir insanlık dışı komplonun; bir yalan, demagoji ve cinayet mekanizmasının Türkiye'de göz göre göre gelişmesine seyirci mi kalınacak? İlerici, yurtsever yazarların kalemleriyle giriştikleri yiğitçe savaşa, uyarı çabalarına; mecliste en çok sandalye sahibi olmasını bu kalemlerin mücadelesine de borçlu olan partinin yönetici kadroları ne zaman somut bir eylemle destek olacaklar? Türkiye'nin en devrimci kesimini, işçi sınıfını temsil eden örgütler; faşizmin ölümcül ve doğal düşmanı ve en büyük korkusu olan bu gerçek ve somut gücün; saldırgan sapıklar ve kiralık katiller çetesine karşı çelikten bir kale olduğu gerçeğini haykırmak ve demokrasiyi koruma yolunda bunu tanıtlamak için daha ne bekliyorlar? İlerici ve devrimci güçlere ve bunların şu anda en etkili örgütlerinin yöneticilerine görevlerini ve kendilerinin de bizzat hedef oldukları tehlikeyi anımsatıyoruz. Gelişen faşizme karşı etkili, kararlı ve somut bir eyleme geçilmedikçe; bugün korunmasız bir öğrenciye, öğretmene, işçiye ya da köylüye çevrilmiş silahın namlusu yarın daha yukarılara yöneldiğinde şaşırmamak gerekir. Çünkü bugün Türkiye'de oyunlarını açıkça oynamakta olan faşizm, amacına ulaşmak yolunda neler yapabileceğini görebilmek için biraz sağduyu ve bilgi sahibi olmak yeterlidir.

MİLİTAN

bu sayıda

MİLİTAN'ın bu sayısında Küba'lı antiemperyalist savaşçı ve şair José Marti'nin şiirleri ve yapıtlarından örneklerle Marti üstüne görüşlerimizi okuyacaksınız. Tıpkı üçüncü sayımızda şirlerini yayınladığımız Macar şairi Attila Jozsef gibi, José Marti'yi seçişimiz de bir raslantı değil. Kendisi üstüne çalışmamızın yayınlanışını (Mayıs 1895'te savaş alanında öldürülen şairin) 80. ölüm yıldönümüne raslatışımız da yeterli bir açıklama sayılmamalı. José Marti, Attila Jozsef gibi şairleri, yaşadıkları zamanın, koşulların ve şiir yapılarının farklılığına karşın birleştiren bir özellikleri var. Bu, kısaca, şiirin, hayatın ve devrimci eylemin bütünsel bir kavranışı diye özetlenebilir. Bu türden şairler için şiir, onların öz, bireysel yaşamlarının, şematik olmayan, bütünsel bır yansısı, kopmaz, organik bir parçası olduğu gibi; aynı zamanda da toplumsal bir işlev yüklenmiş, hayatı aydınlatmaya, değiştirmeye yönelmiş bir silahtır. Türkiye devrimci şiirinde de savunduğumuz böyle bir anlayışı örnekleyecek şiir ustalarını, yayınımızı sürdürme olanağına sahip olduğumuz sürece, belli bir plan içinde tanıtacağız. Ölümünün 60. yıldönümü olan Ağustos ayında Tevfik Fikret için düzenleyeceğimiz bir inceleme ve saygı sayısının yanısıra, Mayakovski ve Eluard konusunda çalışmalarımızın da bu yılki programımız içinde bulunduğunu yeri gelmişken belirtelim.

M. Tali Öngören ve Ömer Polat'ın bu sayımızda yer alan yazıları, «sosyal demokrasi ve kültür» sorunlarını aydınlatmaya, iki ayrı alanda, dolaylı da olsa birer girişim sayılmalıdır. M. Tali Öngören, ülkede temel üretim ilişkileri değişmedikçe, kitle iletişim araçlarını ellerinde bulunduran grupların, hangi iyi niyeti taşırlarsa taşısınlar, bu araçları tümüyle halk yararına işletebilmelerinin olanaksızlığını tanıtlıyor. Üstelik bu grupların dünya görüşleri de bilimsellikten uzaksa; halkın çıkarlarıyla tam bir uyum halinde değilse... Ömer Polat ise, halk kültürüne yüzeysel bir yaklaşımın, ilerici hatta devrimci niyetler de taşısa varacağı yoz ve tehlikeli yeri gösteriyor. «Sosyal demokrasi ve kültür» konusunun ülkemiz kültür yaşamında temel bir önem taşıdığı görüşündeyiz. Ekonomik sorunları ele alış tarzında olduğu gibi sanat ve kültür alanındaki yönelişiyle de, popülizmden gizemciliğe kadar, idealizm kaynaklı görüşlerin temsilcisi olan, küçük burjuva kökenli aydınların büyük çoğunluğunu kendine yandaş kılabilen sosyal demokrasi, hele iktidar olabilecek yetkinlikteyse, marksist dünya kavrayışına düşman bir güç niteliğiyle belirginleşmektedir. «Sosyal demokrasi ve kültür» sorununun, Türkiye'ye özgü somutluğu içinde sürekli irdelenmesi gereklidir.

C. Caudwell'in yazısı, bir süre önce Türkçede yayınlanan «Yanılsama ve Gerçeklik» adlı kitabının orjinalinde bulunduğu halde, çeviride yer al-

mıyor. «Şiirin Geleceği» adlı bu bölümü, bir kaç sayıda tümüyle yayınlayarak, bu önemli yapıta Türkçe çeviri olarak da bütünsellik kazandırmış olacağız.

Fazıl Hüsnü Dağlarca, şiirini, «toplumcu edebiyatımız ve sorunları» konulu soruşturmamıza yanıt olarak gönderdi. «Karşılıklar»la, soruşturmaya ilk karşılığı yayınlamış oluyoruz. Adreslerine soruşturma metni gönderildiği halde henüz yanıt almadığımız yazarlarla, adreslerini bilmediğimiz için kendilerine soruşturma metni iletemediğimiz yazar arkadaşların yanıtlarını da bir an önce bekliyoruz. Soruşturma karşılıklarını yayınlamayı önümüzdeki sayıyla sürdüreceğiz.

Necmiye Alpay'ın, dergiye bir okur mektubu olarak gönderdiği yazısını tartışmaya açık olarak ilginç saptamalar getirdiği kanısıyla yayınlıyoruz.

Dergiye pek çok şiir geliyor. Bir çok arkadaşın, gördükleri, yaşadıkları, düşündükleri haksızlıklardan söz etmenin şiir yazmaya yeteceği kanısında oldukları görülüyor. Oysa, toplumcu şiirin, konusu kadar biçimiyle de seçkin ve özgün olması gerektiği ve bir şairin, genel bazı doğrulardan, kavramlardan çok, kendi öz yaşamından, kendi yaşamına ve çevresine özgü somutluklardan, kendi dünyasının ayrıntılarından ve somut olgularından söz ederek kendi şiir dilini ve dünyasını yaratabileceğini; yaşamın doğru ve bütünsel bir betimine ancak böyle varılabileceğini MİLİTAN'ın çıkışından bu yana tüm tutumuyla tanıtlamaya çalışıyoruz. Bu sayıda şiirlerini yayınladığımız çok genç iki arkadaşın, Kemalettin Kaya ve Emin Karayel'in, toplumcu bir yönelişle, kendi şiir dillerini ve dünyalarını kurmaya yetenekli şairler oldukları kanısında ve umudundayız.

M İ L İ T A N

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

karşılıklar

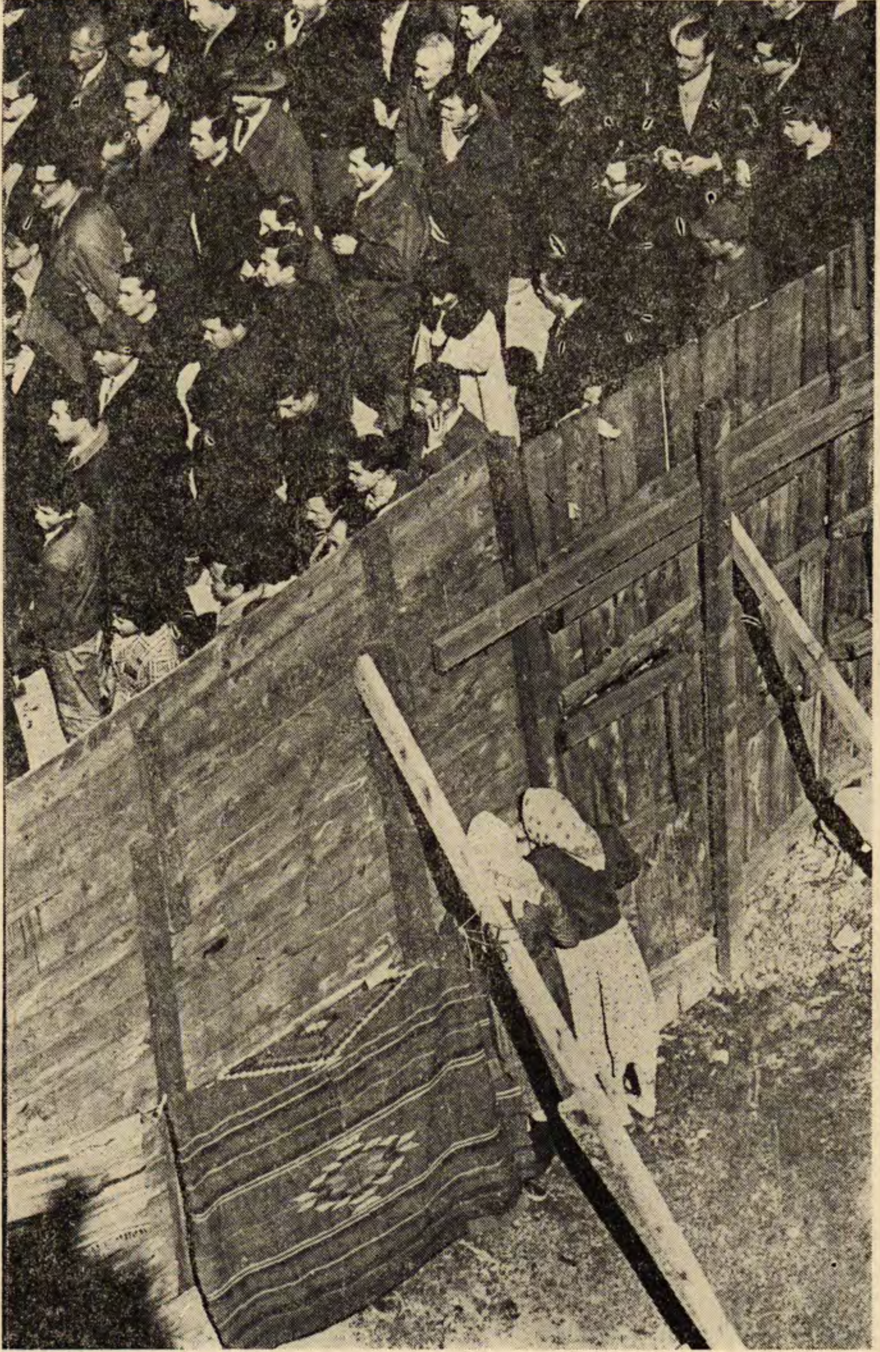
— Besbelli bir ereği vardır
Bütün yazılanların bütün çağlarda
Hepsi başkasına dönük,
Yaşamalardır.

İster Tanrıdan sözetsin ister sevgiden
İsterse toplumu söylesin o
Önce yapının güzelliği, duymuyor musunuz, sımsıcak
Bize doğru gelen giden.

İşte aldanırlar kimi çok kimi az
Kapılanlar yalnız konunun gerçekliğine
İlk gereken unutulmuştur oysaki
Dağı olmıyan sesin yankısı duyulmaz.

— En eskiden de şimdi de
Evrensel biçimlerle şunu önerdi kalıcı türküler:
Bireyi değil çoğulu mutlu kılmak
Çoğuldaki bireye ulaşmak gide gide.

GÜLTEKİN ÇİZGEN

KEMAL SÜLKER

1 mayıs işçilerin günüdür

1 Mayıs işçilerin bütün dünyada isteklerini dile getirdikleri çok önemli bir gündür. Özellikle işçi dayanışması açısından 1 Mayıs, asla unutulamaz, asla vaz geçilemez bir gündür. Böyle olduğu halde memleketimizde bazı işçi örgütleri 1 Mayıs'ın önemini unutturmak, nedenini ört-bas etmek için işverenlerden daha çok çaba harcarlar. Belli ki onlar, emek sömürücüleri adına 1 Mayıs'ın kutlanmasını önlemekle görevlendirilmiş işçi kılıklı burjuvazinin adamlarıdır.

Nedir 1 Mayıs?

Bir ihtilâl günü mü? Hayır!

Komünistlere özgü bir bayram mı? Hayır!

Bir yakma, yıkma, vurma, kırma gününün yıl dönümü mü? Hayır!

Peki, 1 Mayıs nedir? Kısaca hatırlıyalım:

Sanayi devriminden sonra başlıyan kapitalist sömürü düzeni, işçileri günde 16 saat çalışmaya zorluyor, insanlarımız bitkin, harap, yorgun düşüyor ve erken ölüm, alabildiğine çoğalıyordu. İşçiler çalışma süresinin kısaltılması için ne yapacaklarını düşünüyor, tek tek bir sonuç alamıyorlardı. Özellikle Amerika'da işçiler, aşırı sömürü üzerine ortak bir çaba harcama kararına vardılar. 1874'te Newyork şehrinde Tompkins alanında toplanıp sekiz saatlik iş gününün yasalaşmasını isteyen bir miting düzenlediler. Mitinge on binlerce işçi katıldı. Sekiz saatlik iş günü mücadele andı içildi, ama işverenlere bu isteklerini kabul ettiremediler, kararlarını uygulama olanağı bulamadılar. Bu kez 1877 yılında kömür işçilerinin sekiz saatlik iş gününün uygulanmasını isteyen öfkeli çıkışları oldu. Bunu demiryolu işçilerinin gösterileri ve protestoları izledi. Fakat işverenler sekiz saatlik iş günü için öncülük edenleri acımasız işten attılar, aç ve perişan dolaşanların sayılarını boyuna arttırdılar. Ama işçiler sekiz saatlik iş günü için mücadeleden yılmadılar.

1886 yılının 1 Mayıs Pazar günü Şikago'da 8 saatlik iş günü için büyük bir miting düzenleyen işçiler 80.000 lik bir bilinçli topluluk olarak aşırı sömürüyü lanetlediler ve sekiz saatlik işgününün uygulanmasını istediler. Mc.Cormick adındaki işveren ise sekiz saatlik iş günü için mücadele eden işçilerini hemen işten attı, yerine aldığı acemi işçileri sekiz saat çalıştırmaya başladı.

İşçi kıyımını ve işçileri birbirine düşürme girişimini protesto eden işçilerin toplantılarını polislere bastıran işveren altı işçinin ölümüne neden oldu. Bu cinayeti protesto eden işçilerle, bu toplantıları dağıtmak is-

teyen kolluk kuvvetleri arasında kavgalar çıktı. Bu kez 1888 yılında sekiz saatlik iş günü için mücadele eden işçilerin yolundan gitmek ve öldürülen işçilerin anısını yaşatmak için bütün Amerika'da toplantılar yapıldı. Harvester fabrikasının işçileri de büyük bir disiplin içinde çevrede yaptıkları sekiz saatlik iş günü toplantısının büyüklüğünden ürken işveren, aynı yıl 3 Mayıs günü kendi fabrikasının işçilerinin üzerlerine kiralık gangsterleri saldırtıcı bir plan düzenledi. İşten çıkan işçilere bıçaklarla saldıran gangsterler dört işçiyi öldürdüler. Çatışmayı önlemek için polisleri çağırdılar. Bu kez polisler rastgele işçilere hücum ettiler. Ateş açtılar. Pek çok işçi yaralandı. Olay Amerikan işçileri üzerinde çok büyük etki yaptı ve bu saldırı ve cinayetleri protesto için 4 Mayıs 1888'de bütün işçiler grev yaptılar. Haymarket alanında toplanan ve işveren oyununu açıklamak için miting yapan işçi topluluğu atlı polisler tarafından sarılmıştı. Bir ajan, sekiz saatlik iş günü için heyecanlı konuşmalar yapan liderlerini dinleyen işçiler arasından atlı polislere küçük bir el bombası attı. Polisler bu olay üzerine topluluğun üzerine yürüdü, dört işçi orada öldü, mitingde toplanan işçilerin üye oldukları sekiz sendikanın başkanı polise bomba atma suçundan tutuklandılar.

Sekiz saatlik iş günü mitingine katılan işçilerin liderleri çeşitli işkencelerle suçlarını itirafa zorlandılar. İşkencelere dayanamıyan bir sendika başkanı can verdi. Bir başka sendika başkanı işkence yüzünden aklını oynattı. Altı sendikacıdan biri ömür boyu hapse mahkûm edildi, beşi idam cezasına çarpıldı. Duruşma sırasında bomba atanın kiralık bir ajan olduğu anlaşılmıştı ama, sendika liderleri bu gerçeğe karşın yine de ölüm cezasına çarpılmış ve öldürülmüşlerdi. Artık bu sekiz lider işçiler arasında «Şikago'nun Sekiz Kurbanı» diye anılıyorlar.

1889 yılında Paris'te toplanan Dünya İşçi Örgütleri Birliği kongresinde bir yıl önceki olaylar ve son bir kaç yıl içindeki sekiz saatlik iş günü için mücadele olayları değerlendirilirken Amerikan işçileri, 1 Mayıs günü, bütün işçilerin sekiz saatlik iş günü ve öteki istekleri için toplantılar yapılmasını istediler. Kongre de bunu alkışlarla kabul etti.

İşte o tarihten bu yana işçiler sekiz saatlik iş günü ve öteki işçi isteklerini dile getirmek için 1 Mayıs'ta toplanırlar, gösteri yaparlar ve dünya işçilerinin dayanışmasını kutlarlar. Ne var ki 1891'de Paris'te yapılan 1 Mayıs töreni kolluk kuvvetlerince basıldı ve açılan ateşlerle pek çok işçi, çoluk, çocuk, kadın öldürüldü. Bu cinayet de işçi hareketleri tarihine «Fourmies Katliâmı» diye geçti.

Demek ki, saldırı olmayınca işçiler, 1 Mayıs günü özlemlerini ve isteklerini dile getiriyor, cinayete kurban giden kardeşlerinin anısına saygı duyuyorlar.

Bizde 1 Mayıs Bahar Bayramı olarak kutlanan günün böyle oluşuna bile tahammül edemeyenler olmuştur. Onlar 1 Mayıs yerine Hıdrellez günü kabul edilmesi nedeniyle 6 Mayıs'ın tatil kabul edilmesini isterler.

Bir kısmı 1 Mayıs'ın dünya işçi hareketleri tarihinde müstesna bir yeri olan o günü ve sekiz saatlik iş günü mücadelesini unutturmak için 24 Temmuzu işçi bayramı ilân ederler, sonra da kutlamaktan vaz geçerler. Bir kısmı 1 Mayıs'ı kötülemek için olmadık yalanlar yazar, yayarlar.

1 Mayıs işçilerin bütün dünyada dayanışma içinde adaletli bir dünyaya kavuşma isteminin dile getirildiği ve sekiz saatlik iş günü için yapılan mücadelenin kahramanlarına saygı gösterildiği evrensel bir gündür. Kutlu olsun.

NİHAT BEHRAM

ölülerimiz...

Her sabah
her sabah
o kusursuz acının kollarında
o kusursuz acının kollarında öpüştüğüm gökyüzü
artık
çırpınan yüreğimi yatıştırmıyor. Ve onun
koparıp dizginlerini
uçarcasına boylu boyunca
sakınmasız çarpışı
heyecanlandırıyor beni.

Bir serçe kümesinin konması karşıki dala
belki hiçbir şeydir,
ama sevgilimin mektubunda bir kuş resmi
beni coşkulandırabilir.
Milyarla yıldız arasında tanırım onu
çünkü seyredince güzelleşir sevginin ışıltısı;
binlerce gözüm var
binlerce şafak halindeyim
anlamak istediğim şeyin karşısında,
çünkü anlamak zorundayım;
her sevinç kolayca ele geçmez
insan her acının sahibi değildir,
gökyüzü ve nehirler olmasa toprak da anlaşılmaz
ve hayatın kararı kesin :
son ana kadar onuru koruyanlar yaşayacak
söylenecek son söz kahramanca olmalıdır.

Vurgunum
inceliğinim senin
eyy
yapraklarda bir kuş hafifliğinde sürüp giden titreyiş;
vurgunum
bir nehri besleyen suların uyumuna,
taşlara hırsla vuruşuna dalganın

Ölüm seni yanıltmasın...
Nasıl ki yığılır yüzüne gecenin karanlığı
gözlerinle birbaşına kalırsın
ölüm öylesine gözuçlarında
savun, kavuştur yüreğini
minicik bir çiçeğin bile kökleri
yaşamak hırsıyla uykusuzdur.

Ölülerimiz...
İşte Stevan Flipoviç.
Bir kahraman.
Faşistler sarmış çevresini.
Sehpada.
Boynunda ip.

Ve o son nefesiyle dalayıp ciğerini
bir bıçak gibi vuruyor kelimeleri dişleri arasından
haykırıyor: «Kahrolsun faşizm; Yaşasın mücadelemiz...»

Stevan Flipoviç
onurun bekçisi
direnmenin.

Ölüm seni yanıltmasın...
bir bir düşün yaşayanları
alnını korkusuzca kaldır
kimin yanındasın
yerin neresi
ve senin en çaresiz anında
tek silahın nedir?

Ölüm seni yanıltmasın...
Usanma hayata yaraşan sesi aramaktan
her kuşun palazlandığı bir yuva vardır,
her dal güneşin ve rüzgarın avuçlarından
kendi hevesince boyanır;
çünkü yaşaması gerekiyor bir şeylerin
bir şeylerin bir şeylerin: senin olan

Bak: kollarını bağlıyorlar
son defa bakıyor dünyaya Nguyen Van Troi
birazdan göğsünü parçalayacaklar
ama kan onu geriletmiyor

başlıyor şarkısına:
«Yaşasın Ho Chi Minh; Yaşasın Vietnam..»

Damarlarım damarlarına bağlı yaralarından
çünkü öldürülmek istenen benim de sevincimdir
Nguyen onun siperi...

Bir buğday tanesi midir
aynı titreyişle
toprağa düşer düşmez kıpırdayan
o şarkı ... bir buğday tanesi mi?

Ölülerimiz...
Sesleri dünyamız kadar bilge.
Birazdan kalkacaklarmış gibi
uzanıp bir sipere
koyulaşan..
Ölülerimiz...
Bakışları
uçmaya hazırlanan bir kartal kadar çevik,
vurgunum
gizleyemem.

Sen bağrımı amansızca zorlayan siyahlık
unutma
öldürmekten daha kuvvetlidir ölebilmek.

MAHMUT T. ÖNGÖREN

haberleşmede efendiler

Günümüzdeki yazılı basın organları, radyo ve TV film, haber ajansları ve tüm kitle iletişim araçlarının dünyanın en uzak köşelerine ulaşmasını sağlayan teknolojik gelişmeler milyonlarca insanı çeşitli biçimlerde etkilemektedir. Bu «etkileme» olayı bazı zengin ülkelerin uzmanları tarafından kitleleri uyandırma, aydınlatma ve eğitme olarak nitelendiriliyor. Diğer bazı uzmanlar ise aynı «etkileme» olayı ile kitlelerin genellikle uyutulduğunu, oyalandırıldığını ve ters yönlere döndürüldüğünü ileriye sürmektedirler. Gerçek nedir?

Tıpkı barut gibi, matbaa gibi, çekirdeksel enerji gibi; yani kısacası teknolojinin bütünü gibi, televizyon da (diğer kitle iletişim araçları da) nasıl bir sosyo-ekonomik yapı içinde hizmete koşulmuşsa, o sosyo-ekonomik yapının «efendilerine» hizmet edeceklerdir ([1]). Çünkü kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaştığı geri bıraktırılmış ülkelerde sosyo-ekonomik yapının geliştirilmesi her bakımdan önlenmektedir. Çeşitli sermaye oyunlarının döndüğü, nüfusun yarısından fazlasının kırsal bölgede yaşadığı, kişi başına düşen ulusal gelirin son derece az olduğu ve dengesiz ve ölçüsüz dağıldığı, ancak küçük bir azınlığın ekonomik ve siyasal gücü elinde tuttuğu, üretim gücünün son derece sınırlı bulunduğu, dolayısıyla nüfusun büyük bir bölümünün ilkel yaşantıdan kurtulmadığı ve en az tüketimle yetinildiği, çocukların çok büyük bir bölümüne daha ilkokul eğitiminin verilemediği, eğitime eşitlik getirilmediği, kırsal bölgelerde yaşayan gençlerden çok azının (ancak varlıklı olanların) yüksek öğrenim fırsatını elde ettiği, plânsız ve programsız genişleyen kentlerin çevresini gecekonduların sardığı ve tarıma dayalı bir ekonomik yöntemin sürdürülmesinden kurtulamayan ülkelerde kitle iletişim araçlarının doğrudan doğruya halka hizmet etmesini beklemek boşunadır.

Öte yandan zengin ülkelerde ise durum çok daha başka bir yönde gelişmemiştir. Bu gibi ülkelerde kitle iletişim araçlarının bazıları devletindir, diğerleri ise «kâr» gözeterek çalışan kuruluşların elindedir. Üçüncü kategoride ise hükümetlerin doğrudan doğruya sahip olduğu ve yönettiği kitle haberleşme araçları vardır. Her üç kategori gazeteleri, haber ajanslarını, film kuruluşlarını, radyo ve televizyonu kapsar. Diğer bazı zengin ülkelerde ise yalnız özel girişimin elinde değildir kitle iletişim araçları. Eğitim kuruluşları, din ve işçi dernekleri de bazı kitle iletişim araçlarına sahip olabilirler. Öte yanda devletin ya da hükümetin yayım ve basım tekelini kamu, tüzel ya da özel şirketlere devretmesi üzerine, bu gibi şirketler de kitle iletişim araçlarını yönetmektedirler. Son olarak da hükümetlerin hem kâr sağlamayan kuruluşların, hem de özel girişimin işleteceği yayım organlarına verdiği yetki ile yürütülen radyo ve TV hizmetleri bulunduğunu görüyoruz.

Gerek zengin ülkelerdeki, gerekse geri bıraktırılmış ülkelerdeki kitle iletişim araçlarının kullanım yöntemleri nüfusun eğitim durumuna, ülkenin ekonomik koşullarına, hükümet biçimine ve iç politikasına, geleneklere ve ulusal sınırlar içindeki kültür ve dil ayrılıklarına göre seçilmektedir. Fakat özellikle geri bıraktırılmış ülkelerde bu yöntem seçimi her zaman ülkenin çıkarları gözetilerek yapılmaz. Daha doğrusu kitle iletişim araçlarının kullanım yöntemi ne olursa olsun, bu yöntem her zaman halk için çalışmaz, çalıştırılmaz. Bu hastalığın nedenlerini incelerken zengin ülkelerin durumu ile ilgili bir iki noktaya daha değinmekte yarar vardır. Gerçi bu ülkelerdeki egemen güçler köklü girişimlerle varlıklarını güvence altına almış olduklarından ötürü, kitle iletişim araçlarının kullanımında yoksul ülkelere kıyasla çok geniş bir basın ve yayım özgürlüğüne izin vermişlerdir, ama, örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde kamuoyu Vietnam Savaşı ile ilgili olarak basın ve radyo-TV tarafından çok geç oluşturulmuştu. Öte yanda Avrupa ülkeleri Ekim 1973 başlarında patlak veren petrol sorununun iç yüzünü son derece geç bir tarihte, hattâ bugün bile, yeterince öğrenemedi. Bunun nedenleri arasında kitle iletişim araçlarının gizli bir denetim altında olması ve bu denetimin yukarda kısaca saydığımız kullanım yöntemlerini uygulayanlar tarafından etkili bir anlayışla yapılması vardır. Amerika Birleişk Devletleri'nde politikacılara ait radyo-TV istasyonlarının ve gazetelerin bulunduğunu belirterek sadece bu örnekle ne demek istediğimizi anlatabiliriz sanırım.

Öte yanda kitle iletişim araçlarının halkın iletişim ufkunu genişlettiği ileriye sürülüyor. Çünkü artık yapma uydularla dünyanın en uzak bir yerindeki haberi günü gününe, hatâ saati satine öğrenmek ve görmek mümkün oluyor. Fakat haberi verilecek olan olayın zengin ülkelerin hazırladığı bir olay olduğunu ve yoksul ülkelerin de bu olayın haberini, sesini ve görüntüsünü alabilmek için büyük bir ücret ödemeye zorlandığını unutmayalım. Böylece haberleşme yöntemi, haberi oluşturan ve sonra da onu çeşitli ülkelere satan zengin ülkenin ekonomik gücünü daha da güçlendirecek bir anlayışla gelişmektedir. Üstelik haberi verilen olayın siyasal ve sosyal etkisi de, haberi alan ülkenin yaşamına izlerini bırakmaktadır. Bu durum zengin ülkelerin haberleşme alanında kaydettiği teknolojik gelişmeler sonucunda yoksul ülkelerin etkilenmesine yol açmaktadır. Fakat diğer yandan en basit haber ajanslarının bile büyük ülkelere ait olduğu ve bu ajansların dünyadaki haber tekelini hemen hemen ellerine almış bulundukları düşünülürse, geri bıraktırılmış ülkelerin habercilik konusunda bile zengin ülkelere ne denli bağlandıkları anlaşılır. Kısacası, geri bıraktırılmış ülkelerdeki kitle iletişim araçları içinde bulundukları sosyo-ekonomik yapının «efendilerine» hizmet etmekle birlikte, yine bu sosyo-ekonomik yapıya uygun olarak dışardaki «efendilere» de hizmet etmekten kendilerini kurtaramamaktadırlar.

Konuyu geri bıraktırılmış ülkeler açısından ele aldığımız zaman şu durumla karşılaşmaktayız: «Endüstrileşmiş ülkelerle (dünya nüfusunun 1/3'ü) geri bıraktırılmış ülkeler arasındaki haber ve bilgi akımı, birincilerden ikin-

cilere doğru en az yüz kat daha fazla. Bu tek yönlü trafiğin en tipik görünümü ise TV programlarında ortaya çıkıyor. Bu TV programlarında ve diğer kitle iletişim araçlarındaki «mesaj»ın içeriği, geri bıraktırılmış ülkeler için gereksiz, uyuşturucu ve zararlı nitelikler taşımaktadır. Ayrıca bu içerikte ulusal kültüre yabancı, gereksiz harcama alışkanlıklarını uyandırıcı ve tüketim koşullandırmasını kamçılayıcı özellikler de vardır. Tüm bunlar toplumsal gerçekleri çarpıtmakta ve kurulu düzenle uyum sağlamaya yönelik nitelikte bir anlayışı yerleştirmektedir.»(2) Bunun en belirli örneğini televizyonumuzda gösterilmekte olan «Doludizgin-Bonanza» adlı Amerikan dizi filmi ile verebiliriz. Bu dizinin kahramanı olan, aile, kurulu düzeni simgeleyen çiftlikte yaşamaktadır. Bu ailenin üyeleri çiftlikte ve yaşamlarında oluşabilecek her hangi bir değişikliğe derhal karşı koyarlar. Aile başkanının eşi ölmüştür, fakat üç oğlu ile birlikte yaşayan bu baba yeniden evlenmeyi hiç düşünmez. Geçici bile olsa yaşantısına hiç kadın girmez. Aksi durumda düzen değişecektir. Bu arada oğullarından biri genç bir kıza kapılabilir. Ama hikâyenin sonunda sevgilisini bırakıp çiftliğe dönecektir kesinlikle. Çiftliğe sık sık konuklar gelir. Bunlardan bazılarının kendilerine özgü düşünceleri vardır. Ülkücü düşünceler olabilir bunlar. Çiftlikteki ailenin üyeleri bu gibi kimselere gerekirse yardım edebilirler, fakat hiç bir zaman bu konukların düşüncelerini paylaşmazlar. Hikâyenin sonunda konuklar çiftlikten ayrılırlar ve öte yanda ailenin bu giden adamların düşüncelerinden esinlenmediklerini ya da etkilenmediklerini görürüz. Çünkü çiftlikteki aile kurulu düzeni bozmamak ve toplumda her hangi bir gelişmeye yol açmamakla yükümlüdürler. Hattâ bazen çiftliğin yakınındaki kasabanın sokaklarında düzeni bozanlar görülüyor. Fakat «Doludizgin» adlı bu dizi filmdeki sokak gürültülerine ancak «haydutlar ve çapulcular» neden olmaktadırlar. Dizi film «Doludizgin», Yirminci Yüzyıl televizyon seyircisinin aklına «gerçekten hakkını arayanların da sokakta yürüyüş yapabilecekleri» düşüncesini sokmaktan özellikle uzak durmasını başarmaktadır.

Çünkü bu dizi film Amerika'da 20 yılı aşkın bir süreden beri gösterilmekte ve ülkenin toplumuna da aynı düşünceleri aşılamak amacıyla hazırlanmaktadır. Fakat amaç yalnız Amerika Birleşik Devletleri'ne ulaşmak değildir. «İleri kapitalist ülkelerde gerek ulusal, gerekse uluslararası TV programları yapım ve dağıtımının başlıca iki amacı bulunur. Birincisi kâr sağlamak, ikincisi belirli bir ideolojiyi dünyaya dağıtmak. Geri bıraktırılmış ülkeler televizoynları açısından sorunun en can alıcı yanı, ileri kapitalist ülkelerin etkin yapım ve dağıtım yöntemlerinin, pahalı bir uğraşı sürdürmek durumunda olan cılız TV yönetimlerini, önlerine konan ucuz TV programlarını satın almaya zorluyor olması. Böylece ithal malı malzemenin siyasal, ideolojik ve toplumsal etkileri ve zararları oldukça büyük. Dünya ortalaması olarak ülkeler, toplam yayın sürelerinin 1/3'ünü ithal ettikleri TV programlarına ayırıyorlarsa da, bazı ülkeler toplam yayın saatlerinin 2/3'ünü ve daha da çoğunu ithal malı programlara ayırıyorlar.»(3) Elbette bu durumla yalnız TV program alımında karşılaşmıyoruz. Haber bakımından da geri bıraktırılmış ülkelerin basını, radyosu ve televizyonu dışardaki yabancı haber ajanslarına bağlanmışlardır.

Kendi öz program yapım ve dağıtım olanaklarını geliştirmeden yayım saatlerini arttıran, siyah-beyaz TV daha gelişmeden renkli televizyona öykünen bir TV yönetiminin ve kendi haber ajansını kurmayan ya da çok eskiden kurulmuş olan haber ajansını taraflılıktan kurtarmayan bir ülkenin, yabancı kitle iletişim araçlarının ve onların yöntemlerinin tutsağı olacağı kesindir. Böylece geri bıraktırılmış ülkelerdeki kitle haberleşme araçlarının yalnız içte değil, dışarda da hizmet ettiği «efendiler»i olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

İçerde ise neler olmaktadır?

Ülkenin dışındaki etkenlerin altından kurtulamayan ulusal kitle iletişim araçları içerde de, her geri bıraktırılmış ülkede görüldüğü gibi, egemen güçlerin baskısından kurtulamaz. Eğer geri bıraktırılmış ülkelerde kitle iletişimi araçları anayasaya uygun programlarla uyandırıcı görevlerini kısmen yerine getirme doğrultusunda ülkenin ve dünyanın gerçeklerine yer verirlerse, insanın insanı sömürüsünü birazcık olsun gözler önüne sermeye çalışırlarsa, hattâ sermaye-emek dengesi içinde bu iletişim araçları görevlerini sermaye kesimine daha çok yer vererek yerine getirmeye çalışsalar bile, çeşitli baskılardan uzak duramazlar. Çünkü kitle iletişim araçlarının «efendileri», efendiliklerinin korkusu içinde, uyuyan halkın uyanacağını düşünerek saldırıya geçeceklerdir. Bu saldırı genellikle kitle iletişim araçlarının sahiplerine ya da yöneticilerine yapılır. Çeşitli ülkelerdeki örnekler göstermiştir ki bu gibi saldırılar ve baskılar sonucunda yöneticiler ya sinmişler ya da kahraman olarak dikkatleri üstlerine çekmişlerdir. Eğer sinmişlerse, konu çözümlenmiş demektir. Eğer sinmemişlerse, dikkatler yöneticiler üzerindeyken kitle haberleşme, araçları arkadan yavaş yavaş teslim alınmışlardır. Çünkü her kitle haberleşme aracının içine daha önceden «efendiler»e yakın elemanlar gizlice yerleştirilmiştir. İş başına gelen yarı uyanık yeni yöneticiler ise, ne denli açık fikirli olurlarsa olsunlar, kurulu düzeni bozmayı göze alamadıklarından kuruluş içinde personel bakımından gerekli «ayarlanmayı» yapmaya yanaşmazlar. Bu nedenle de pek çok ülkede gizli güvenlik kuruluşlarının raporlarına dayanılarak gazeteci ya da radyocu ve televizyoncu olma ve bunların işine son verme uygulaması sürüp gider. Fakat en korkulacak nokta sansürdür.

Özellikle yayımcılıkla ilgili radyo ve TV gibi kuruşların kendi çıkarlarının çizgisinin dışına çıktığını sezen «efendiler» bu kitle iletişim araçlarındaki yöneticilerin zayıflığını anlayınca, devamlı olarak onları eleştirirler. Yöneticiler bu baskılar karşısında giderek gerilemekten başka bir şey yapamazlar. Bu gerileme sırasında araçlar baskıyı giderek arttıran tarafın en güçlü sesi durumuna gelirler. Uyutuculuk görevi artar. Daha başlangıçtan beri tüketim ekonomisini kamçılama işlevi yükselir ve ülkenin dışından alınan programların ve haberlerin de etkisinde kalınarak, çok uzağına düşülen toplum sorunları arap saçına çevrilir. İç haberler sansürden geçirilmeye başlanır ve çeşitli makaleler ya da programlar kaldırılır. Oysa bu «efendilerin» bilmedikleri bir nokta vardır. Gerçi egemenliklerini sürdürebilmek için kitle iletişim araçlarının uyutuculuk görevini desteklemektedir-

ler. Fakat dünya sosyal ve siyasal bakımlardan değişiyor. Yeni değerler, yeni düşünceler ortaya çıkıyor. Ekonomik koşullar bambaşka bir düzene yöneltiyor insanları. Tüm bunların sonunda ne olacaktır?

Düzen değişince, tüm kitle iletişim araçlarının «efendileri» de değişecektir. O zaman haberleşme alanındaki bu büyük birikim, son derece etkileyici bir uygulama ile tamamen halka hizmet etmeye başlayacaktır. O zaman basın, radyo, TV, film ve haberleşme teknolojisinin tüm aygıtları, geri bıraktırılmış ülkelerin sorunlarına en köklü çözüm yollarını getiren yöntemlerin başlıca yardımcıları olacaklardır. Fakat önce «efendilerin» değiştirilmesi için uğraşılarımızı esirgememiz gerek.

(1) Ünsal Oskay, «Televizyondan mı korkalım?», S.B.F. Basın ve Yayın Yüksel Okulundaki bir çalışması. 1975.

(2) Uygur Kocabaşoğlu, «Türkiye'de TV Uygulaması Üzerine», Elektrik Mühendisliği, *TMMOB Elektrik Mühendisliği Odası Yayın Organı, Sayı: 217, Ocak 1975, Ankara, s. 15.*

(3) İbid.

KEMAL ÖZER

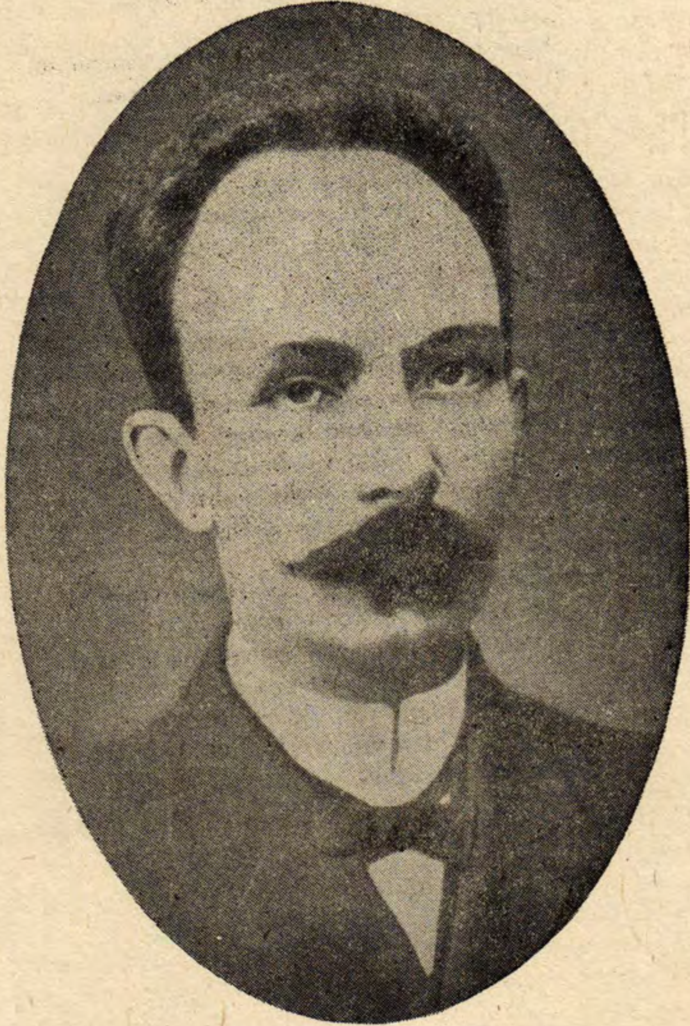
yaşamın bizden istediği

Ve soyundu özel giysilerinden cellât,
elektrik telini körpe vücutlar üstünde
gezdiren o değilmiş gibi,
kıran o değilmiş gibi parmakların kemiklerini,
o değilmiş gibi bırakan al kanlar içinde,
yalıtmak için insanı onurundan
ne varsa aklın aldığı almadığı
hepsini tasarlayan o değilmiş gibi,
o değilmiş gibi buyuran ve yalanlayan,
göz yuman o değilmiş gibi bütün bunlara,
karıştı aramıza.

Otobüse biniyoruz aynı duraktan belki,
belki karşılaşıyoruz bir köşeyi dönerken.
ilerlese göz tanışıklığı biraz daha
selâmlamak zorunda duyacağız kendimizi.
Ve ne kadar unutkan olursak biz
kurtulacak o kadar hesap vermekten,
huzurla bekleyecek yeni görevlerini.

Oysa titiz olmak, yaşamın bizden istediği,
hakkımız yok vazgeçmeye adaletten,
bağışlamaya hakkımız yok geçmiş günleri.
Sabrımız ne kadar yol açarsa acımaya,
ne kadar bağışlayıcı olursak bilelim ki
o kadar elinden tutuyoruz zorbalığın,
hizmetine koşuyoruz yüreğimizi.

josé marti

OCAK 1853 - MAYIS 1895

savaşçı ve şair

José Marti XIX. yüzyıl Latin Amerikasında sömürgeciliğe karşı savaşın öncülerinden ve dünyanın ilk antiemperyalist savaşçılarındandır. Adı, Bolivar, San Martin, Hidolgo gibi, Latin Amerika ulusal kurtuluş savaşı önderlerinin yanındadır. 1895 yılında ,savaş alanında öldürüldüğünde, İspanyol sömürgecilerine karşı ulusunun kurtuluş savaşını yönetmekteydi. José Marti'nin yaşamı; şair, kuramcı ve düşünür olarak yapıtı, ülkesi Küba'nın ve tüm Latin Amerika'nın devrim ve kültür tarihinde, temel, yaratkan ve yön veren bir kaynaktır.

José Marti yoksul bir asker ailesinin çocuğu olarak Havana'da doğdu. Babası bir topçu çavuşuydu. 1868 yılında Doğu Küba'da İspanyol sömürgeciliğine karşı başlayan ve on yıl sürecek olan ayaklanma patladığında Marti öğrenciydi. 1869 yılında, okul dergisinde *«Abdala»* adlı manzum dramı yayınlandı. Çocuk denecek yaşta yazdığı bu ilk önemli yapıtında genç yazar, Küba edebiyatında yarım yüzyıldır en seçkin yazarların savunduğu özgürlükçü, yurtseverce düşüncelerden kaynaklanıyordu. Marti aynı yıl, İspanyol sömürgeciliğine karşı davranış ve eylemlerinden ötürü tutuklanıp altı yıl kürek cezasına mahkûm edildiğinde onyedi yaşındaydı.

1871 yılında cezası sürgüne çevrildi ve José Marti sömürgeci başkente, Madrit'e gönderildi. Aynı yıl, orada, *«Küba'da Siyasal Zindanlar»* adıyla yayınladığı broşür, gerçekten de çok seçkin bir yazarlık yeteneğinin ve devrimci bir tutkunun tanıtıdır. 12 yaşındaki bir siyasî tutuklunun Lino Figeredo'nun yaşamı çevresinde Küba'da siyasal tutuklularının yaşadığı korkunç koşulların anlatıldığı bu broşürü, anlatım gücü, etkililiğiyle, yazarın yaşını da göz önünde tutarak, Dostoyevski'nin «Ölü Bir Evden Anılar»ıyla karşılaştırmak yanıltıcı olmaz.

Genç Marti, İspanya'da, sömürgeci yönetimi yerinde tanıdı. Bu sırada Küba'da ayaklanma ve sömürgeci baskı sürmekteydi. İspanya dönemi, Martin'in bir devrim savaşçısı olarak kişiliğinin belirmesinde, görüşlerinin kesinleşmesinde büyük önem taşır. Burada, Madrit ve Saragos üniversitelerinde hukuk, felsefe ve filoloji öğrenimi gördü. İlk siyasal makalelerini bu dönemde yazdı.

Genç devrim kuramcısının, ülkesinin kurtuluşu yönünde bu dönemde kesinlik kazanan görüşü, 1873 yılında yayınladığı *«Karar»* adlı makalesindeki şu cümleyle özetlenebilir: «Küba'lıların fedakârca savaşının son amacı, Küba'nın bağımsızlığıdır.»

José Marti 1874 yılında İspanya'dan ayrılarak Latin Amerika'ya döndü. Başta Meksika olmak üzere, bir çok Latin Amerika ülkesinde dolaştı Sömürgeci zulmüne ve halk yığınlarının yoksulluğuna bu kez Latin

Amerika çapında tanık oldu. Yaşamının bu döneminde Marti, özellikle Meksika basınında, siyasa ve edebiyat konularında bir çok makaleler yayınladı. Tiyatroya ilgi duydu. Bir kaç oyun ve pek çok tiyatro eleştirileri yazdı. Küba'da sömürgeciliğe karşı savaş, Küba'lı toprak sahiplerinin İspanya monarşisiyle anlaşmasıyla, 1878 barışı'yla sona erdi. On yıl savaşı diye adlandırılacak olan bu uzun ayaklanma ve savaş dönemi, Küba ulusal kurtuluş tarihinde büyük bir önem taşır. José Marti aynı yıl çıkan aftan yararlanarak Küba'ya döndü.

Yurdunda çok az kalabildi Marti. Küba'nın kurtuluşu için Newyork'-ta kurulan bir komitenin temsilcisi olarak ve bir yeraltı örgütü oluşturma suçlamasıyla aynı yıl yeniden tutuklandı ve yeniden İspanya'ya sürüldü 1878 yılı, Küba siyasal yaşamında önemli bir tarihtir. Gerek toprak oligarşisi, zengin din adamları ve yüksek bürokratlardan oluşan egemen sınıflar; gerekse köylülüğü ve güçsüz burjuvaziyi temsil eden liberal görüş, bu dönemde siyasal partiler olarak ortaya çıktılar. Gerici parti, açıkça monarşiye ve sömürgen devlete bağlılık yandaşıydı. Liberal parti, ılımlı bir reformculuğu savunmaktaydı. Devrimci bir partiyse yoktu henüz.

José Marti 1880 yılında, İspanya'dan Kuzey Amerika'ya geçmeyi başardı. Güneyde ve Kuzey'de bir çeşit göçmen hayatı sürdürdü. Yaşamının geri kalan kısmını tümüyle yurt dışında geçirecektir. 1882'de karısının, oğlunu da alarak Küba'ya dönüşü Marti için büyük bir sarsıntı oldu. Aynı yıl yayınladığı ilk şiir kitabında, *«İsmaelillo»*da bu acının titreşimleri yansıdı. *«İsmaelillo»* nun yayınlanışı Küba ve Latin Amerika edebiyatında büyük önem taşıyan bir olgudur. Oğluna karşı duyduğu sevgi ve ayrı oluşun üzüntüleri, şiirlerin başlıca konusudur. Bu kısa dizeli, türkü tadındaki şiirlerin önemi Marti'nin halk şiiri geleneğinden yararlanışı, kurgusallığı ve söylevci bir tonu geriye iterek, ezgi ve esnekliği ön plâna çıkarmış oluşudur. Bu özellikleriyle José Marti, Küba edebiyatında romantizmin kurucusu olan José Maria Heredia'nın ve daha yakın ustası Rafael Mendive'nin açtığı çığırda ilerlemektedir. Fakat çok kişisel duyguları *olağanüstü denilebilecek bir içtenlikle* şiirleştirebilme ve onlara evrensel bir boyut katabilme yeteneği Marti'yi ilk kitabıyla da yeni bir dünya kavrayışının habercisi yapmaktadır: «Oğlumun oğluyum ben/Onunla yeniden başlıyorum.»

Marti'nin yaşamında gerçekten inanılmaz yoğunlukta ve çok yönlü bir çalışma döneminin başlangıcıdır bu. 27 cilt tutan toplu yapıtlarının büyük bir bölümü, Martin'in kurtuluş savaşını başlatmak üzere Küba'ya döndüğü ve savaş alanında vurularak öldüğü 1895 yılına kadar sürecek olan bu 15 yıllık dönemde yazılmıştır. José Marti Kuzey Amerika'da, Latin Amerika halklarının «evrensel muhabiri» gibi yaşamaktadır. Şiirine büyük etkisi olan Walt Whitman'la tanışıklığı bu döneme raslar. Daha kendi ülkesi Kuzey Amerika'da tanınmayan Whitman'ı o dönemde Latin Amerika'da tanıtan makaleler yazar. Emerson, Longfellow, M. Twain gibi ünlü Amerikan şair ve yazarlarıyla tanışıklığı ve onları Latin Amerika'da tanıtan yazılar yazışı da yine bu yıllara raslar. Edebiyat ve sanat eleştir-

meni olarak, özellikle çağdaş edebiyat üstüne Marti bu dönemde pek çok ürün vermiştir. 1880'lerde *«Versos Libres» (Özgür Şiirler)* başlığı altında topladığı şiirleri, ancak 1913'te kitap olarak basılmıştır. Marti'nin bu dönem şiirleriyle gerçekçiliğe yaklaştığı, makale ve şiirlerinin konularının kaynaştığı görülmektedir. Toplumsal eleştiri ve tiranlığa karşı ögeler daha belirgindir bu şiirlerde («Tiranların Şöleni», «Boyunduruk ve Yıldız» v.b.) Öte yandan onun bu şiirlerini «Marti'nin en kişisel şiirleri» olarak niteleyen Juan Marinello, José Marti üzerine yazısında, «Özgür Şiirler»i, «Marti şiirinin volkanik alanı» diye tanımlamaktadır. İçtenlik ve gergin bir run durumu vardır bu şiirlerde. Kişisel acılar, aşk ve özgürlük tutkusu bir bütündür. Hiç bir duygusunu gizlemez Marti. Yine Marinello'nun sözleriyle «geleceğe yürüyen bir şiir»dir bu. «Yalnız ve çağının tanığı bir ruhun çağırışı», «derin, isyancı, fakat zaferli bir acı», «duygulu bir savaşçının türküsü, her an zayıflayan bir adamın yaralarını gösterişidir.»

Kabaran bir dalga gördüğünde sen
Şiirimi görüyorsun demektir
Yükselir göğe, fakat bazen
O hafif ve uykulu bir yelpazedir..

Yaşamı somut gerçekliği içinde, çelişkileriyle yansıtan «özgür şiir-ler»iyle Marti, şiir anlayışının kuramını da getirmektedir. Söylevci, gösterişsel, tumturaklı şiire karşı, «akademisyenlerin», «resmî kalıpları»na, «doğal güzelliği», «yaşamın bilge içgüdüsünü», «taze ot ve çayır çiçeği kokan» bir şiiri savunmaktadır. Marti bu yıllarda bir de otobiyografik roman yayınlamıştır: *«Mahvolan Dostluk»* (1895). Aynı yıllarda çıkarmaya başladığı çocuk dergisi *«Altın Çağ»*da yayınlanan *«Kara Bebek», «Üç Kahraman»* gibi hikâyeleri, çocukları ırkçılığa ve sömürgeciliğe karşı bilinçlendirme çabasının ürünleridir.

XIX. yüzyıl sonları, Kuzey Amerika tekellerinin Latin Amerika ve dünya pazarlarını ele geçirmek için mücadeleye girişme başlangıcıdır. 1890 yılına doğru Küba şeker üretiminin hemen hemen tümü Kuzey Amerika tekellerinin denetimi altına girmiş durumdaydı. 1889 yılında, tüm Amerika kıtasında ortak gümrük tarifesi uygulamak amacıyla Washington'da bir konferans düzenlendi. José Marti, bunun Latin Amerika için tehlikesini ılk görenlerdendi. Konferans ertesi yayınlanan bir makalesinde şunları yazıyordu: «Ekonomik birlik mutlak siyasal birliği getirecektir. Alıcı ülke emredecek, satıcı ülke emirleri yerine getirecektir.» Kuzey Amerika emperyalizminin Latin Amerika halkları için ölümcül tehlikesine ve ortak mücadele zorunluluğuna değindiği bir başka makalesinde şunları söylüyordu: «Birbirini tanımayan halklarımız artık tanışmalılar; çünkü omuz omuza dövüşmeleri gerekecek.» Marti, kültür ve siyasa konularındaki makalelerinde de büyük bir dil ve anlatım ustası, İspanyol dilinin üslûpçusu, yenileştiricisidir. Marinello'nun tanımıyla «lirizmsiz söylenmiş tek bir sözü yoktur». Öteyandan şaşılacak bir kavrayış gücüyle, peygamberce bir ilerigörüşlülükle çağının en zorlu sorunlarını yansıtabilmiştir. Ku-

zey Amerika emperyalizminin tehlikesi konusunda söyledikleri, yaşadığımız bütün bir yüzyıl boyunca doğrulanmış ve doğrulanmaktadır: «İşte bütün kıtada egemenliği elde etmek isteyen yırtıcı canavar, düşünü gerçekleştirmeye başlıyor. Avrupa'yla yarışma ve dünyada başlıca güç olma arzusu yönetiyor onu. Sanayisinin sürüm bulmayan ve gelişen ürünleri için tek bir zorlayıcı pazarın kurulmasını, gelecekteki egemenliğinin güvencesi olarak görüyor. Bir an önce gemlemek gerek bu canavarı. Gerçeği cesaretle söyleyerek ve ortak düşmana karşı bir an önce örgütlenerek..»

José Marti'nin bu dönemde yazdığı makalelerinde işlediği en önemli konulardan biri de ırk sorunudur. Halkı sömürgeciliğe karşı birleştirmede, emperyalistlerin bölücülüklerini önlemede bu sorunun doğru bir çözümlenmesine büyük önem verdiği görülmektedir: «Irk yoktur. Sadece, iklim ve tarihsel koşullara bağlı olarak âdetleri ve dış görünüşleri farklılaşan; fakat insansal içyüzleri, insanları benzer kılan içbirlikleri değişmeyen çeşitli insan görünüşleri vardır.» Bir başka makalesinde aynı görüşleri şöyle belirtiyor: «Irksal düşmanlık söz konusu olamaz. Çünkü ırk yoktur. Vücutlarının yapıları ve derilerinin renkleri farklı olan insanların ruhları aynıdır. Irksal düşmanlığı ve nefreti uyandıran ve yayanlar insanlığa karşı bir cürüm işliyorlar...» Siyasal konuların yanısıra, kültür ve eğitim sorunlarına da aydınlık getirmektedir makaleleriyle. Marti, edebiyatın «onu yaratan halkın karakterini yansıtması gerektiği» kanısındadır. Bir yerde «halkın kollektif bilinci» deyimini kullanıyor. Yazarın «insanda var olan en iyi şeylere inanması» gerektiği kanısındadır. Eğitim konusunu incelediği bir makalesindeyse şu ilginç görüşlere yer veriyor: «Çürük ve sallantılı çağdaş eğitim sistemini tümden değiştirmek gerekir. İlk eğitim, temelde pratik olmadıkça halklar için gerçek ilerleme, insanlar için mutluluk olamaz. Çocuğa onu besleyen yeryüzünün güçlerini kullanmayı öğretmek gereklidir.»

José Marti 1891'de *«Versos Sencillos» (Basit Şiirler)*'i yayınladı. Kitabın önsözünde şunları yazıyor: «Yalınlığı seviyor ve içtenlikli duyguyu açık, anlaşılır bir biçimde ifade etmek gerektiğine inanıyorum». Kitabını çıkardığı yıllarda «Küba Devrimci Partisi»ni kurma hazırlığında olan José Marti, şiiri şu sözlerle tanımlayabilmektedir: «Şiirin yasal anası duygudur. Duygusuz insan bir dize mimarı ya da görüntücü olabilir, ama şair olamaz. Siyasa ya da sosyolojiyi dizeleştiren değil; yüreğinden fışkırttığı ışıklar ve kokuları bir savaş tamburu gibi korkusuzca çalan, evreni zafer inancına çağıran kişidir şair.» Martin'in bu görüşlerinden yola çıkarak onun şiir evrenini aydınlatmayı deneyen Juan Marinello, şunları ekliyor: «Jose Marti'nin şiir politikasının iki kutbu, gerçeklik ve düşselliktir. Onda gerçeklik, kendini aşma tutkusu taşır. Düş ise, yaşamdan kopuk bir şey değildir. İnsansal olan, insanda acı ve coşku uyandıran her şey şiir olabilir. Fakat otantik, bilge, kendine güvenli ve yeni bir bildiri olarak.» «Basit Şiiler» bir çeşit şiirsel günce niteliğindedir. Marti'nin burada yalın ve içten bir biçimle, büyük insan duygularını anlattığı söylene-

bilir. Bunların tümü türküleşmiş, İspanyolca konuşan halkların yaşamlarıyla bütünleşmiş, «onların malı olmuş» şiirlerdir:

«Palmiyelerin yetiştiği topraktan
Kendi halinde bir adamım ben
Ruhumdan şiirler fışkırsın isterim
Dünyayı bırakıp gitmeden».

José Marti'nin gerek *«Özgür Şiirler»*, gerek *«Basit Şiirler»* gerekse, Küba'dan uzakta olmanın kederini, yurt özlemini erişilmez bir içtenlikle söylediği *«Sürgün Çiçekleri»* başlığı altında toplanan şiirleri için Juan Marinello, şu genel yargılara varıyor :

«Şair bize dünyanın bütün rüzgârlarınca berelenmiş acılı ve titreşimli yüreğini açıyor bu kitaplarla... Onların saldırgan yüzleri ve kargış korosu, aynı anda öfke ve mutluluk, tatlı ve korkunç olan, dürüstlük ve ihanet, renk ve müzik, özveri ve tensel tutku, anayurt ve gece tarafından belirlenmiştir. Böylece evrensel bir gerçeklik olmaktadır şiir... Şiir burada her an tetikte büyük bir yaşamın, durup dinlenmek bilmeyen bir bilincin, alışılmamış bir görevin (herkese ruhunun tarihini göstermek gibi bir özgürlük jestinin) kanlı tanıklığıdır...»

José Marti 1891'de Newyork'ta düzenlenen mitingte Küba halkını yeni bir ulusal kurtuluş savaşına çağırdı. 1892 yılında *«Patria»* (Vatan) gazetesini çıkarmaya başladı. Aynı yıl kurulan Küba Devrimci Partisine José Marti başkan, general Maximo Gomez askerî komutan seçildiler. 1895 yılında, partinin manifestosu ve ulusal kurtuluş savaşına çağrı niteliği taşıyan *Monte Kristo Bildirisi* Marti ve Gomez'in imzalarıyla yayınlandı. Bildiride «Küba'nın bağımsız ve emeğin genel hakkını ilan eden bir ülke olması için...... emekçilerin cumhuriyetini kurmak için...... zenci, beyaz, melez, tüm Kübalılar ...... zafer ya da ölüm kararlılığı içinde ...... demokrasi sancağı altında savaşa» çağrılıyor; ülkeyi bu kez Kuzey Amerika'ya bağlama çabasındaki ilhakçılar kınanarak «savaş Küba'yı İspanya'dan kurtarıp bir başka efendiye verme denemesi değildir» deniyordu.

José Marti ve general Maximo Gomez Nisan 1895'te Küba'ya gizlice girerek ,general Antonio Maceo'nun bir süredir başlattığı savaşta yerlerini aldılar. José Marti Mayıs 1895'te savaş alanında vurularak öldü. Marti ve arkadaşlarının başlattığı ulusal kurtuluş savaşı büyük bir halk savaşı olarak genişledi. 1898'de İspanya ve Kuzey Amerika arasında savaş patlak verdi ve Kuzey Amerika Küba'ya girdi. José Marti'nin ülkesi, şairin yüce ülkülerinin gerçekleşmesi için yarım yüzyıldan çok beklemek zorunda kalacaktı. 1959 devrimine kadar. Fidel Castro ve arkadaşlarının önderliğinde Küba halkının gerçekleştirdiği devrim, hiç kuşkusuz, José Marti'nin ülkülerinin ve eyleminin bir başka aşamada gerçekleşmesidir.

José Marti'nin çağdaşı başka bir büyük şair, Latin Amerika şiirinde *modernizm*'in kurucusu Nikaragua'lı Ruben Dario, şu sözlerle tanımladı çağdaşı Marti'yi «Kozmik bir beyin, geniş bir ruh, yoğun bir insan evre

ni; eylemi ve rüyayı, ülküyü ve yaşamı, destansal bir ölümü birleştiren ve Amerikasında ölümsüzlüğü güvenceleyen bir evren...»

XX. yüzyıl İspanyol dili şiirinin büyük, insancıl evrenini; yalın, türkü tadını ve aynı zamanda görüntü zenginliğini kavramada, Marti şiirini tanımanın tartışılmaz önemi var. José Marti'yi, yaşamını ülkesinin bağımsızlığına adamış bir antiemperyalist savaşçı, sanatsal yaratmada ve var olmada halksal kaynağa varmanın zorunluluğunu tanıtlamış bir sanatçı; «insansal olan, insanda acı ve coşku uyandıran her şeyi» şiirleştirebilmiş, mekanik kafaya karşı «doğal güzelliği», «yaşamın bilge içgüdüsünü» savunmuş, «eylemi ve rüyayı, ülküyü ve yaşamı» birleştirebilmiş bir şair olarak önemsiyoruz...

A. B.

Bu yazının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar :

— *José Marti, poètes d'aujourd'hui, editions Pierre Seghers, Paris 1970 (une étude de Juan Marinello)*

— *José Marti/izbrannoye/Moskova 1956*

— *Sotsialno - politiçeskiye vzglyadı José Marti/V. İ. Şişkina/Moskova 1969*

Bir afiş «Tüm kuşakların tek ülküsü: Zafer!»
(J. Marti - S. Bolivar - F. Castro)

boyunduruk ve yıldız

Doğduğumda şöyle demiş Güneş anam
«Çiçeği, meyvesi rahmimin, gönlü bol Titan,
Evrenin oğlu, canım, ayrıam benim; önce balıktın
Sonra kuş oldun, sonra at, sonra insan.
İçim yanarak koyuyorum önüne şu iki işareti
İyi bak! Seç birini! İlki boyunduruktur
Uysal, yumuşak bir öküz yapar taşıyanı
Böylesi uşağıdır zenginin, boldur yulafı
Ve sıcaktır altındaki saman.
Ötekiyse, canımın içi, gizim benim,
Ötekiyse bir yıldızdır, parlar ve öldürür.
Saçar aydınlığını, kaçırır suçluları
Onu tutan, savuran ve
Bu kıyımlarla dolu dünyada ışık saçan el, yalnızdır.
Öküze özenen tembel, uyuşuk insan
Yozlaşır, öküzleşir, yitirir erdemini
Yeniden koyulur tırmanmaya evrim merdivenini!
Alnında yıldızı korkusuzca taşıyansa
Yaratan ve büyüyen olacaktır!
Ve kişioğlu dünyanın
İçtikçe başdöndüren içkisini
Sundukça ağırbaşlı ve hoşnut
Kanlı yüreğini insanların sofrasına
Savurdukça rüzgârlara ulu sözlerini
Yankısız sesiyle;
Aydınlık içinde, şenlik içinde olur.
Kuşanır yıldızın yalazlarını.

— Anacığım: bana boyunduruğu ver önce
Ki koyup ayaklarımın altına yükseleyim
Alnımdaki binbir yalazlı ve öldüren yıldız daha çok parlasın diye..

Türkçesi: Aysel Özakın

Özgür Şiirler

José Marti oğlu ile

benim şövalyem

Sabahları oğlum
Minicik oğulcuğum
Kocaman bir öpücükle
Uyandırırdı beni.
Sonra bir atlı gibi
Otururdu göğsüme
Dizgin yerine
Tutup saçlarımı.

O, sarhoşlardı mutluluktan
Ben mutluluktan sarhoşlardım.
Şövalye, beni
Mahmuzlardı bağırışlarla
Ah, o şirin mahmuzlar
İki tazecik ayaktı.
Ah, nasıl da gülerdi
Mutlu şövalyem benim!
Nasıl da öperdim ben
Tek bir öpücüğe sığan
O iki ayakçığı!

Türkçesi: Ataol Behramoğlu

İsmaelillo

akademik

Gel şöyle atım; kolan vurayım sana
İstemiyorlar bilge içgüdüsüne uyup yaşamın
Koşasın doğal çalımınla savaş alanında.
Koşu pisti adımlarına uymalı
Kırbacın dilini öğrenmeliymişsin
Ve bir eğer vurulmalıymış görkemli sırtına.
Gel şöyle atım, yürek için gerçek olan
Ne varsa onlara yalan gelir
Ve toprağın yumuşak mantosunu yırtarak
Binlerce sedef damlalar halinde saçılan
Berrak bir kaynağın suyu gibi
Yakıcı, ve ruhun derinliklerinden fışkıran
Dizeler, onlara kalırsa söylenmemelidir.
Cüppeli ukalâların vâz'ettiği
Küçük, zararsız kalıplar önerir onlar
Ve özgür bir adam görmesinler kapısında tapınaklarının
«Hırsız var» diye koparırlar velveleyi.
Gel şöyle atım, taze ot ve çayır çiçeği kokan
Işık saçan toynaklarınla
Çiğne geç kolanları; ve züppelerin
Eski yapraklar, roma gülleriyle
Ve donuk ışıklı yunan mücevherleriyle
Bezenmiş şatafatlı gömleğini
Kuru, iyiliksever bir kütüğün üstüne fırlat ki
Güneş can versin yeniden ısıtıp ta.
Ve dünyaya açılan aydınlık şafakta
Fırla yeni dünyaya doğru dörtnala.

Türkçesi: Ataol Behramoğlu - Aysel Özakın

Özgür Şiirler

şair

Nasıl doğuyorsa çölde hurma dalları,
Nasıl bitiyorsa tuzlu denizlerin kıyısında gül,
İşte öyle acılarımdan çıkıyor şiirlerim,
Gürültülü, tutkulu, kokulu.
Nasıl, denizlerin, yeşil dalgaların üstünde,
Yelkeni yırtılmış, direği kırılmış, yamacı
Yırtıcı suya açılmış,
Rüzgârlarla öfkeli savaşının ardından,
Gururlu gemi sürdürüyorsa yolculuğunu.

Dehşet! Dehşet! Dünyada ve denizde
Yalnızca gıcırtılar, taşkın öfkeler, sisler ve gözyaşları var;
Ve koparılmış tepeler boşlukta dönüyorlar;
Ovalar ve göller taşkın ırmaklar olmuş
Denizlere dökülüyorlar.
Kalabalık bir denizci halk
Rahatça doldurur her uçurumu.

Gökyüzünde yıldızlar sönüyor;
Dönen, gölgede sarsılan rüzgârlar
Kaçıyor, açılıyor ve birbirlerine çarparak,
Çatırtıyla yuvarlanarak,
Dağların çukurlarına düşüyorlar; bulutlarda
Yıldızlar çıldırmışlar, alev saçıyorlar birbirlerine.
Ve sonra, gülüyor güneş; toprakta ve denizde
Rahat bir düğün aydınlığı parıldıyor.
Ah! Bu zorlu fırtına bolluk getirsin, arıtsın!
Mavi gökyüzünden, dev tüllere sarınmış iniyorlar
Dizginsiz rüzgârların parçalanmış paltoları
Yüce fırtınada hırpalanmış.
Ve iyileştikten çok sonra da
Hâlâ kırmızı kalır her yaranın dudakları.
Ve şimdi onu bir beşik yumuşaklığıyla sallayan dalgalarla
Bir çocuk gibi eğlenmeye, oynaşmaya koyulur gemi.

Türkçesi : Aziz Okay

Özgür Şiirler

kanatlı kupa

Kanatlı bir kupa. Benden önce
Gören var mı? Dün gördüm onu.
Yavaş yavaş yükseliyordu görkemle
Kutsal yağı döken biriydi sanki;
O güzelim ağzını kıstırdım ağzıma
Dudaklarımda bir bayram sevinci.
Bir tek damla bile düşürmedim,
Bir tek, öpüşlerindeki derde devadan!

Uzun, siyah saçlarıyla başın.
Anımsıyor musun? Okşardım elimle
Cömert dudakların beni bırakmasın diye.
Senden geçtiğim öpüşler kadar
Hafif beyazlıkta olurdu ortalık,
Kucakladığım bütün hayatımdı sanki
Seni kollarıma aldığım zaman.
Patırtılı dünya, kıskanç ve barbar
Savaşlarıyla görünmez olurdu gözüme.
Bir kupa yükseliyordu yukarıya
Ve ben, görünmez kollara yaslanıp arkasından
o güzelim ağzına yapışaraktan
yükseliyordum mavi uzaya.

Ey aşk, ey uçsuz bucaksız, kusursuz sanatçı!
Demirci raylar, tekerler çıkarır demirden;
Kakmacı işler gümüşü, altını
Bir çiçek çıkarır, bir kadın, kartal yahut melek;
Sen bir başına, yalnız sen bilirsin
Bir tek öpüşte toplamayı kâinatı!

Türkçesi : Erdal Alova

Özgür Şiirler

kabaran bir dalga gördüğünde sen

Kabaran bir dalga gördüğünde sen
Şiirimi görüyorsun demektir
Yükselir göğe, fakat bazen
O hafif ve uykulu bir yelpazedir

Öyle bir hançerdir ki şiirim
Çiçeklenir elde kabzesi
Şiirim bir çağlayandır
Suyu berrak, kristal gibi

O fışkıran bir yeşilliktir
Pırıl pırıl; ve alev kızıllığında.
Şiirim yaralı bir geyiktir
Bir sığınak arayan ormanda

Şiirim kardeştir cesarete
Yalın, içten ve özlüdür
O, kendisinden kılıç yapılan
Çelikle aynı örste döğülmüştür.

Türkçesi : Ataol Behramoğlu

Basit Şiirler

aynı yalınlıkla ölmek isterim

Aynı yalınlıkla ölmek isterim
Kırda bir çiçek gibi; sakin, gösterişsiz.
Mum yerine yıldızlar parlasın üstümde
Yeryüzü uzansın altımda sessiz.

Ben aydınlık ve özgürlük delisiyim
Varsın hainleri gizlesinler soğuk bir taş altında
Dürüstçe yaşadım ben; karşılığında
Yüzüm doğan güneşe dönük öleceğim

Türkçesi : Ataol Behramoğlu

Basit Şiirler

Fidel Castro, Marti'nin mezarı önünde saygı duruşunda.

selamlarım şiiri

Güzel bir kadını selamlayan
Şövalye gibi ben de
Selamlarım şiiri kalemimle.
Ve tıpkı bir dövüşe girer gibi
— Çalışma öncesinde —
Delici bir mızrağa
Dönüşür kalem.
Tutku küheylanı gemlenmiştir
Pelerin omuzlarda
Ve ben, vahşi hayvan eğitmeni
Solgun bir yüzle
Selamlarım şiiri.
Ve hemen ardından
Bir matador gibi
Girerim arenaya
Kudurgan boğa, boynuzlarıyla
Delsin diye karnımı;
Ve bu yüce gösteriyle esinlenmiş —
Dünya, banarken beyaz ekmeği kırmızı şaraba
Ve kanı çekilmiş, soğuyan vücudumla
Uzaklaşırken ben
Yeni doğanların tutuşur bakışları...

Ve denizler plajlara
Yeni kumlar bırakırken,
Yeni kanatlar çıkarken
Yumurtalardan kuytu yuvalarda,
Kaplan eniklerinin keskinleşirken
Köpek dişleri ve meyva yüklü ağaçlarda
Belirirken narin yapraklar
Tıpkı doğa gibi şiirim de
Gelişecektir; ve onun ardı sıra ben.
Kim ki bu güzel dünyadan
Bir yakınmayla söz eder sadece
O kör ya da ödlektir...

Türkçesi : Ataol Behramoğlu

Sürgün Çiçekleri

Havana Devrim Alanı,
Castro, Marti'nin dev bir anıtı önünde konuşuyor.

acılı pazar

Göklerin mavisi çan sesi güneş
Beni üzüyor; ve gözlerimi
Yakan bir acı, onu avutmaya gelen
Şiiri de sakatlıyor ve azgın başıboş
— Ah, deniz, köpüklerinin üstünden senin —
Uçup gidiyor
Göçmen bir martı gibi Küba'ya

Bir dost yaklaşıyor benimle
Çene çalmaya, oysa bende
Sadece izi var kendimin, bir deniz kabuğunda
Nasıl bir tuz zerresi olarak kalmışsa izi denizin
İşte öyle
Bir kabuğum ben kırık boş.
İnsanlara
Bakıyorum uzaktan, yabancı bir dünyanın
Görüntüleri; çevremde
Küstah hırgürü çarşının, darmadağın
Barakalar. Herhangi bir solucan
Daha mutludur benden, hiç değilse
Bir bataklığı var gebereceği; dinliyorum
Atların nal seslerini tekerlekleri
Geçiriyorum
Ellerimi vücudumdan; hiç bir hayat belirtisi
Yok. Öldüm ben. O uğursuz gemi
Kaldırdığında demirini
O demir
Kopardığında beni Küba'dan..

Türkçesi : Ataol Behramoğlu

Sürgün Çiçekleri

iki yurt

İki yurdum var benim: Küba ve gece.
İkisi de bir sayılır aslında. Yiterken
Güneşin görkemi, Küba
Üzgün bir dul gibidir
Uzun örtüleri içinde, suskun, elinde karanfil.
Bilirim ne olduğunu elinde ürperen
Bu kanlı karanfilin! Bomboş
Göğüs kafesim, bomboş, paramparça
İçinde yüreğimin çırpındığı. Vaktidir
Ölüme gitmenin. Uygundur gece
Elvedalara. Işık engeller bizi.
Sözler de. Evren
İnsandan daha ustadır konuşmada .

Bayrak gibi
Kavgaya çağıran bir bayrak gibi
Işıldıyor kızıl alevi mumun, açıyorum
Pencereleri. Daralıyor yüreğim.
Küba, dul Küba, göğü karartan
Bir bulut gibi sessizce geçiyor
Koparak yapraklarını karanfilin.

Türkçesi: Ataol Behramoğlu — Aysel Özakın

Sürgün Çiçekleri

tenta de mí. — Y
entonces sí que cuidaré yo de Vd. con
mimo y con orgullo.
Ahora, bendígame,
y crea que jamás
saldrá de mi corazón
obra sin piedad
y sin limpieza.
La bendición. —
Su Martí

j. marti'nin iki mektubu

GENERAL MAXİMO GOMEZ'E MEKTUP

Newyork, 20 Ekim 1884

Sayın General ve dost!

Cumartesi günü öyle sersemlemiş bir halde çıktım ki evinizden, duygularımın yatışması için iki gün beklemeye karar verdim. Sadece bu son karşılaşmamızdan değil, daha önceki karşılaşmalarımızdan da edindiğim izlenimlerin bana verdirdiği kararın geçici bir onur kırıklığı ya da benim için kutsal olan ülküleri savunmada kapılabileceğim aşırı bir tutkululuğun değil de, olgun düşüncelerin bir sonucu olmasını istiyordum çünkü. Bütün bunları, içtenliğine ve dürüstlüğüne inandığım, seçkin yetenekler taşıyan ve gerçek büyüklüğe erişebilecek bir insana söylemek kolay değil! Fakat size duyduğum sevgiye ve sempatiye; hatta girişiminizin tam zamanında olduğunu bana söyleyen mantığıma karşın; bütün yaşamımı adadığım ülküye beni doğru yoldan saptıracak körlemesine bir tutkululukla bağlanmaya kesinlikle kararlıyım. Ülkemde şimdi varolan siyasal eşitsizlikten daha utanç verici ve mahvedici despotik bir kişi diktatörlüğü kurulması amacıyla başlanan bir harekete en küçük bir yardımda bulunmayacağım. Diktatörün olumlu davranışlarıyla doğrulanmış, büyük bir ülkünün adıyla onaylanmış ve zaferle de yasallık kazanmış böyle bir rejimin devrilmesi çok daha güç ve karışık bir iş olurdu çünkü.

Emirle ordular yönetilebilir general; fakat emirle bir halk yaratıla-

maz. Biz her türlü yönetim değişikliğinden daha karmaşık ve daha ustaca hazırlık isteyen bir devrim için çalışıyoruz. Bu hazırlıkta, halkın tüm tabakalarının isteklerini kavramaya ve bütün yurtseverleri birleştirmeye yönelik bir çalışmaya içtenlikli bir istek taşımayış ne demektir? Bağımsızlık ülküsünün sadece bir anlatım biçimi olan silahlı savaş ancak bu isteğe sahip olmakla gerçekleşebilecekken.. Savaşı yöneten ve haklı bir ün kazanan önderlerin, özgürlük için savaşan halkın gücünü kendi açgözlü, kişisel çıkarları yönünde kullanmak isteyişleriyle adım başı karşılaşır oluşumuz nasıl açıklanabilir? Savaşı doğrulayacak tek amaç

José Marti kurucusu olduğu Küba Kurtuluş Ordusunun askeri lideri General Maximo Gomez'le. New York 1894. Masada «Vatan» gazetesi görülüyor.

olan demokratik özgürlüklere bugün olduğu gibi yarın da saygı gösterileceğinin güvencesi nerede? Kimiz biz general? Yüce bir ülkünün kahraman ve alçakgönüllü hizmetkârları ve acı çeken halkın sadık dostları mı; yoksa ayaklarında mahmuzlu çizmeler, ellerinde bir kamçı, sonun-

da kendilerine tutsak kılmak için halkı savaşa kaldırmaya yeltenen küstah ve serüvenci eşkiyalar mı? Siz ki yiğit, satın alınmaz, ihtiyatlı bir savaşçı ününe sahipsiniz. Bir savaşta edinilmiş bu ünü bir başka savaşta yitirmeye mi niyetlisiniz yoksa? Savaşı ve sonuçtaki egemenliği olanaklı kılan şey halkın ruhunda daha önce doğmuş ve büyük acı yılları boyunca olgunlaşan bağımsızlık isteğidir. Halkın istemine uymak; büyük ve küçük tüm eylemlerde onun yönetiminde olmak gereklidir. Yüce bir ülkü uğruna canını veren kişi ne kadar saygıya lâyıksa, hayatını bu uğurda tehlikeye de atsa ülküsünü şan ve egemenlik elde etmek için kullanan kişi aynı ölçüde lanetlidir. Üstün yararlılık, kendini bir karşılık beklemeden feda edebilmektir.

Halkın istemini yerine getirmek için başlayacak bir savaştan yanayım. Bu savaş halkın çıkarlarına gerçekten değer veren kimselerle ve onun tüm genel güçleriyle birlikte başlatılmalıdır. Bu konuda düşüncelerimi size üç yıl önce yazmış, yüreklendirici bir yanıt almıştım sizden de. Size bu kez gelişim de, özellikle böyle bir savaşı yönetecek oluşunuza inancımdandı. Fakat çok başka birşeyin öngörüldüğü ortaya çıktı konuşmalarımızdan. Önderlerin kişisel amaçlarıyla bu amaçları gizlemeye yarayan yüce ülkülerin denk düşeceği uygun bir anda başlatılacak bir serüven bu. Temel hareket ettirici güç olan yurtseverliğe gösterilen saygı, göstermelik ve politik hesapların gerektirdiği ölçüde. Birlik, kişisel çıkarların birliği.

Sahip olduğum gücün değeri ne sayılırsa sayılsın, ben bayağı arzulardan doğmuş ve taşıdığı zafer şansına da bakmaksızın (ki bu şans bana büyük görünüyor şimdi) tehlikeli sonuçlara gebe böyle bir savaşa hiç bir zaman destek olmayacağım.

Kaygılarımı ve kanıtlarımı getirdiğim için gücenmeyiniz general. Soylu bir insan sayıyorum sizi ve düşünmeye zorlamak istiyorum. Büyük bir insansınız belki, belki de değil. Gerçek büyüklük, bizi seven, bize umut bağlayan halka saygıdadır. Onun acılarından ve soylu atılımlarından çıkarcı amaçlar için yararlanmaksa, düşüklüğün varabileceği en son nokta olurdu.

Türkçesi : A. Behramoğlu

MANUEL MERCADO'YA MEKTUP

Dos Rios Kampı, 18 Mayıs 1895

Değerli kardeşim!

İşte sonunda yazabiliyorum size. Sonunda size ve ülkenize duyduğum sevgiyi, minnettarlığı ve saygıyı belirtebiliyorum. Çünkü ülkeniz benim de ülkem. Onunla övünüyorum ve çok şey borçluyum ona. Her an ölebilirim yurdum için. Görevimi yerine getirirken can verebilirim. Ne olduğunu biliyorum bu görevin ve onu sonuna kadar yerine getirmeye yetecek yiğitliğim var. Küba'nın bağımsızlığını kazanmalıyız. Yoksa Birleşik Devletler bütün Antil adalarını ele geçirir ve buradan Amerika'mızın (1) topraklarına saldırırlar. Şu ana kadar yaptıklarım ve bundan sonra yapmam gerekenler; her şey bu amaca yöneliktir.

Emperyalıstlerin İspanyollarla anlaşması ve Amerikamız ülkelerinin Küba yoluyla vahşi, saldırgan ve bizi hor gören Kuzey'e ilhakı, (Aralarında bizim halklarımızın da bulunduğu) halklar için ölümcül bir tehlikedir. Ne pahasına olursa olsun tıkamak gerekir bu yolu. Bizler, Kübalılar, onu göğüslerimizle tıkayacağız.

Ejderhanın ininde yaşadım ben (2). İçyüzünü biliyorum onun. Elimde Davud'un sapanı var. Topu topu birkaç gün önce, aralarında bulunduğum altı kişilik grubumuzun iki hafta dağlarda gezdikten sonra Kübalıların zafer diye adlandırdıkları ortaya çıkışından önce, «Herald»ın muhabiri gelip buldu ve sözcüğün tam anlamıyla hamağımdan çekip indirdi beni. Aralarında dar bir kast oluşturan, örgütsel bir bağ ve yaratıcı girişim yeteneğinden yoksun ilhakçılar üstüne konuştu benimle. Ülkede hiçbir gerçek dayanağa sahip olmayan bu insanlar şimdi ister istemez İspanya'ya boyun eğme ve bağlılık maskesi geçirmişler suratlarına. Dileklerinin yerine getirilemiyeceğini bile bile Küba'nın özerkliğini istiyorlar İspanyol hükümetinden. Gerekli olan tek bir şey var onlar için: Kendilerini besleyecek ya da muhabbet tellallıklarının karşılığında gözetçi olarak kiralayacak Yanki ya da İspanyol herhangi bir efendi. Beyaz, zenci, melez, tüm halk, tüm bilinçli emekçiler; nefret ediyor bu gözetçilerden.

Küba savaşı; görece güçlerini İspanya hükümetiyle birlik olmaktan başka bir yerden almayan ilhakçıların sarsak ve zavallı savlarıyla karşılaştırılamayacak yücelikte bir gerçektir. Zamanında başladı bu savaş. Tüm düşman güçler bize açıkça karşı çıksalar bile Küba'nın Birleşik Devletler'e ilhakına engel olmakta geç kalınmış değil. Savaş durumunda bulunan ve ilhakı istemeyen bir ülkeyi işgale cesaret edemiyeceklerdir. Silah kullanmayı, Amerika'nın bağımsızlığı için savaşan bir halka karşı haksız bir savaşın sorumluluğunu üstlenmeyi göze alamıyacaklardır.

General Gomez ve daha dört arkadaş kayalarla kaplı kıyıya var-

mak için kendine fırtınalı dalgalar arasında yol bulan bir filikadaydık. İki hafta, sırtımızda sefer donatımları ve silahlarla, makiler arasında ilerleyerek insanları savaşa kaldırdık. Bu insanların bize yardıma hazır oluşları onlara duyduğumuz bağlılığı daha da arttırıyor. Acı çeken insana karşı ruhumdaki ateşli sevgi, yakınlık ve adaleti ayaklandırma özlemi daha da pekişiyor. Köy bölgelerinde, hiç kuşkusuz, durumun efendisi biziz. Öyle ki, bir ay süresinde ancak tek bir kez gerçek bir silahlı çatışma oldu. Kentlerin kapılarındaysa ya zafer kazanıyoruz ya da üç bin kişilik ordumuz halkın coşku ve saygı haykırışları içinde çatışmasız giriyor içeri. Adanın ortasına doğru ilerliyoruz. Burada, tutuşmasına yardım ettiğim devrimin gerçekleşmesi sırasında bana sürgünde verilen ve ülkede de kabul edilen yetkileri bırakacağım. O zaman bu yetkilerin Küba Halk Delegelerince, yani silahlı devrimciler topluluğunca yenilenmesi gerekecek.

Halkın yaşayan ruhunu kavramadan onu yönetmenin olanaksızlığını çok iyi biliyorum. Çok iyi biliyorum, yürekte kutsal ateş yandığında nasıl ateşlendiğini insanların ve ölümcül kavgaya kalktıklarını. Sadece devrimin zaferini güvenceleyen ve ona hizmet eden şeyi savunacağım. Ülkümün canlı olduğunu bildikçe bir sıra neferi olarak kalabilirim ve hiç bir onur kırıklığı duymam bundan.

Türkçesi : A. Behramoğlu

---

(1). Metinde geçen Amerika sözüyle Latin Amerika amaçlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ise, Birleşik Devletler ya da Kuzey diye adlandırılmaktadır. (Çev.)

(2). Marti, Amerika Birleşik Devletlerinde yaşamış olduğundan söz ediyor. (Çev.)

ÖMER POLAT

bâdeli halk âşığından devrimci ozana

Radyonun olmadığı devirde söz-saz, köyden köye haber, elektriğin olmadığı devirde ışık olan âşıklar vardı Anadoluda. Anadoluda feodalizm hüküm sürüyordu her şeyi ile. Hulam gücünün, reaya gücünün yaşamanın tek şartı olduğu, bey zulmunun dağlarda bile kol gezdiği o devirde halk âşığı köyden köye bir haberci, bir ışık, bir umuttu. İnsanları güldüren, düşündüren, ağlatandı. Feodal toplum katında yüce insanlardı onlar. Bâde içmişlerdi o yüce katın izniyle. Bir pir elinden önce tanrı aşkına. Sonra pir aşkına ve yâr aşkına. Toplum gönülden inanırdı onlara. Hem sözlerine hem sazlarına. Kısbeti omuzunda dolaşan pehlivanlar gibi sazı omuzunda, sözde yârini arayan, ama işin gerçeğinde yârini aradığı her yerde çoluk çocuğunun geçimini sağlayan halk âşıklarıydı onlar. Kısım kısımdılar onlar da. Kimi düzene baş kaldırdığı için Seyrani gibi deli, kimi düzenden umduğunu bulamayıp baş kaldırarak Şâha giden Pir Sultan gibi toplumcu. Kimi ise etliye sütlüye karışmadan dağa, taşa, çiçeğe, gördüğü her güzele türküler yakan Karacaoğlan örneği. Hepsinin de yeri ayrı ayrı idi toplum katında. Dereceliydiler. Toplumun dertlerini, acılarını dile getiren bâdeli âşık, dağa taşa türkü yakanlar da bâdeyi içemeden uyanmış, yarım kalmış âşıklardı. Bir de bey davulu çalan âşıklar vardı ki. bunu ne toplum adam yerine koydu o zamanda, ne de biz koyacağız şimdi. Anılmaya bile değmezler.

Bu âşıklar feodal toplumun bir ürünü, o toplumun bölünmez bir parçasıydılar. Toplumun dert ortağı, zaman geçireni, eğlencesi, baharı, çiçeği ve umuduydular. Tipili kış geceleri onların sazlarının tellerinde geçip giderdi tez elden. Dışarda kurt ulumalarının doldurduğu kış gecelerinde onların sazları hüzünlü çalmazdı. Ağızları

«Bahar gelsin şu dağlara gidelim
Belki derdimize çare bir çiçek
Toplayıp devşirip derman edelim
Açıla yaramı sara bir çiçek.»

diye bahar türküleri söylerdi.

Başka bir yerdeki kıtlık, saman darlığı, ot sıkıntısı onların ağzından ulaşırdı köyden köye. Bir ağanın konuk severliği, bir başka ağanın zulumkârlığı bir kışta düşerdi dilden dile. Toplumu o engin halk kültürünün inceliği içinde güldürürlerdi. Güzellemelerde, koçaklamalarda, taşlamalarda o engin kültürün inceliği vardı hep. O taşlamaların değeri o toplumda biçilirdi, âşığın değeri o toplum içinde oturtulurdu yerli yerine.

Bundan otuz yıl önce Doğu Anadolu'nun bir köyünde adlarını açıklamak istemediğim iki halk âşığının karşılıklı söyledikleri bir taşlamayı vermeden geçemeyeceğim.

I. Âşık: «Eskiki fikirler noksanı buldu
İhsan isteyenler ihsanı buldu
Yaşı seksenbeşi doksanı buldu
Bu da gelmiş benlen meydan gözetir.»

II. Âşık: «Elif her bir mahreç ile hecelmez.
Âşıklar yorulmaz dünya dincelmez
Ömür geçer ama gönül kocalmaz
Yüz yaşında yine meydan gözetir.»

I. Âşık: «Baba senin hükmü halin kalmadı
Söndü peteklerin balın kalmadı
Bir yana gidecek yolun kalmadı
Artık seni bir kabristan gözetir.»

II. Âşık: «Böyle ham fikiri sokma araya
Kara sakız şifa olmaz yaraya
Ezrail gelirse bakmaz sıraya
Bazan pir yerine civan gözetir.»

I. Âşık: «Âşıklar da maşukuna vâd olur
Zannetmeki bu dünyada tad olur
Belki Acem kızı[1] senden yâd olur
Şimdi eller alır düşman gözetir.»

II. Âşık: «Merhametin yok mu bu ihtiyara
Geçmişken sineme vurdun bir yara
Ben yâr ile söz kesmiştim mezara
İkrarımız ulu divan gözetir.»

Taşlamadaki inceliği anlatmama gerek yok sanırım. Bu taşlama Doğuda feodal toplum düzeninin çözülmeye başladığı döneme rastlar. Âşıklardan biri genç öbürü ise taşlamadan da anlaşılacağı gibi yaşlıdır.

Şimdi biz bu konuyu burada bırakıp ilerde yeniden dönmek üzere asıl konumuzun özüne gelelim.

Anadoluda yavaş yavaş feodal toplum düzeni çözülmeye başladı. Köylere radyo girdi, ışık girdi. Aşiretler dağılıp parçalandılar traktörün önünde. Geçim derdi, can derdi baş alıp götürttü Anadolu insanını. Her kes bir halk âşığı oldu düştü yollara. Kiminin omuzunda tırpanı, küreği, kazması, kiminin elinde orağı. Yollar âşıklardan geçilmez oldu. Her yola düşenin ağzında yokluk türküsü, gurbet acısı, bey derdi. Pir Sultan'dan, Seyrani'den, Zihni'den, Karacaoğlan'dan.

Beylerin konuk odaları ise kapandı köy aşırı gidenlere. Allı Kürt kilimlerinin, aklı karalı keçelerin, İran halılarının yerini şehir usulü koltuklar aldı.

---

(1) Acem kızı II. Âşıkın aşkına bâde içtiği kız.

Eski küheylan atlı konukların yerini ise iri göbekli, gravatlı şehir beyleri. Feodal düzen çalkalanmakta ki, akıllara ziyan.

Dağdan umut kesilince kurt ovaya inermiş. Bizim bâdeli halk âşıkları da öyle oldu. Bey konaklarından, köy meydanlarından ortaya atılan mendilleri boş kalkmaya başlayınca bizim âşıklara da yol göründü. Geçim derdi indirdi âşığı kasabalara, şehirlere. Güç oldu köy köy dolaşıp yaşam sürdürmek. «Artık zaman bozuldu, köylerin de düzeni kalmadı,» deyip tuttular kasabaların yolunu. Eskiden sekilere dayatılan kara kılıflı sazlar, artık kasaba kahvelerinin çengellerine asılır oldu. Ak keçelerin üstündeki dinleyicilerin yerini sandelyeye kurulmuş eşraf, küçük burjuva aldı. Bâdeli sözcüğü hoş gelmedi kasabalıya. Ve çok geçmeden de bâdeli sözcüğü kalktı adlarının başından. Ama adlarını halk âşığı diye kısaltmak da yetmiyordu kasabalıya. Kasabalı başka şeyler istedikçe bizim halk âşığımız çırpınıyor, boğuluyordu. Feodal toplumun yarattığı o insan eriyordu günden güne. Kahvelerin çengellerine asılan sazlar dörtten üçe, üçten ikiye, ikiden bire düşüyordu. Bizim halk âşıkları ise düzene ayak uydurmaya çalıştıkça yeni toplum düzeninde daha çok batıyorlardı batağa.

İşte 1960'lara rastlayan bu dönemde ellerinde teypler, fotoğraf makinaları, kameralar bulunan bir takım nsanlar doldurmaya başladı kasabaları. Bu insanlar Anadolu'yu aramaya çıkan bizim küçük burjuva aydınlarıydı. Anadolu'yu ararken kahvelerden birinde, nasıl olmuşsa sürüden arda kalan kanadı kırık bir turna örneği çırpınıp öten, kendine eş arayan bir halk âşığına rastladılar. Üşüştüler başına. Âşığı bir sandalyeye oturttular yüksekçe bir yerde. Sazını eline verdiler. «Ne çalarsan, içinden ne gelir söyle âşık dediler.» Sonra teyplerini kameralarını çalıştırmaya başladılar. Bizim âşık önce şaşırdı, duraladı. Derken gözleri buğulandı. Hiç bir şey düşünmeden bir zaman vurdu sazının teline. Kameralar çalışıyordu. Kasabalı da şaşırmış, kahvenin bir yerine sinmişti. Bunca zamandır sarhoş mezesi olan bu âşık meğer ne koca bir insanmış ta haberleri yokmuş. Şimdi daha bir başka bakıyorlardı âşığa. Âşık ise sazının tellerine dokunuyordu daha. Aklı gerilerdeydi. O feodal toplum düzenindeydi. Gözlerini kapamış o eski konuk odalarını düşlüyordu. Elleri koyunlarında gözleri sazda dalıp giden o feodal insanları. Kadrini kıymetini bilen o insanları. Şimdi kahvede ağızları bir karış açılmış boynu kravatlı, yüzü gün görmemiş beylere söyleniyordu sanki. Âşık Şenlikler, Sümmaniler, Pir Sultanlar, Seyraniler o eski çağlayanlar gibi dökülüyordu boğazından gelip. O söyledikçe beyler birbirlerine bakıyorlar, milat öncesi bir tarihi eser bulan bir arkeologun sevincini taşıyorlardı yüzlerinde. Artık yalnız değildi halk âşıkları. Arkalarında küçük burjuva aydını vardı. Dağ kara yaslanıyordu. Ve karar verilmişti küçük burjuva aydının ağzından: Anadolu yaşatılmalıydı. Yaşatılmalıydı sazı ile sözü ile. Ve de halk âşıklarıyla. Karar tez uygulanmaya başladı. Artık gazeteler, dergiler halk âşıklarından bahsediyordu. Radyolarda Emrah halk âşığının ağzından söyleniyor, tiyatro sahnelerinde aşığın sesi, sazı çınlıyordu bir Anadolu oyununda. Ama dergilerde, gazetelerde yazmak, radyolarda anmak yetmezdi onları. Her il kendi gücü içinde yaşatmalıydı onları. Yarışmalar düzenlemeliydi. Yarıştırmalıydı. Hangisinin pirinin daha güçlü olduğu çıkmalıydı ortaya. Düşmeliydiler halk

âşıkları birbirlerine. Yemeliydiler birbirlerini. Bir ildeki âşıklar birbirlerini yiyip bitiremeyince küçük burjuva aydını bu sefer de yurt düzeyinde, bütün bölgelerin âşıklarını bir araya toplayan bir bayram düzenledi: Konya Âşıklar Bayramı. Birinci, ikinci seçen, madalyalar dağıtan bir âşıklar bayramı. Ama madalya karın doyurmuyordu. Köyde çocukları açtı, perişandı. Artık kahveler de yetmyordu bizim halk âşığına. Önce konuk odalarından kahvelere inen sazı şimdi sahnelere koyuluyordu. Anlıyacağınız ovadan da umudu kesen kurt nehire balık avlamaya gidiyordu. Bizim halk âşıkları için de öyle oldu.

Ama yüzlerce dinlediği bir Ercişli Emrah'ı ,bir Ferhad'ı, bir Tepecikli Necip öyküsünü dinlerken ilk duyuyormuş gibi yanıp tutuşan o feodal toplumun insanı yoktu karşısında artık. Karşısında koltuklara kurulmuş boynu kravatlı, şiş göbekli, yalandan gülen, yalandan alkış tutan insanlar vardı. Halk âşığımız da görüyor, içinde taşıdığı o engin, ince halk kültürünün yardımıyla anlıyordu her şeyi. Anlıyordu ama, ay da bacayı savuşmuştu. Sazın tellerine vurmaya alışmış ellerinin tırpan sapı tutamayacağını da anlıyordu. Eskiden feodal toplumun insanlarına döktürdüğü taşlamalarını, övgülerini, yergilerini şimdi, karşısında oturan kravatlı beylere döktürmeye çalışıyordu. Ama karşısında oturan beyin ne kaç karısı olduğunu, ne kaç koyunu olduğunu, ne de kaç kölesi olduğunu bilmiyordu. Bu yüzden ne övgü tutturabiliyordu, ne de taşlama. Kendi de şaşıyordu kendine. Gittikçe sazı da cıvıyordu, sözü de. O engin halk kültüründen gittikçe uzaklaşıyor, kravatlı beylerin elinde günden güne daha çok yozlaşıyordu.

İşte daha önce adını vermek istemediğim o taşlamayı söyleyen iki âşıktan genç olanı Konya Âşıklar Bayramında karşısındaki âşıkla aşağıdaki taşlamayı yapıyordu.

I. Âşık: «Geldin meydanıma âşık.........
Şimdi yaraların elleyeceğim
Bilirsinki ben ezelden nalbantım
Kaldırıp ayağın nallayacağım.»

II. Âşık: «Vicdansız çingene girdin meydana
Ben seni oynatıp zilleyeceğim
Sen çadırda şöyle böyle yaparken
Hiç korkma etrafı kollayacağım.»

I. Âşık: «Sen nereden geldin hey gözü kara
Söylerim de anlamazsın kaç para
Edepsiz utanmaz arsız maskara
Yüzün kara Kars'a yollayacağım.»

II. Âşık: «Öyle yaylalarda yaylatma beni
Artık bu meydanda eyletme beni
Fazla sinirlendim söyletme beni
Aslını neslini belleyİceğim.»

I. Âşık: Âşık............ eldeki varım
Çürüttü bağrımı sitemim zarım
Kars'a gider isem size uğrarım
Olanı biteni telleyeceğim.»

II. Âşık: «Âşık............ yim bülbül uçarken
Uçmak ister kanadını açarken
Yol uğrayıp Sarkamış'tan geçerken
Baldızına mendil sallayacağım.»

Ve şiş göbekli, boynu kravatlı beyler alkış tutuyorlardı bu taşlamaya (!) Aslında taşlamaya değil yozlaştırdıkları o engin halk kültürünü bozmada gösterdikleri üstün küçük burjuva yeteneklerine alkış tutuyorlardı. Haklıydılar da. Becerdikleri iş binlerce alkışa değerdi.

Ama Konya Âşıklar Bayramı da, her ilde yapılan yarışmalar da yetmiyordu geçinmeye. Bir yarışmada aldığı birinciliğe verilen bir madalya karın doyurmaya, köyde ekmek bekleyen çoluk çocuğa yetmiyordu. Hele bir derece de alamadıysa hali haraptı. Ne yapmalıydı? Kurt nehirde balık avlamasını hç bilmiyordu ki! Ama yol göstereni çoktu. Şiirlerini bir kitapta toplamalıydı. Sonra da gitmeliydi Halk bankasına, İstanbul bankasına, Anadolu bankasına, İller bankasına. Çıkmalıydı müdürlerin karşısına, «Ben halk âşığıyım, bastırın şiirlerimi, arkasına da bedava ilânlarınızı koyun.» Öyle de yaptı.

Kitabının ön sayfalarında dağın çiçeğine, ovanın karına, yazdığı şiirleri, ortalarda bilmem hangi konserinde, bilmem hangi büyüğümüze yazdığı övgüleri ve sonlara doğru da:

«Bizim malımız kanımız
İller bankası bankası
Hem malımız hem canımız
İller bankası bankası.»

diye başlayan dizelerle sırayla ilân aldığı bilumum bankalarımıza övgü. Ve kitabının son on sayfasında da:

«Paranızı............ bankasına yatırmanız size yeni bir hayat verir.»

Ya da:

«Tam yirmibeş milyon ikramiye dağıtıyoruz. 31 Aralık'a kadar paranızı bankamıza yatırınız. Vadeli her yüz liraya, vadesiz her yüzelli liraya bir kur'a numarası. .... Bankası.»

diye başlayıp biten bankalarımızın memleket menfaatı için bedava ilânları.

Nehire balık avına giden kurt can derdindeydi şimdi. Boğuluyordu. Kitap satmıyordu. Köyde çocuk beş ondu. Karısı, koca sıcağına hasretti. Ama halk âşığımızın şehire alışan canı köyü çekmiyordu artık. Artık köylü değildi kendince. Karısı ise cahil köylünün biriydi.

«Pınardan gelirken ayağı kayar
İrkilipte düşmek takdirinde var
İplik düğleyerek günleri sayar
Direklere çivi çakanım ah ah.» da değildi.

Zülfüne türküler yaktığı, yürüyüşüne güzellemeler söylediği zamanki gibi güzel de değildi. Dertten kocamıştı genç yaşında. Şehirde ne güzeller vardı oysa. Kendine göz süzen, «gel gel» eden.

Böylece kimi boşandı bizim halk âşığımızın, kimi de imam nikâhlı karısı üstüne yâr sevdi, resmî nikâh kıydırdı şehir usulü. Ama artık âşıklığı yeniden para etmiyordu. Aldıran yoktu kendisine. Geçim ise daha da zordu. Dünya ise çalkalanıyordu bizim halk âşığının yaşamından beter. Afrika, Ortadoğu kaynıyordu. Güney Asya'da insan kanı akıyordu napalm bombası altında. Geri bıraktırılmış ülkelerin halkları acılar içindeydi. Çocuklar ölüyordu doğmadan, ana rahminde. Açlık bir zulum, bir afat olmuş yakıyordu bu ülkeleri. Türkiye de kaynıyordu. Gençler sokaklara, caddelere dökülmüştü. Sol yumruklar havada, binlerce genç «Kahrolsun emperyalizm ve onun uşakları, yaşasın halkımız,» diye bağırıyordu. İşte o zaman bütün bunları gören halk âşığımızın içine yeni bir umut doğdu. «Baksana,» dedi içinden, «baksana bunca şeye kahrolsun diyen bunca insan yaşasın halkımız diyor tek. İyi, peki halk kim? Kimin adının başında halk sözcüğü var? Bizim. Bizden iyi halk mı olur.» Dedi ama, belini büken bunca şeyin altından hemen kurtulması da gerekiyordu. Köydeki boşandığından bile habersiz olan karısı: «Bize sağlığını bildir tez elden. Meraktayız. Kızını kocaya istyorlar. Gel, yetim koyma çocuklarını,» diye haberler yolluyordu. Şehirdeki karısı ise başka bir dert olup çıkmıştı. Allık istiyordu, pulluk istiyordu. Koluna girip koca şehrin kalabalık caddelerinde dolaşmak, ışıklı lokantalarında yemek yemek istiyordu.

İşte bizim halk âşığımız bu dönemde karıştı «Kahrolsun emperyalizm ve onun uşakları, yaşasın halkımız,» diyen yığınların arasına. Sazı omuzunda, sol eli yumruk ve havadaydı. Artık yığınların arasında giriyordu büyük salonlara. Önce konuşmalar yapılıyor, salon dalgalanıyor ve sonunda takdimci:

«Şimdi Devrimci Ozanımız .... ile sizi başbaşa bırakıyorum,» diye sahneden çekiliyor, halk âşıklığından devrimci ozanlığa yükselen âşığımız da bir elinde sazı, öbür eli yumruk ve havada çıkıyordu sahneye. Salon alkıştan inip kalkıyordu. Devrimci ozanımız yarı şehirli, yarı köylü kılığıyla çöküyordu sandalyeye. Artık sazına da o eski Anadolu yumuşaklığı ile vurmuyordu. Ne bir koçaklama, ne bir bozlak, ne de bir güzelleme dökülüyordu sazının tellerinden. Deli dolu, aklına nasıl eserse öyle çalıyordu sazını. Ağzından dökülen sözlerde ise ne Ercişli Emrah vardı, ne dağları delen Ferhat, ne de Kerem ile Aslı. Ağzından heceli kafiyeli Marks, Engels, Lenin dökülüyordu. Kahrolsun emperyalizm, yaşasın halkların kardeşliği dökülüyordu heceli kafiyeli. Her sözü salonu çılgına çeviriyor, halkının uyandığını devrimci ozanın sazında sözünde görmek çıldırtıyordu küçük burjuva devrimcilerini.

Ama neylersin ki devrimci ozanımızın bu devranı da çok sürmedi. Bir 12 Mart geldi zulum, afat. Kırdı geçirdi. Caddeler boş kaldı, yığınlar susturuldu. Esen her yele boyun bükmeye alıştırılan devrimci ozanımız da uydu za-

mana. Kimi sessizce tuttu Almanyaların yolunu, kimi de sindi kaldı. Ama çok sürmedi bu sinme.

«Günün akşamı varsa

Gecenin sabahı var,» diyen âşığın sözü çıktı sonunda.

Aşığın sözü çıktı ve kara günlerin yerini ak günler aldı. Ak günlerle birlik devrimci ozanlarımız da sökün ettiler sindikleri köşelerinden. Kimi hapiste kaldığı bir kaç günün öyküsünü doldurdu pilak pilak. Kimi Almanya türküleri söylemeye başladı. Yeniden başladı devrimci türküler. Ama içinden Marks, Engels, Lenin kafiyeleri ayıklanarak. Şimdi yeni umutlara kafiye tutturuyordu devrimci ozanımız. Karanlık gecelerin ardından sökün edip gelen ak günlere. Marks, Lenin unutulmuş, yerini yeni umutlar almıştı. Artık yanında sol kolu havada yumruk olanlar da yoktu. Eski köy odaları gibi, kasaba kahveleri gibi o da gelip geçmişti. Şimdi yeni eller uzanıyordu devrimci ozanımıza. «Artık bize çalacaksın,» diyordu o eller. «Artık Marks, Lenin yok. Görmüyor musun, kör müsün yeni umudumuzu,» diyordu. Salonlar gene aynı salonlardı, ama içinde oturanlar değişmişti. Yeni gençler daha ateşsizdi o salonlarda.

Kravatlı beyler alkış tutuyordu devrimci ozanımıza. Ve devrimci ozanımız bilmiyordu sazına her vuruşta halkından bir tel daha kopardığını. Ve alkış tutan beyler de bilmiyorlardı her el çırpışta halkla aralarında yükselen o kalın duvara bir taş daha koyduğunu. Devrimci ozanımızın geriye dönüşü de kalmamıştı. Artık kuyu derin, ip kısaydı.

BARIŞ PİRHASAN

garip bir savaş

Önce tanklar geldi,
Cephede yerlerini aldılar.
Öncü birlikler çoktan keşfe çıkmışlardı,
Az sonra telsiz bildirdi roket hedeflerini
Tantana başladı.

Onca cephane, havan topu, er
Bir komutla,
İlkel bir mızrak oluverdiler.
Toprağın çeşitli yerlerinden
Kopup gelen sürüyle insan
Böylece başladı acı çekmeye.
Kırıldılar, yırtıldılar, parçalandılar,
Kalanlar adım adım, hendek çukur
Kararlaştırılan kente ilerlediler.

Bir asker vardı ki aralarında
Bozmaktaydı kendince savaşın ciddiyetini
Saçları taralı, üstü başı temiz pak
Bir ara general oldu
Yönetti birlikleri,
Pilot oldu bir ara,
Sonra başına bir miğfer geçirip
Çatışmanın en civcivli yerine seyirtti.

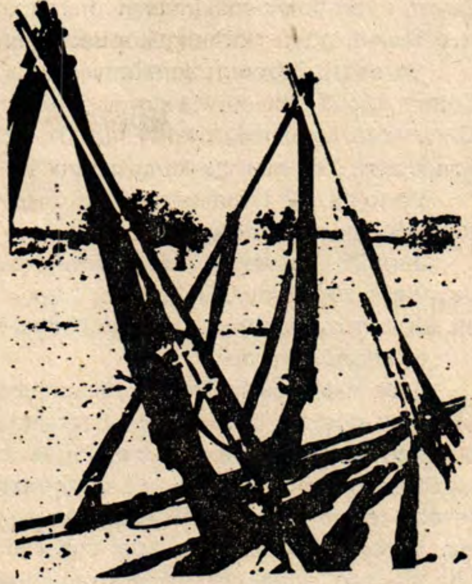
Anlaşılan bu mehmetçik şerbetliydi kurşuna,
Şarapnele, alev makinasına, el bombasına
Ast üst tanımadan büyük bir zevkle
Dolaşıp durdu, yorulmak bilmeden
Siperden sipere.

Kent alınıp ta erler dalınca sokaklara
— Sıkılmış olmalı oyunun tekdüzeliğinden —
Bir makinalının önüne attı kendini.
Kanlar içinde düşüp çamurlu yola,
Seyretti yattığı yerden
Savaşın gidişini.
Önce arkadaşları, sonra bir kamyon,
Sonra koca bir tank geçti üstünden,
O, donuk gözlerinin ardında keyiften kımıl kımıl
Gözledi parçalanırken gövdesini
Pike yapan uçakları
Kenti boğan sisi.

Tarih bu, yazmaya adam gerek.
Eylemi ölümsüz kahramanların.
İşte İstanbul. Burçlar, bayraklar,
Asılı topuğundan bir serdengeçti
Arka planda ticaret ve rüzgâr.

FİKRET OTYAM

zeynel...

Tabur, Caneseran köyüne döndü.

Ertesi gün Zeynel köyüne yürüyüşe geçti.

Civarik deresinde bir atlı gördüler, tepeden tırnağa silahlı bir atlı.

İzlediler atlıyı.

Tepeden tırnağa silahlıydı atlı, Kürtegül'e gidiyordu.

İzine düştüler ve aradıkları İbrahim Talû'yu, tepeden tırnağa silahlı adamın girdiği evde kıstırdılar!

İBRAHİM TALÛ VE ÜÇ OĞLU

İbrahim Talû'nun yanında, üç oğlu ve silahlı on adamı vardı. İbrahim Talû ve adamlarının silahları ardı ardına takırdamaya başladı..

Sürüne sürüne yaklaşıyordu askerler, daha da yaklaştılar sonra ateşe verdiler evi! Evde bir an sesler kesildi, umutlandı askerler, iyice yaklaştılar, İbrahim ateşi göğüslüyordu içerde, boğulacaklardı dumandan, kavrulup yanacaklardı cayır cayır, canlı canlı...

Dayanamadı sonra İbrahim, kapıyı açıp fırladı dışarı, işte o anda, evin karşısındaki karlı siviklerde mevzi almış binden fazla asker ateşe başladı, İbrahim elinde silahı, yığıldı yere, karlar kanlandı...

İbrahim Talû, nihayet öldürülmüştü!

Birgün, «Ölürsem, silahımı Veli'ye, evlerimi Ali'ye, aşiretin yönetimini de Zeynel'e veriniz» demişti.

Öyle oldu.. Aşiretin yönetimi Zeynel'e geçti.

Aylar ayı, yıllar yılı, olaylar, kan dökmeler, takipler, yakıp yıkmalar ve jurnaller birbirini izledi.

Askerler bir yandan, karşı aşiretler öte yandan durmadan dinlenmeden Zeynel'i ve adamlarını arıyordu. Ferman buyruldu. Zeynel'in katli için, «buyruk kesindi/gayri gözlerini kör sürüngenler/ yüreğini leş kuşları yesindi../»

Çaresizdi Zeynel, adamlarını bir süre için dağıttı... Kardeşi Veli, karısı Fatma, küçük oğlu Ali Haydar, hizmetkârı sadıkı Hasan'la birlikte Varto'nun Caneseran köyü mezresinde oturan dostu Seyit İbrahim'in evine vurdular kendilerini. Tek evdi bu koca mezrede..

Varto'da, bir tabur bekliyordu. Tam bir tabur, Zeynel'i tutsak etmek, öldürmek için, yedek kuvvet!.

Jurnaller işliyordu, boş durmuyordu hainler, satılmışlar, akçe vardı ucunda, çıkar vardı.. Bir jurnalci, Zeynel'in Caneseran köyü mezresinde Seyit İbrahim'in evinde saklandığını tabur komutanına muştuladı...

Şafak söküyordu.

Otuz asker sürünüyordu çalılar arasında, tepeden tırnağa silahlı otuz asker ve daldılar birden Seyit İbrahim'in evine kapıyı kırıp, karıştı insanlar birbirine hınçla, öldürmecesine, Zeynel boğuşuyordu, Veli boğuşuyordu altalta-üstüste askerlerle ve fırladı diğerleri ve Seyit İbrahim'in oğlu Hüseyin ruhunu teslim etti oracıkta yaradana ve yanında yatıyordu oniki asker, cansız.. Ve canlarını kurtaran diğer askerler attılar kendilerini dışarı bağrışarak can havliyle ortalık karıştı dışarda mevzideki askerlerin bir kısmı kaçışmaya başladı, yararlandı Zeynel karmaşıklıktan kendisi ve karısı Fatma ve kardeşi Veli ve hizmetkâr Hasan süratle uzaklaştılar, ustalıkla.

Beş mavzer asılıydı kolunda Veli'nin ve diğer kolunda Zeynel'in oğlu Ali Haydar bakıyordu melil melil, korkulu, sürünüyorlardı çalılıklar arasında..

ZEYNEL'İN KARISI FATMA KADINI TANITIRIM..

Yüklüydü karnı Zeynel'in karısı Fatma bacının, gebeydi yani. Kafasından geçiriyor muydu ne, ayak bağı olduğunu kendisinin bu haliyle?

«Zeynel can» diye seslendi, «Zeynel can.. Benim yüzümden yakalanacaksınız, öldürecekler sizleri. Seni ve Veli'yi ve oğlum Ali Haydar'ımızı ve Hasan'ı.. Gel Zeynel, bağışla beni!. Öldür beni, öldür de bırakma bunların eline canlı canlı.. Oğlum Ali Haydar'ı bırakma.. Size güveniyorum ya Allah, ya Muhammet ya Ali... Zeynel vur beni, öldür, bırakma ellerine..»

Tartışılacak, yitirilecek zaman mı vardı, durdu Zeynel bir an.. Durdu Zeynel bir an, karısı Fatma'ya baktı bi yol, kardeşi Veli'ye ve Veli'nin kucağındaki körpe kuzu oğlu Ali Haydar'a, baktı, baktı bir güzel, bir acı.. Başını çevirdi sonra Veli'ye yeniden..

«Veli» dedi.. «Duydun mu yengen Fatma kadının dediklerini?. Yerine getir talebini.» Sonra, arkasını dönüp çöktü kayalıklara..

Ve çok yakından bir el silah patladı, inledi mezre acıyla.

Kayınbirader Veli, yengesi Fatma'nın isteğini yerine getirmişti..

Bir delik vardı Fatma'nın temiz alnında, kanlar fışkıran..

Zeynel dönüp baktı, baktı, sonra mı? Bakmadı... Eğildi helâlinden üze-

rine «Ölünü de bırakmayacağım» diye fısıldadı iniler gibi ve yüklendi karnı yüklü ölü karısını, acıyla, vurdu kendini çalılar, kayalar arasından ve diğerleri, dağlara yalçın dağlara, o kadir bilir dağlara...

Yıl, 1906 idi..

1906 yılının baharı patladı dağlarda, mezrelerde.. Hamidiye Alayları ve diğer askerî birlikler kabullenemiyordu bu elden kaçırışı, bu dağ yenilgisini, kabullenemiyordu! Zalimler hep böyle yapar..

Bitlis Valisi ve Alay Komutanı sayısız kuvvetlerle Üstükran Bucağı köylerine gelerek bölgenin meşeliklerinde, dağlarında arıyordu Zeynel'i ve adamlarını ve Zeynel'in Hormek aşiretinden yüzlerce kişiyi dağlıyorlardı kızgın şişlerle, öldürülüyor, mallarını, mülklerini, erzakını, tal'an ediyordu Hormek köylerinin, ürünlerini yediriyordu Hamidiye Alaylarının atlarına, keyifle!

Vali ve Alay Komutanı 1906 yılının sonbaharında Muş'a çekilirken Üstükran Bucağının tüm Hormek aşiretini, köylerini yakıp yıkmış, insanları yep ekmeğe muhtaç etmişti, aç, çıplak koymuştu..

Zeynel dağlardaydı, kodunda bul! Bu dağlar dost dağlar.. Ve Zeynel, Dersim dağlarındayken 1908 de Sultan Abdülhamit zalimi indirildi tahttan. İttihatçılar, herkesten önce Zeynel ve akrabalarının affı için kolları sıvadılar, hemen sonra telgrafın tellerinden bir emir akıp gitmeye başladı Varto'ya doğru:

«Zeynel ve tüm aşireti affolunmuştur..»

Başta Zeynel ve Hormek mahkûmları davul ve zurnalarla Varto Hükümet Konağı'na yaklaşıyordu dik başlarla. Beşyüzden fazla atlı ortalığı toz duman ediyordu ve Zeynel konağın önünde affını alıyordu ve padişahın zulmu ve padişahın zulmuyla birlik olan satılmışlar, hayınlar, çıkarcılar ettikleriyle kalıyordu..

Padişahın zulmuna başkaldıran İbrahim Talû ve oğlu Zeynel haklı çıkıyordu sonunda, haklı ve daha da yücelik.. Bu yiğit gerilla Zeynel, dayanıklı, namuslu, Hormek aşiretinin yaralarını sarıyordu gayrı..

BİR MEKTUP

«Sayın Otyam,

Varto, 17.7.1972

Mektuplarınıza sıcağı sıcağına cevap yazmak istediğim halde sağlık durumuma nazaran işlerimin çokluğu ve bir kısım olayların beni pek üzgün hale getirip bezdirdiği içindir ki, bütün gayretime rağmen, yine aradan haftalar hatta aylar geçiyor.

Şunu peşinen söyleyim ki: siz, benim için, hayatta tek ümit halindesiniz. Ayda yılda bir seviniyorsam o da sizden gelen mektuplar yüzündendir. Bağdat'tan gönderdiğin kartı almıştım. Ankara'dan gönderileni de birkaç hafta önce almış bulunuyorum.

Evvelce de yazdığım gibi yalnız sizi değil, bütün aile efradını beklemekteyim. Bu husus size bir hizmet değil, bana bir iyilik olacaktır. Asıl bunun için rica ediyorum. Belki varlığınızla teselli bulurum.

Ailemiz hakkındaki duygularınıza çok çok sevinmekteyim. Yazacağınız kitap hakkında size ne derece hizmet edebileceğimi kestiremiyorum. Çünkü ben az çok manevi cephemle yaşıyorum.

Siyasi hayata gelince, bana artık tiksinti vermektedir. Radyo ve gazetcier bir hakaret halinde yalnız günlerini doldurmaya mecbur gibi bir durumda.

En beğendiğiniz insanların yalpalamaya başladıklarını gördükçe üzüntüm kat kat artıyor. İsim anmaya lüzum yoktur. Kısacası: yurt ve ulusumu emniyet altında görmemekteyim.

Benim ise bütün günlerim birbirine benzemektedir. Üzgün ve bedbinim. Çabuk imdada yetişiniz. Sizleri her an beklemekteyim. Mektuplarınızı hiç eksik etmeyiniz. Ben yazamazsam bile.

Alnından, yanaklarından, gözlerinden ve ellerinden öperim.

Ali Haydar»

Karımdan mektup geldi Münih'in Prien köyündeki adresime, içinden bir telgrafın kopyası çıktı Varto'dan çekilen :

«Sayın Fikret Otyam
Cumhuriyet Gazetesi/Ankara

Çok sevdiğimiz ve sizi çok seven dostunuz babam CHP ilçe başkanı Ali Haydar Dikmen mide kanaması sebebiyle Erzurum Numune Hastanesinde geçirmiş olduğu ameliyat neticesi 11.12.1972 vefat etmiş ve Varto'ya defnedilmiştir. Durumu üzüntüyle bilgilerinize sunarım. Avukat Tekin İleri Dikmen.»

....

İbrahim Talû, sonraları daha ileri olarak oğlu Zeynel, Padişah zulmuna, feodalizme başkaldıran, direnen kişilerdi Doğu'da... Zeynel ilk gerillacımızdı, bu yiğit insan..

İbrahim Talû öldürüldü.. Zeynel de göçtü babasının yanına, sonra 1972 yılının Aralık ayının onbirinde Zeynel'in oğlu Ali Haydar da «geleceğini tehlikede gördüğü ülkesinde» istediği halkçı bir düzenin kurulduğunu göremeden öldü.

Zeynel, babası İbrahim Talû'nun namuslu yolunu izlemişti, Ali Haydar da babası Zeynel'in namuslu yolundan bir an olsun sapmadı.. ve daha niceleri, halkının mutluluğu, özgürlüğü uğruna, insanlık onuru uğruna direndiler..

Yıllardır üzerinde durduğum, çalıştığım bu yiğit ailenin yaşantılarını içeren kitabımın müsvettelerini kısa bir süre için çekmeceme koydum, gün geldi, «birisi, bir kadın» İbrahim Talû'nun, Zeynel'in ve Ali Haydar'ın yolunu sürdürdü.. Kimbilir, belki hazırladığım kitaba buradan başlamak gerekecek. Saygıyla anıyorum hepsini..

SELÇUK DEMİREL

EMİN KARAYEL

sonbahar günleri

Keçi dağda
tiftik hararda

Sevdiğim kız evlek yazar tarlada.
Dönüm başında
tohumları toplar kargalar
ala kargalar
hendekten
arklara
arklardan tarlalara yayılırken sular.

Varmak ister eteğine kızın
yeşil kabuğunun içinde
binlerce nar tanesi
başlar ağlamağa,
kulak veririm kelimesiz yasta seçilen
küçük, pirinçten çan dillerinin
sivri yaprakların
ve kesik kesik esen rüzgârın sesine.
Bazan
dinlenen bir tay gibi usludur toprak
kısrakların koşması gibi bazan,
ve arada bir yalvarır saban demirine.
Demir topraktan almağa bakar menevişini
kızın ise aklı kimbilir nerde...

Keçi dağda
tiftik hararda,
sevdiğim kız
evlek yazar tarlada.

Karşıdan karşıya
duyulan silah sesleridir
aydınlık olan herşeye şüpheyle bakarak
dörtnala geçen süvarilerin
koyunlarında bir idam fermanı ile.
Çayda sular aşağı akar
onlar başyukarı sürerler soluğan atlarını
kurşun sıkarak
— korkudan —
her çalıya her gölgeye,
delik deşik ederler avlu kapılarını.

Ah, güz rüzgârı,
küçük serçesi sürülmüş ovanın
göğsünden yaralanmıştır
kırağılar
ve çam dallarıyla,
götüremez bir köyden ötekine
bir selamı bile,
uçar durur gökyüzünde
ayağında düğümlü bir ip parçasıyla
konamaz ne bir dala
ne de bir saçağa.

İşte akşam oluyor
ve geri dönüyor süvariler
ortalarında bir delikanlı
— yakalanmış rüzgâr —
kolları bağlı arkadan...
Çayda sular durmuş ne aşağı akar ne yukarı.
Delikanlı düşünür çiftçilerin yanından geçerken:
«Bak şu kız bir mektup yazar gibi
satır satır sürüyor tarlayı,
yeşil başaktaki sakinlik
onun terli çehresinden geçmedir toprağa
kavgamızdaki güzellik onun güzelliğidir.»
Ve uzaklaşıp giderler
Batan güneşin ışıklarıyla
altın suyuna batmış gibi parlayan
çıplak ağaçların arasından

KEMALETTİN KAYA

bir gün yeniden hayata...

gören de bir kuş diye çağırabileceğini sanır
seni. oysa sen gülmeyi başarabilensin
dağıtabilensin bir çılgınlık adına

gözlerini.
göğü kıvrandırabilensin

(içlerimizde habire dural, kısa boylu ağaçlar)

yirmi ikinci kışa hazırlanıyorum bir de
anamın karnında geçirdiğim var
dışarda kışın izleri var
dışarda kudurgan bir
RÜZGÂR.

«kalsın,» diyorsun, «bütün hüzünler orda
bütün köstebekler
bütün kahpelikler

su aygırları.

bırakalım deşilmiş kızların memelerini artık
mavi memelerini dalgın
memelerini hüznü çağıran. ERİSİN

bırakalım ihanetin sancısıyla kıvranan kaçaklar

erisin bütün naylon çiçekler bütün
bezirgânlar
popülist şiirler

EYLÜL BAHÇESİ.»

((birdenbire açıkmavibulutsuz bir okul bahçesi genişliyor alnımın üstünde. biliyorsun sevinci anlatabilmek için çocuklarsız bir örnek verememem ben sana. ay ışığından masa örtülerinden elmaslardan falan.

kansız şiirlere serpiştirile serpiştirile çiçekliğini yitirmiş çi-
çekleri, al tak göğsüne işte, tak saçlarına diye ben sana

BİR DE soğuğun yüzlerine yerleştirdiği esmerliği nefis
bir gülümseme hareketiyle dalgalandıran insanlar var.
asıl onlar var. zaten her zaman onlar var.

— hüz'ne gelelim beyler! diye
gözleri gözlerine bakan çocuk
bir liman şehrine ulaşmak için

kirpiklerimi ıslatmak için —

))

bir çiçeği bir yanardağla değiştirmek BİLİRİM
ürkütmeyecektir seni. üstelik

bu yanardağın eteklerinde kayısılar
badem ağaçları olduğunu düşün

— badem ağaçlarının üstünden karnını sürterek geçiyor rüzgâr —

günler dişi bir otobüsün ardından bıraktıklarıyla geçi-
yor bizi
birden korku girer gibi yüreğe öyle şehrin hantallığını
örtüyor yağmur
(parmaklarında kısrak bir duyarlığı yoğunlaştıran ka-
nın sevda göllerinden bir damarı mektuplarına bo-
şaltıyor olmalı)

daha ne yaşadık ki şunun şurasında
üçü beşi bulmaz haine sıktığımız kurşun
öptüğümüz kız
kırk bin ayçiçeğini ya çapalamış ya çapalamamışızdır

hüzün : o alçak kurşun
hep o saplanmadı mı gençliğimize

«doğrusu,» demiştin, «onun yazmasının bir anlamı
da göğün maviliklerini çayırlara indirmek oluyor

işkencede bir mahkûmun kablolarını almak, koparıp
almak oluyor
— yıldızlar kayıyor sanki sabaha karşı içimde —

faytonların caddelere hâkim olduğu bir kasabada
feodal ilişkilerin hâkim olduğu bir kasabada
denizin ve parkların ve motor seslerinin sürgünde olduğu
bir kasabada

AKŞAM oluyordur
acıya garkediyordur manzarayı —
göğe sarkan mezarlık. Çığlıkları —
sanki ırmaklardan gelip giriyordur —
kundaklarına yavruların

kalır bir eskimişlik olarak kur'an'ın arasına renkli kâğıtlar sokuşturduğun günler
birdenbire anlarsın Yabancı'yı okumak da pek bir şeyi değiştirmezmiş insanın hayatında.

Bir Gün Yeniden HAYATA...

bir kadın : memesini yavrusunun ağzına verdiği ellerini aldı, geldi

bir kurşun : bütün öldürücülüğünü aldı, geldi

bir şair : « cehennem yürekli bir yiğit »

bir işçi : bütün haklılığını bütün acılarını aldı, yumruklarını, korkusuzluğunu aldı, geldi

— çiçek kokuları çocuk sesleri sokuluyor yanıma
olağanüstü bir güneş
kuşların sularda bıraktığı gölgeler donatıyor kalbimi —

toprak damlı bir ev : mavi badanası sokağın sakinliğini de alıp yedeğine, bir ilkokul çocuğunun gülümseyen yüzü olan pencereden içeriye girip bütün bakır kapları

ve duvardaki, yüzü dantelli bir mendille örtülü devrim şehidinin fotoğrafını dolaşarak, bütün lâcivertleri bütün kırmızıları ve morları — bir adet mutlukluk yaratmak adına — beslemek istiyor. aldı, geldi

«varsın güneyde çakıllara dadansın bir ırmak
ay bir emip bir koyverirken karanlığı —
delirmekteyken kuşlar —
bir bakmışsın almış şafağı eline —
bir bakmışsın dağları kanatıyor köklerinden.»

bir bazı şeyler vardır —
doğulu bir bebeğin çığlığında —
intikamını kendi alır.

bizim sevincimizin tarlalarında
her zaman deli bir kan vardır.

Bir Gün Yeniden H A Y A T A ...

bir gün yeniden aban böyle
dallarıma gözlerinle. Köklerim —
okyanusların derinliklerini bulacak göreceksin

— gören de bir kuş diye... —

tepeden tırnağa çiçeğe duracak şenliğim.

Eylül 1974

EMRE SENAN

NECMİYE ALPAY

militan'da çıkan iki yazı üzerine

Militan dergisinin bu güne kadar çıkmış sayılarıyla verdiği izlenim şu: bir dergiyi çıkaranların tavrı var, bir de kürsü bölümü. Yani bazı adların imzaladığı yazılar. Bunlar her vakit çıkarıcıların tavrında değil ve bu ayırımın belirmesi biraz da kürsünün kendisine, gelecek yazılara, eleştirilere bırakılmış gözüküyor.

Militan'da çıkan iki yazıya değinmek istiyorum bu yazımla. Füsun Altıok'un birinci sayıda yayımlanan yazısına ilk olarak. Başlangıcında bazı doğrulara değindikten sonra, sonlara doğru kendini ele veriyor temelde yatan görüş «...gerçek sosyalist bilinç insanın imkânlarını kısıtlayıp, gözünü gönlünü karartan tüm gölgeleri teorinin insancıl özündeki ışıkla aydınlatarak yok edecektir.» Bilinç yoketmez bu gölgeleri. *Bilinçli eylem* yokeder. İnsan kafasının kendi kendine belâ ettiği şeyler değildir çünkü hastalıklı ideolojiler, yanılgılar, yabancılaşmalar. Maddesel dünyanın yansımalarıdır. Yazı, «doğrunun hiçbir şeye feda edilmemesi», «bağımsız kafa» olmak önerileri altında, hep bireye yol gösterici, ondan çıkış yolunu bekleyici bir görüşün etrafında oluşuyor. Sosyalist teorinin adı edilip geçiliyor. Oysa, doğrular bu teorinin ortaya koyduğu dünyayı değiştirme kuralları, değiştirilecek şeyin ne olduğu, ne yana gidileceği konularında önemlidir. Bu temeller es geçiliyor. Yazının sınırlılığından değil. Her şeyi «kafayla» sınırlamaktan. Yani idealist dünya görüşünden.

Yazı, besbelli ki «Kanayan»ın eleştiricisine yönelmiyor. Görünüşte şematikliğe ve bağnazlığa karşı çıkıyor. Ne kadar iyi. Ama bunu somut eylemin yasallarına dökmekten kaçınıyor. «Kafa»nın yanını tutuyor sonuçta.

İkinci olarak A. Nesin'in 2. sayıdaki yazısına değineceğim: «yapaysal», «kadının doğumu», «değer yargısı vermek» gibi, deney sahibi bir yazarda fazla göze çarpan dil aksaklıklarını bir kenara bırakalım.

Bir kez, yazının üçüncü paragrafında, bilmekle yapmak birbirine karıştırılmış. İnsan yapmadığı işleri de gözlemleyerek vb. bilebilir. Romanın gerçekliğine karşı çıkarken yanılgısı burada başlıyor A. Nesin'in. Nesin, roman türünde gerçeklikten, romanın ya tümüyle «doğalcı gerçekçilik», ya da tümüyle düşsellikle kurulmuş olması gereğini çıkarıyor. «Ama yer yer düşsel ve şiirsel, yer yer de doğalcı gerçeklikle anlatıldığı için, roman gerçekliği kalmamıştır.» Aynı yargı, arka sayfada, yine açıklamasız ve savunmasız, aynen tekrarlanıyor: «Kimi bölümlerin doğalcı gerçekçilikle, kimi bölümlerin düşsel kurguyla, şiirsellikle yazılmış olması da Moby Dick'in roman gerçekliği kazanmasını engellemiştir. «Niçin bu iki yöntemin birarada kullanılması gerçekliği vermekle bağdaşmaz olsun ki? Çağdaş romanda özellikle, bu çeşit biçimsel bileşimlere gidildiğini ve başarıldığını biliyoruz. (Faulkner örneği)

Moby Dick'te teknik ve ayrıntılı uzun anlatım bölümlerinin olması, elbette onu gerçekçi diye nitelemeye yetmez. Ama aynı ayrıntıların «roman gerçekliğine uymayan» uzun bilgiler olduğu yargısı da aynı şekilde yanlış. Romanın (Moby Dick'in) bütünlüğü içinde o ayrıntıların aşağıda söyleyeceğim bir önemi var. Ve «uzun uzadıya anlattığı bu bilgileri romandan çıkarsak, romanın kişileri, anlatıldıklarından daha eksik anlatılmış»... olurlar.

Çünkü Moby Dick'in roman olarak değeri Kaptan Ahab'ın tutkusunu anlatmasında değildir. Burada galiba A. Nesin'in roman türü konusundaki genel yargısını dava konusu yapmak gerekiyor. «Her büyük roman, sonsuz insan tutkusunun bır başka yanını, bir başka biçimini yansıtır.» Büyük roman, çağdaşı insanın yaşam biçimlerini, kendisi ve çevresiyle ilişkilerini hem yansıtan hem de oluşturan yapıttır demek, herhalde daha doğrudur. İnsan yaşamını belirleyen, tutku mudur? Tutkusuzluğu anlatan bir roman da pekalâ büyük olabilir. (Oblomov örneği)

Moby Dick'in değeri, balina avcılığının, kendine özgü boyutları, maddesel ortamı olan, bu zor ve değişik üretim biçimini, Ahab dahil romanın kişilerini, bütünlük içinde vermesindedir. O uzun uzadıya anlatılan aygıtlar, teknikler romanda yer almasaydı, balina avcılarının yaşamını, boyutlarını tenimizde duyabilir miydik? Bu yöntemi genel kural halinde önerirsek elbette yanılırız. Ama tümüyle reddedersek de yanılırız. Moby Dick'in konusuna uygun bir yöntem bulmuştur Melvil. Başka bir romanın konusu için hiç de iyi bir yöntem olmayabilir bu.

Moby Dick'in gördüğü ilgiyi irdeleyen bölümlerine gelince yazının: Maurois kanalıyla, Amerikan kültürüne ilişkin ilginç bir noktayı yakalamış A. Nesin. Yirminci yüzyılda Amerika'nın kendine bir edebiyat araması ve bulması doğru bir gözlem. Fakat Moby Dick'i ABD mali oligarşisinin benimseyip büyüttüğü, reklamını yaptığı savunuluyorsa herhalde bu kanıtlanmalıdır. A. Nesin bu savunuyu üstü kapalı yapıyor: Kaptan Ahab, ABD emperyalizminin sembolü oluyor, yeniyor, yok ediyor ama kendini de yok etmeye yargılı! Bu yüzden de *«Amerikan tipi insanın* isteklerine cevap vermekte, duygularına denk düşmektedir.» Meğer ABD emperyalizmi, yok edilmeyle yargılı olduğunu bilerek tutkusu peşinden büyük serüvenlere giden bir insan standardı yetiştirirmiş! Ve «Amerikan toplumunun savaşkan ruhunu» yansıtıyormuş Moby Dick.

Amerikan toplumu «savaşkan» değil, saldırgan bir kesimi (mali oligarşinin militarist aygıtı) içinde taşır. Bu kesim aynı toplumda kendi zıddını da -ideilojisiyle beraber- yaratmıştır. Amerikan emperyalizminin saldırganlığına Amerikan toplumu içinde karşı çıkan yığınlar olduğu açık. Bilimsel sosyalizmin savunucuları, barıştan yana olan güçler, Vietnam'a hapis pahasına gitmeyenler...

«Moby Dick için Amerikan toplumu bir değer yargısı vermiştir.»

Bir kez değer yargıları verilmez, varolan, oluşan genel değer yargıları özel olaylara uygulanır. Bu bölümde önemli olan şu, toplumların, hele sınıflı toplumların öyle oybirliğiyle yargı filan vermediklerini biliyoruz. «Ül-

kelerin değer yargıları» «kendimiz olarak, kendi görüşümüzle baştan değerlendirmemiz»... paragrafın sonunda, milletçe! sözünü görür gibi oluyor insan. Çeşitli toplumların yapıları, gelenekleri arasında farklar olduğunu açık bir gerek. Ama «Amerika toplumunun değer yargısı, Türkiye toplumunun değer yargısı» ancak burjuvazinin gerici milliyetçi ideolojisi içinde yer alan bir saptırmacadır. Moby Dick'e ya da başka bir yapıta -eninde sonunda- aynı yargıyla bakan Türk, Arap, Amerikalı, Kürt... belirli bir dünya görüşüne sahip insanlar, sınıflar vardır. Söz konusu olan toplu verilen yargılarsa...

Kim temsil ediyor «Amerika toplumunun değer yargısı»nı? John Ford mu? Angela Davis mi? Ya biz kimin adına «kendi toplumumuzun» değer yargısını «vereceğiz»?

«Amerikan emperyalizmi kendini yok etmeye yargılı» değildir ayrıca. kendileri yok olmadan onu yok edecek güçler vardır.

Moby Dick'e apayrı bir eleştiri yazılabilir. Burada, A. Nesin'in kullandığı ölçütleri sergilemek amacıyladır söylediklerim.

CHRISTOPHER CAUDWELL

şiirin geleceği

Burjuva sanatçısının proletarya karşısında mümkün üç durumu vardır: muhalefet, ittifak ya da özümlemek. Muhalefet, rafa kaldırılmış kategorilere geri dönüş demektir; oysa dünün rafa kaldırılmış biçimlerine geri dönüş artık mümkün değildir, onlar kendi kendilerini yok etmişlerdir. Dünyayı kan ve bilinçsizlik açısından yorumlamak için, nerdeyse mitolojik temalara «sığınmak» ve geri dönmek gerekir. Olsa olsa gericiliğin ayrıcalıklı güçleriyle ittifak demek olabilecek bir muhalefeti haklı gösterebilmek için, hem ego'yu, hem de dış dünyayı barbarlaştırmak gerekir. Tarihi bu geriye çevirme çabası, ortaya Spenglerci, «ari» ve faşist sanatı çıkarır.

Bugün burjuva sanatçılarının çoğu ittifak yolunu tutmuşlar (Fransa'da Gide, ülkemizde Day Lewis, Auden ve Spender) ve gerçeküstücülerin birçoğu da bu aynı antlaşmaya imzayı basmışlardır. Böyle bir ittifak, ancak «anarşist» bir ittifak olabilir. Burjuvazi, bugüne kadar yaratmış olduğu örgütten daha yüksek bir örgüt yaratamaz; yani en aşırı biçimine faşist devletle ulaşan milliyetçi devlet örgütünden daha yüksek bir örgüt yaratamaz. Dolayısıyla, bu devlet örgütünü reddedip devrimci olan sanatçılar, ancak proletarya tarafından yaratılan daha yüksek biçimler içersinde örgütlenebilirler. Ama bu, burjuva sanatçısının proletarya içinde özümlenmesine giden yoldur; oysa biz şimdi, proletaryayla bir ittifaka giren burjuva sanatçılarını, yani proletarya örgütüne girmeyip «yol arkadaşları» olarak safların dışında kalan burjuva sanatçılarını tartışıyoruz. Bu durumda, onların var olan topluma karşı tutumları olsa olsa yıkıcı bir tutum olabilir ve bu da aslında anarşist, nihilist ve gerçeküstücü bir tutumdur. Burjuva sanatçıları genellikle devrimi, kendilerine ayakbağı olduğunu hissettikleri her şeyi berhava edecek muazzam bir patlama olarak yüceltirler. Oysa yapıcı bir teoriden yoksundurlar -yani bir sanatçı olarak yapıcı bir teoriden yoksundurlar.- Bir iktisatçı olarak, sosyalizmin ekonomik kategorilerini benimseyebilirler; ama bir sanatçı olarak, burjuva sanatının yerini alacak bir sanatın yeni biçimlerini ve muhtevalarını göremezler.

Devrimin o müthiş gürültüsünün ardından «bir şeylerin geleceğini» bilirler, ama bu yeni somut hayatın kendine özgü güzelliğini bir sanatçı duruluğuyla sezinleyemezler. Çünkü onlar, bunu gerçekleştirecek olan, dolayısıyla da geleceğin doğuş halindeki ana çizgilerini bağrında taşıyan biricik örgütten bütün bütüne kopmuşturlar. Geleceğe «bir şeyler» katmaları gerekiyordur, onlar da burjuva özgürlüğüne ve burjuva eşitliğine duydukları belirsiz özlemlerini katmaya çalışırlar. Yeni gözüpek dünyayı, kendi özlemleri açısından görmeye kalkışırlar; oysa bu, yeni dünyayı

kendi özlemlerine uygun olarak engellemeye kalkışan ve komünizmden nefret eden faşistlerin tutumundan hiç de farklı değildir. Her iki durumda da ortaya, geleceğin akıl almaz derecede hastalıklı ve ruhen histerik bir taslağı çıkar; biri geriye, ötekiyse tam hız ve körü körüne ileriye gitmektedir.

Hiç şüphe yok ki, çağdaş burjuva sanatçısının bu anarşik durumu, burjuva başkaldırısının eski tragedyasının yalnızca değişik bir biçimidir. Burjuva, her dönemde, nefret ettiği şeylerin ilerlemesini hızlandıran çelişik kategorileri ileri sürerek düzene başkaldırır. Oysa bu, tragedyanın *yeni* bir değişik biçiminden başka bir şey değildir. Bu son aşamada burjuva ekonomisinin gelişmesine etkin bir şekilde yardım etmek demek, onun yıkılmasına yardım etmek demektır. Dolayısıyla, proletaryanın bu müttefikleri gerçek devrimcidirler ve onların faaliyetlerindeki yıkıcı unsur sahte değil, gerçek ve tamdır. Onlardaki bu bölünme, devrime yapıcı bir yaklaşımda bulunmalarının olanaksızlığından doğmaktadır.

Burjuva sanatçılarının yönelimlerindeki bu Troçki'vari unsur, kendisini birçok biçimde gösterir. Daha genç olanları Romantik Devrimcilerdir; onlara asıl çekici gelen şey, devrimin vahşi ve yıkıcı yanıdır ve birçok durumda şiddetin bulunmadığı bir devrimin onlar için hayalkırıcı olacağı açıktır. Baudelaire, aşırı bir biçimde anarşist olan bu devrimci ruhu, 1848 barikatlardaki dövüşlerinden söz ederken, söylediği şu sözlerle dile getirmişti: «Moi, quand je consens à être républicain, je fais le mal le sachant... je dis: Vive la Révolution! comme je dirais: Vive la Destruction! Vive la Mort!» (Ben, cumhuriyetçi olmaya inandığım zaman, kötülüğü bilerek yaparım... «Yaşasın Yıkım! Yaşasın Ölüm!» der gibi, «Yaşasın Devrim!» derim. Ç.N.)

Bu, onların sanatındaki devrimci unsura faşist bir ruh bile katabilir, çünkü nefretlerini besleyen kaynak aynıdır, yani her ikisinin nefreti de küçük burjuvazinin, burjuvazinin gelişmesi karşısında çektiği acılardan kaynaklanmaktadır .Ne var ki, bu nefret burjuva sanatçılarında gerçek kaynağına, yani kapitalizme yönelirken; faşistlerde hayali kaynaklara, yani Marksistlere; Yahudilere ve öbür uluslara yönelir. (Gerçek proleter sanattaki yıkıcı unsur ise, proleterlerin çektiği acılardan doğar ve bu da bambaşka bir sefalettir.)

Yapıcı yanı bakımından, eserlerinin duygusal bütünlüğü çoğu zaman belirsiz, yönsüz ve karışıktır; bağrında her zaman şu ya da bu biçimde «benim için özgürlük» ya da «toplumsal sınırlamalardan kurtulma» isteğini gizler. Küçük burjuva sınırlamalarından ve ülkülerinden kaygı uyandırıcı sapmalar gösterdiği için proleter devrimci teoride yeni yeni güvenceler ya da düzeltmeler istenir ve bunun için de, az çok *kaygılı* bir biçimde kişisel özgürlüklerle uğraşılır ve telaşla oraya buraya koşuşturulur.

Bu durum onların sanatında, o sanatı çok zaman içinden çıkılmaz bir karışıklığa vardıran, hattâ onları susturabilen bir bulanıklık kaynağıdır. Proletarya örgütü içinde özümlenmeyi bu «reddedişlerinin», onların *ille de* proleter devrimci safların tamamen dışında kaldıkları anlamına gelmediğini kavramak gerekir. Proletarya devrimi proletarya önderliğinde gerçekleşir;

bu da demektir ki, bu sanatçılar proletarya genel kurmayının hareket emrini bir dereceye kadar kabul etmek zorundadırlar — tabii eğer bugün bazılarının yaptığı gibi, kendilerini eylemde tam bir hiçliğe mahkum etmek istemiyorlarsa. Proletaryayla şu ya da bu şekilde birlikte çalışmak zorundadırlar ve bu da ister istemez ortak eylemin yükümlülüklerini kabul etmelerini gerektirir. Bunun eğitici bir yanı da vardır; sözgelimi; Spender ve Day Lewis üzerinde bir hayli etkisi olmuştur. Kimi zaman bu durum, onların, proletarya partisine —Komünist Partisine— girmelerine kadar varabilir; ama daha çok göze çarpan, bu sanatçıların çoğunun bu adımı atmada aşırı isteksizlik göstermeleridir. Kaldı ki, partiye girseler bile, ittifaklarındaki bu anarşist nitelik kendine özgü bir biçime bürünür. Somut hayatın her alanında proletaryayla kaynaşmaya, onun teorisini ve örgütünü benimsemeye hazır olduklarını ilan ederler; ama sanat alanı hariç. Oysa burjuva sanatçısının sanatı hayatın öteki alanlarından böyle ayırması, sıradan biri için önemsiz olduğu halde, bir sanatçı için son derece zararlıdır, çünkü sanatçının en önemli işlevi sanatçı olmaktır. Bu, onun hayatı ile sanatı arasında gitgide bir ayrılmaya yol açar; onun bir proleter olarak hayatı, bir burjuva olarak sanatından gittikçe uzaklaşır. Bütün proleter özlemleri bir kutupta, bütün burjuva sanatı ise öteki kutupta toplanır. Hiç şüphesiz, bu ayrılma, karşılıklı bir çarpıtmayla birlikte meydana gelir. Onun proleter hayatı, sanatına, Marksist laf ebeliğinin kaba ve tantanalı çiziktirmeleri ve yaşayan proletarya teorisinin mekanik olarak uygulanması biçiminde doluşur. Bu, devrimci harekete en yakından bağlı üç İngiliz şairinde çok açık olarak görülür. Onun burjuva sanatı ise, proleter hayatına, olağanüstü ve son derece gereksiz burjuva «bağımsızlık» ve disiplinsizlik patlamaları ya da partinin devrimci teorisinden açıktan açığa burjuvaca sapmalar biçiminde doluşur. Bu da sanatında bilinçsizce bir namussuzluğa yol açar ve onu, devrimi kendi amaçları için sömüren bir kimse durumuna düşürür. Bunun nedeni, devrimi burjuva cennetine giden bir yol olarak görmesi, ama aynı zamanda devrimci arkadaşlarının farklı düşüncede olduklarının da farkında olmasıdır. Ama gene de, kurulu düzenin yıkılması uğruna işbirliği yapmaya hazırdır. Bu tutumun dürüst olmamasının nedeni, bilinçsizce olmasıdır; oysa her şey açıkça konulsa, bu, dürüstçe yürütülen bir ittifak, Halk Cephesindeki farklı partileri siyasi olarak birleştirilen bir antlaşma gibi namuslu bir antlaşma olur.

Kendi alanını hayatın öteki alanlarından ayrı tutma anlayışı kendini esas olarak sanat alanında gösterdiğine göre, bu sanatçının devrimle ilgili bütün sorunu, sanat alanındaki özgürlüğünü devrimden sonra güvence altına almaktır. Çoğu insanın gözünde daha önemli olan bir soruna, yani somut hayattaki özgürlüğe en küçük bir ilgi duymaz. Devrimden sonra bütün öteki faaliyetlerinde daha özgür olacağını kavrar, çünkü daha şimdiden bütün öteki sorunlarda proleter bakış açısına sahiptir. O asıl, sanatın özgür olup olmayacağı, sanat üzerinde bir «sansür» bulunup bulunmayacağı sorunuyla ilgilenir. Aslında, onun bütün özgürlük anlayışı tek bir sözle özetlenebilir: «sansür». Rusya'ya, halkın özgür olup olmadığını görmeye değil de, yetkililerin sanatçılara «müdahale edip etmediklerini» görmeye gi-

der. Bu da, sanatçıyı yalnız kurt rolünü oynayan bir insan olarak, çağdaş toplumsal sınırlamalardan arınmış olduğu için toplum adına güzelliği kavrayan bir insan olarak gören tipik bir burjuva anlayışına vardırır onu; üstelik bu anlayışı proletarya teorisine yamamaya kalkışır.

Hiç şüphesiz, sadece sanatçıya özgü bir durum değildir bu. Sözgelimi, bilim adamları da proletarya ile aynı şekilde ittifak kurarlar, ama *onlar da* sadece bilim alanında sınırlamalar koyarlar. Rusya'ya her şeyi «feda etmeye» hazır olarak giderler, yeter ki bilimsel teoriye müdahale edilmesin. Onlar da, bilim adamını bir «yalnız kurt» olarak gören tipik burjuva bir anlayış geliştirirler. Ve bu anlayış, proletarya ile ittifakın zorunluluğunu gören, bunu bilinçli ve özgür olarak seçen, burjuva kategorilerinin korunmasını istedikleri ve kendileri için değerli olan alan hariç her alanda proletaryanın önderliğini benimsemeye hazır herkese, öğretmenlere, köylülere, müdürlere, tarihçilere, oyunculara, iktisatçılara, askerlere, fabrika yöneticilerine kadar uzanır. Aslında, *bütün* bu küçük burjuva istekler kabul edilse, hepsi biraraya yığıldığında, proleter toplum yadsınmış olur ve bu da başkaldırdıkları bugünkü düzenin korunmasıyla aynı kapıya çıkar. Ama hiç şüphesiz, bu gerçek, bu istekte bulunan bireyleri etkilemez, çünkü kendi özel ilgi alanlarını bir bütün olarak hayat alanından özenle ayırmışlardır ve örneğin sanatçı, bilim adamının proleterleştiğini görmekten son derece memnundur. İşte bu yüzdendir ki, küçük burjuva ne denli devrimcileşirse, öteki burjuva devrimcileriyle kendi örgütlerinde o ölçüde daha az çalışabilir ve o ölçüde daha fazla proletaryanın önderliği altında bir birey haline gelir.

Hayat ile en değerli işlev arasındaki bu bölünmeyi mümkün kılan tek neden, bütün bir ideolojinin, burjuva kültürünün gelişmesi tarafından sanat, felsefe, fizik, ruhbilim, tarih, biyoloji, ekonomi, müzik, insanbilim ve benzerleri gibi ayrı ayrı alanlara bölünüp parçalanmasıdır. Bu ayrı ayrı alanlar kendi iç düzenlenişlerini ve oluşumlarını geliştirdikçe, karşılıklı olarak birbirlerini iterler ve genel karışıklığı artırırlar. Fabrika içindeki düzenleniş nasıl aslında fabrikadaki düzensizliği artırmışsa, düşünce alanında da tıpkı öyle olur; bu, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki mücadeledir, gerçek unsurlar ile burjuva kategorileri arasındaki çatışmadır, kapitalizmin temel çelişmesinin bir parçasıdır. Proletaryanın görevi, ekonomik karışıklığı düzeltip onu yeni bir üretim düzeyine ulaştırmak olduğu kadar, bu ideolojik karışıklığı da düzelitip onu yeni bir bilinç düzeyine ulaştırmaktır. Bu görevlerden biri ötekinin suretidir ve her ikisinin de ortak bir hedefi vardır: insanlık için daha fazla özgürlük elde etmek.

Bu yüzden, bilinçli proletarya, bütün burjuva devrimcilerine hep şu aynı türden sözlerle seslenir:

«Sizin özgürlük anlayışınız, toplumun bir kısmından kaynaklandığı için, kısmîdir. Bütün bilinç onu meydana getiren toplum tarafından belirlenir, ama siz bu belirleniş tarzından habersiz olduğunuzdan bilincinizin yaşantınız ve tarih tarafından belirlenmediğini, özgür olduğunu sanırsınız. Öylesine övünerek açığa vurduğunuz bu yanılsama aslında sizin geçmişe olan köleliğinizin nişanıdır; çünkü düşüncenizi belirleyen o nedenleri görebilseydiniz,

siz de bizim gibi özgürlük yolunu tutmuş olurdunuz. Toplumsal özgürlüğe biricik geçiş, toplumdaki gerekliliğin tanınmasıyla mümkündür.

«Ama biz, bilincin, kendisini meydana getiren toplum tarafından belirlendiğini söylerken, düşüncenin somut hayattan, pratikten kesinlikle ayrılmaz olduğunu kasdediyoruz. Bu ikisi birbirinin özgürlüğünü karşılıklı olarak sağlar ve geliştirir. Oysa siz, teoriyi pratikten ve pratiğe eşlik eden toplumsal yükümlülükler ve biçimlerden ayırarak, düşünceyi 'sansür'den kurtardığınızı sanıyorsunuz. Düşünceyi hayattan koparmakla ve böylece her şeyden vazgeçip bir tek bundan vazgeçmemekle, tıpkı parasını piyasada tehlikeye atmaktansa bohçaya sarıp saklayan, adam gibi, insan özgürlüğünün bir kısmını her nasılsa korumayı umuyorsunuz. Ne var ki, özgürlük korunup saklanacak bir mal değil, hayatın somut sorunlarıyla etkin bir mücadele içersinde oluşturulacak bir güçtür. Siz, düşünceyi bilinçsiz burjuva kategorilerine köle ediyorsunuz, pratiği onun ruhundan koparıyorsunuz.

«Kategorilerden ya da belirleyici nedenlerden kurtulmuş tarafsız bir sanat dünyası yoktur. Sanat, toplumsal bir faaliyettir. Sizinkisi ise, bilinç dışındaki güçler tarafından katı bir şekilde belirlendiği halde, kendiliğinden oluştuğunu sanan, aldatıcı bir özgürlük düşüdür. Kendi nedenselliğinin bilincinde olmayan ve bu yüzden de o ölçüde sahte ve köle olan sınıfsal sanat ile, kendi nedenselliğinin bilincine varmakta olan ve bu yüzden de komünizmin gerçekten özgür sanatı olarak ortaya çıkacak olan proleter sanat arasında bir seçim yapmalısınız. Komünist sanat dışında sınıfsız sanat yoktur ve komünist sanat da henüz doğmuş değildir. Bugünün sınıfsal sanatıysa, eğer proleter sanat değilse, ancak cançekişen bir sınıfın sanatı olabilir.

«Sanatınızın burjuva muhtevasını eleştirmekten geri durmayacağız. Siz bu 'ekonomik' kategorileri yanlış oldukları için değil, ekonomik oldukları için hiddetle reddediyorsunuz. Peki, somut hayattan çıkarılan kategoriler dışında doğru ekonomik kategoriler olabilir mi? Biz sizden yalnızca, hayatı sanatla, sanatı da hayatla bütünleştirmenizi ve sanatı canlı kılmanızı istiyoruz. Bunları birbirinden ayırmanın, kötü ve burjuvaca bir şey olduğunu göremiyor musunuz? Bizim müttefikimiz olan sizlerin bu sorunda düşmanlarımızın yanında saf tuttuğunuzu ve bu noktada sizin teorinizle işte bu yüzden böylesine amansızca mücadele ettiğimizi göremiyor musunuz?

«Sanatınızın proleter olmasını isterken, sanata dogmatik kategorileri ve Marksist lafları uygulamanızı *istemiyoruz*. Böyle yapmak, burjuvalık olur. Biz sizden, *gerçekten* yeni dünyada yaşamanızı ve ruhunuzu geçmişte bırakmamanızı istiyoruz. Biz, sanatçı ruhunuzdan ötürü değer veriyoruz size; ama sanatınız burjuva olursa, ruhunuz nasıl yeni dünyada olabilir? Sanatınız *canlı* kılındığı zaman bileceğiz ki bu geçiş gerçekleşmiştir; o zaman sanatınız proleter sanat olacaktır. O zaman, sanatınızı ölü olmakla eleştirmekten vazgeçeceğiz.

«Biz sizden, sanat alanında proletarya diktatörlüğü dediğiniz şeyi kabul etmenizi istemiyoruz. Tam tersine, kendi üzerinizde proletarya diktatörlüğü uyguladığınız ve sanata mekanik olarak uygulamak üzere proletar-

ya ideolojisinin öteki alanlarından formüllemeler aktardığınız sürece, sizin hâlâ burjuva olduğunuzu söyleyeceğiz. Biz sizden, bir sanatçı olarak sanat alanında bir proletarya *önderi* olmanızı istiyoruz. Burjuva sanatının köhnemiş kategorilerini mekanik olarak değiştirmek ya da proletarya ideolojisinin öteki alanlarının kategorilerini sanat alanına mekanik olarak aktarmak gibi özünde aynı olan kolay yolları tutmamanızı; zor olan yaratıcı yolu, yani sanat kategorilerini ve tekniğini yeniden kalıba dökme yolunu tutmanızı istiyoruz. Öyle ki, sanatınız oluşmakta olan yeni dünyayı dile getirebilsin ve onun gerçekleştirilmesinin bir parçası olabilsin. İşte o zaman sanatınızın proleter ve yaşayan bir sanat olduğunu, ruhunuzun geçmişten yakasını kurtardığını, geçmişi tutup sürüyerek şimdiye getirdiğini ve geleceğin gerçekleştirilmesini zorladığını söyleyeceğiz. O zaman artık «sadece bir sanatçı» değil (ki bu aslında burjuva sanatçısı demektir), bir proleter sanatçı olmuş olacaksınız.»

Proletarya, sanatçıya yaptığı çağrının özünde aynısı olan çağrıyı bilim adamına, mühendise, fabrika yöneticisine, tarihçiye ve iktisatçıya da yapar. Ama her keresinde çağrı anlaşılmaz; biçimsel ve hattâ içtenlikten yoksun bulunur. Bu tartışmanın teori alanında çözülmesi mümkün değildir; çünkü bu çatışmanın özünde, çatışan tarafların iki ayrı dünyada yaşamaları, yani birinin burjuva kategorileri dünyasında, ötekininse proleter kategorileri dünyasında, yaşaması yatmaktadır. Oysa bu tartışma pratik alanında çözülebilir, çünkü her iki taraf da aynı gerçek dünyada yaşamaktadır. Dolayısıyla, sosyalist devrimin ilerlemesi, onun burjuva müttefiklerinin özümlenmesini hızlandırır. Ama gene de burjuva bilinci burjuva devrimcisine köstek olur ve hattâ kimilerinde umutsuzca bir bölünmeye yol açar; bu durumda, önderlerinden bazılarının yozlaşması, bir devrim yasası olur çıkar. Troçki'nin, Zinovyev'in ve Kamenev'in yaptıkları, bunun nasıl tam bir ihanete kadar varabileceğinin örnekleridir. Öte yandan, bu durum, sanatçının tam bir olgunluğa erişmesini köstekleyen bir «ayakbağı» da olabilir. Yesenin, Mayakovski, Pilnyak ve Yuri Oleşa'nın hayatları ve eserleri, burjuva sanatının kategorilerini devrimden sonra yaratıcı bir tarzda yeniden kalıba dökememekten doğan çatışmanın örnekleridir. Bu arada, proleter kutupta, sosyalist devrimin gelişmesi bütün bir özümlenme sürecisini hızlandırır.

Bir yandan, proleter hayatı yaşayan insanlar bunları önceden var olan burjuva kategorileri açısından yorumlamaya kalkışırlar, yani önceden var olan burjuva sanat tekniğini kullanırlar. İlk başta ister istemez bir belirsizlik, yabancı kategorileri ele almada bir yetersizlik gösteren bu çaba, kimi zaman esas olarak proleter sanat diye kabul edilen, ama aslında bir geçiş sanatı olan şeye yol açar. Bu sanatta, tekniğin ele alınışında belli bir kabalık ve hantallıkla birlikte, konuda bir yalınlık ve açıklık vardır; bu daha çok, bir proleterin, o zamana kadar yalnızca burjuvaların tekelinde kalmış olan yönetim işleriyle ilk kez uğraşmasına benzer. Ama ne olursa olsun, burjuva tekniğinin ve burjuva yönetiminin zorlu bir şekilde yeniden kalıba dökülerek yeni bir düzeye ulaştırılması ancak böyle mümkün olacaktır; ve elbette ilk başta, ölümcül burjuva hatalar dışında, her türlü hata yapılacaktır.

Öte yandan ise, burjuva bilincine sahip sanatçılar bütün bunları proleter hayatı dile getirmek üzere yeniden kalıba dökerler. Bunlar, sanki geçidi öteki taraftan kazmaya başlamış olanlarla aynı noktada karşılaşırlar. Bir grup, proleter hayatı (pratiği) burjuva bilincine (teoriye) sokuşturmaya çalışırken; öteki grup da, burjuva bilincini proleter hayata sokuşturmaya çabalar. Oysa her iki görev de, bilincin tam bir yeniden kalıba dökülmesini gerektirir ve hiçbiri tek başına başarılı olamaz. Burjuva çabası, kimi zaman gerçek proleter sanat olarak da kabul edilen kendine özgü bir sanat yaratır. Oysa bu sanat, geçiş halinde bir burjuva sanatıdır; burjuva sanatındaki zengin fakat belirsiz, beceriksiz ve dağınık unsurların henüz engin, somut, proleter gerçekliklere tam olarak dönüştürülemediği bir sanattır.

Büyük *proleter* sanat ancak bu ikisinin bileşiminden, eski bilincin çöktükten sonra proletarya tarafından tam olarak özümlenmesinden doğar; ve bu özümlenme, eski bilinci yeni bir düzeye, komünist bilinç düzeyine yükseltir

O zaman artık proletarya toplumun tümüyle bir olduğu için, bu bilinç de etin kemikten koparılması gibi hayattan koparılmış ve kısmî değildir. Toplum ve onun insandaki yansıması artık parçalanmış ve sakatlanmış değildir. Sanat hayata geri döner ve bütün insanlar için bir gerçeklik haline gelir.

Türkçesi : Celal ÜSTER

Christopher Caudwell,
Illusion and Reality (Yanılsama ve Gerçeklik)
Lawrence and Wishart, Londra, 1955, ss. 282-291

Bu yazı, kitabın son bölümü olan «The Future of Poetry» (Şiirin Geleceği) adlı bölümden alınmıştır. Türkçe çevirisinde bu bölüm bulunmamakta. Oysa günümüzde hem burjuva sanatçılarını, hem de proleter devrimci sanatı yaratmaya çalışan sanatçıları aydınlatması bakımından kitabın en canalıcı bölümü! (Çev.)

KİTAPLAR

• DÜNYADA İLK ANTİ-FAŞİST AYAKLANMA EYLÜL 1923

Bulgaristan Politbüro ve Devlet Konseyi üyesi general İvan Michailov, kendi anılarından da yararlanarak Bulgaristan'da 1923 eylülünde yapılan ayaklanmayı anlatıyor. Girişte Bulgar halkının onüç yüzyıllık isyan, ayaklanma ve devrimci hareketler açısından zengin tarihi vurgulandıktan sonra, Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki toplumsal ve siyasal yapısı kısaca özetleniyor. Ayaklanmanın yer aldığı 1923 eylülüne kadar, ülkede burjuvazinin iktidarı bir süre, emekçi köylü kitlelerinin üzerinde geniş etkisi olan Bulgar Halk Tarım Birliği'ne bırakmasını, bu partiyle Bulgar Komünist Partisi'nin çeşitli evrelerden geçen ilişkilerini, bu arada kendini toparlayıp faşizme doğru kayan Bulgar büyük burjuvazisinin karşı-devrimi örgütleyip 1922 güzünde saldırıya kalkışmasını, iki partinin aralarında kurduğu Birleşik Cephe'yle bu saldırıya karşı zafer kazanmalarını izliyoruz. Zaferin arkasından trajik bir dönem başlıyor ve Tarım Birliği, köylü iktidarı kurma özlemiyle Komünist Parti'yi karşısına alıyor. Uzun çabalarla kurulan dostluk ilişkileri çözülmeye yüz tutunca, burjuvazi bundan yararlanıp 9 Haziran 1923'te faşist bir askerî darbeyle Tarım Birliği hükümetini devirip, bakanları yargılamadan öldürüyor. Hükümet darbesini Bulgaristan'da faşizmin yükselmesi olarak değil de kent burjuvazisi ile kır burjuvazisi arasındaki çekişmenin bir görünümü olarak değerlendiren ve yan tutmamayı seçerek tarihsel bir yanlışa düşen Komünist Parti'nin uygulamada faşizmin zaferini kolaylaştırdığını ve dövüşmeden politik bozguna uğradığını görüyoruz.

İşte tarihsel ayaklanma bu evrelerin arkasından ve Parti'nin yaptığı yanlışı değerlendirip Birleşik Cephe kararı almasıyla oluşuyor. Burjuvazinin diktatörlüğüne karşı halk kitlelerinin ve tüm gerçek demokratların Birleşik Cephe'de toplanmalarına çalışan Parti, ülke çapında girişilecek bir silahlı ayaklanma hazırlıyor. 13 eylülde başlayan ve ülkenin hemen tümüne yayılan ayaklanma, çeşitli başarılardan sonra yenilgiyle sonuçlanıyor.

Yazarın herhangi bir yazarlık savı yok. Ne kendini anılara kaptırıp duygusal bir anlatım tutturmuş, ne de bilimsel ve belgesel bir tavırla yazmış kitabını. Ülkenin tarihini bilmeyen bir kişinin de kolayca izleyebileceği, ayrıntıya boğulmamış olaylar dizisini, alınacak dersleri ve çıkarılacak sonuçları da vurgulayarak yalın bir biçimde gözler önüne sermiş. Okur, kitabı

bitirince, dünyanın bir köşesinde olup bitmiş şeyleri izlemekle kalmadığını, kendi günüyle, çevresinde olmuş ve olacak şeylerle ilişki kurabileceğini düşündüğünü de, kafasında bir hareketin tortusunu değerlendirdiğini de anlıyor.

Kemal ÖZER

• FAŞİZM SONRASI AVRUPA

Ehrenburg'un evrenselliğini, «Paris Düşerken», «Fırtına»da tanımıştı Türk okuru. Savaş muhabirliğinin verdiği gözlem olanaklarıyla zenginleşen bir dünya yaratıyordu, koca yazar. Bu kez de II. Dünya Savaşının yıkıntıları içinde serpilen, Balkanlardaki sosyalist cumhuriyetleri ve Nürenberg mahkemelerini anlatıyor. Gene, gazetecilikten gelen, rahatlığı ve gözlem ayrıntılarıyla zenginleşen bir dünya yaratarak.

Ehrenburg, ilk kez delil toplayan bir savcı gibi savaş alanlarını geziyor. O halkların savaşan hırsını ve azmini görüyor. 2. Dünya savaşının faşizmde somutlaşan vahşetini tesbit ediyor, sonra da bu insan dışılığın yargılanmasını izliyor. «Önce canilerin yaptığı şeyleri, sonra kendilerini gördüm. Cinayetler çoktan ispatlandı, bir gün bile tutmayacak cezalarını saptamak. Yargılamanın önemi başka bir konuda; halkların önünden, hırsın, vahşetin, budalalığın, utanmazlığın ve sadizmin tarihi geçti.» diyor Ehrenburg. Ve okurun önünden geçiriyor bütün bunları. Halkların içinden bakan, halk yığınlarının yargılarını tarihin kesin değerlendirmeleri olarak onaylayan bir savaşçı.

Savaşan halkların çelişkilerini veren bir büyülteç, «Faşizm Sonrası Avrupa». Faşizmin köpekliğini, oportünizmin kaypaklığını, rezaletlerin karşıtlarını, güzellikleri, güzel günlerin umuduyla ölümü pervasızca karşılayan adsız insanları da. Faşizme son yargısını veren onu yokeden insanlar oluyor aynı zamanda. Nürenberg mahkemelerinden önce verilmiştir bu yargı. Ölümü bütün güzelliklerin kaynağı gibi gören insanların yığıldığı savaş alanlarında.

Ehrenburg kitabında Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk ve Çekoslovakya'yı sosyalizm yolunda, faşizmi ezip geçerken anlatıyor. Ve bütün bu ağır adımları anlatırken, fonda gene romanlarının Ehrenburgu var. Serçe gibi, yepelek genç kızların tüfekleriyle savaş alanlarına koşmaları. Duyarlığın bu gerilimiyle yazıyor ve karşıtlığı sevgi tutkusuyla dolup taşan bir gözlemcinin inancıyla yazıyor Ehrenburg.

Başdöndürücü savaş olaylarının halk hayatıyla çakışmasının ve faşizmin yargılanmasının türküsü bu kitap. Sevginin, inancın soğukanlılığıyla güzelliğiyle varolan bir ezgi. Faşizmden nefret etmenin ve sosyalizme inanmanın kitabı...

Mehmet TURGAY

• ORHAN VELİ'NİN BÜTÜN ESERLERİ I

Geçtiğimiz aylarda çıkan, **Orhan Veli Bütün Eserleri I, Edebiyat Dünyamız** adlı kitabın, **Sanat Üzerine** başlığı altında toplanmış birkaç yazı ve son bölümdeki **Konuşmalar, Soruşturmalar** dışında fazla bir özelliği yok. Zaten, kitap bir derleme niteliğinde, Baştan sona okuyanlar, diğer parçalarda Orhan Veli'nin «dünya görüşü»ne ilişkin bazı ipuçlarıyla karşılaşabilirler. Burada, şimdilik kısaca edebiyatla ilgili bir iki soruna değinilecek.

Yukarda, sözü geçen bölümlerde dikkatli bir okuyucu bugün için de geçerliliğini yitirmemiş görüş-

lerle karşılaşacaktır. Yaşadığı sürede olduğu gibi, bugün de Orhan Veli'yi hâlâ, gökten balonla inmiş, geçmiş ve gelecekle bağları olmayan, hoş ve «gayrı-ciddi» sözler - şiirler - söylemiş, kendine özgü bir çeşit «mucit» gibi görenler olabilir. Burada özellikle durulmalı. Çünkü böyle bir görüş yalnızca Orhan Veli sorununa değil, bir edebiyat ve genelde bir dünya görüşü sorununa dayanır. Orhan Veli'nin kitapta yer alan röportaj ve soruşturmalara verdiği cevapları bundan dolayı dikkatle okumalı ve üzerinde düşünmeli.

Orhan Veli Şeyh Galip'de kesilen şiir «anane»sinin, bir yüzyıl suskunluktan sonra, Yahya Kemal'de yeniden hayat bulduğunu kabul ediyor. Ve kendisiyle Yahya Kemal arasındaki «akrabalığın» Yahya Kemal'le Mehmet Akif arasındaki «yakınlık»tan daha büyük olduğunu söylemesi, üzerinde durulması gereken bir yargı (s. 269). Divan edebiyatını iyi bilen Orhan Veli'de bu şiirin etkisini görmemek mümkün değil. Öte yandan şâir halk şiiri geleneğinin izlerini de taşır. Şiirini bir çeşit türkü estetiğine oturttuğu söylenebilir. Orhan Veli lirik bir şâirdir ve kaynaklandığı lirizm bir yandan Divan Edebiyatı'nda ve Yahya Kemal'de, öte yandan halk türkülerinde yatmaktadır. O zamanlar Orhan Veli'nin kafiye ve vezni şiirden kaldırarak «Türk edebiyatını inkâr ettiği» kendisine yöneltilen eleştirilerden biriydi. Sanki klasik nazım ölçüsü ve **kafiye düzeni** dışına çıkıldığında, şiir de ortadan kalkıyordu. O, vezne ve kafiyeye karşı olmadığını, fakat bunları kullanmanın «marifet» sayılmasına dayanamadığını söylerken görüşünü açıkça özetliyordu. Orhan Veli'nin vezinci-kafiyecilerle yaptığı kavga günümüzde gün ışığına çıkmış olsa bile, şair ve de eleştirmenlerimiz için yine de önemini koruyor. Orhan Veli vezni ve kafiyeyi yadsımıyor fakat onları değişen nesnel şartların zorunlu kıldığı içeriğe uygun olarak kullanıyordu. Böylece vezin de şekil değiştirmiş oluyordu, kafiye düzeni de. Onun kafiye **düzeni** şiirindeki veznin yapısına uyar, o kadar. Böylece Orhan Veli şu tanıma kadar geliyordu: «... benim için iki ifade tarzı var: nesir ve şiir (nazım değil- E.A.). «Şair yaptığı bunca tartışma ve kavgada ressam Kandinski'nin şu sözlerini savunuyordu sanki: «Biçim gekesinmelerden doğar.»

Burada, Orhan Veli'nin, «... şiirde diğer sanatlara ait unsurları, ahenkle tasviri kullanmanın bir hile» olduğu görüşüne katılmak mümkün değil. En azından söyledikleriyle, yazdığı şiirler çelişiyor. Onun şiirinin herhangi bir yerinde bir hava, bir türkü bulmak olağan bir şey. Müziği, resmi. v.s. kaba bir anlayışla alırsak yalnızca sese, renge dayandırırsak, elbette bu, şiirin alanına girmez. Sadece kafa ile okunan şiirde (Eluard) müziğin, resmin mimarinin özellikleri fark edilemez mi? Sorun, söz konusu sanatın diğer sanatları kendi yapısında eritebilmesidir. Bir başka deyişle, müzik bir şiirde hem vardır, hem de yoktur.

Şairin bu kitapta dedikleriyle birlikte, «Denize Doğru» düzyazı derlemesinin okunması görüşlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Erdal ALOVA

• HUKUKUN PAYI

Kitabın yazarları, hukuku, sınıflararası zıtlığı gizlemek için egemen sınıfların yararlandığı bir aldatmaca aracı ve silahı olarak görenleri suçlayarak işe başlıyorlar. Bunun kolay bir yol olduğunu söy-

ledikten sonra bu yolu seçenlerin sol sapma içinde olduklarını peşinen belirtiyorlar.

Kitabı okuduğumuzda, güçlü bir kaynaktan beslenildiğini görüyoruz. Yöntem olarak, Marksist çözümlemeyi seçmeleri sağlıklı bir yapıt ortaya koymalarına neden oluyor.

Tabiî hukukun bir aldatmaca olmaktan öteye gidemediğini, önceleri feodalizme karşı burjuvazinin kullandığı bir saldırı silahı iken sonradan toplumsal uyanmaya karşı yine burjuvazinin elinde bu kez de savunma silahı olduğunu görüyoruz. Bu hukukun yaşanan eşitsizliği gidermeye çalışmak yerine bu eşitsizliği ustaca gizlemeye çalıştığını görüyoruz.

Sınıf çelişkilerinin çıkar çatışmaları doğurduğu, çelişik çıkarların etkin olmak için çarpıştıkları bir toplumda ortak bir toplumsal yarara cevap veren hukuki ilişkilerin kurulamayacağı ustaca anlatılıyor.

Kitabı dilimize kazandıran çevirmenin de ülkemizin yetiştirdiği onurlu hukukçulardan birisi olması yapıtın bozulmadan bize sunulmasını sağladığı için ayrıca önem kazanıyor.

Kemal GONCA

• ÇOCUKLARA MASALLAR, BÜYÜKLERE DERSLER

« (....) Şimdi etim parça parça benden ayrılıyordu. Ama çekirdeğim yepyeni bir hayatı besliyordu içinde. Kendini ona hazırlıyordu. Ben tenimle, etimle az sonra bitip yok olacaktım. Oysa çekirdeğim, ne zaman ve nasıl topraktan yeniden biteceğini kurmaktaydı. Demek ki ben aynı anda hem ölüp yok oluyor, hem de kendimden yepyeni bir hayatı doğuruyor, varoluyordum. (....)

(....) Önce kendi içimde büyüyüp kendimi yok etmiş, bir başka şeye dönüşmüştüm. Çekirdekken, bütün hareketini, bütün gelişimini tamamlamış eksiksiz bir çekirdektim. Ama bu yolumun da tıkanması demekti. Çekirdek kaldıkça artık ne hareket edebilir, ne de gelişebilirdim. Oysa şimdi, ağaç olma sürecinin henüz başında bir ağaççıktım. Sürüyle eksiği olan bir ağaççık. Ama o oranda da hareket edip büyüyebilme imkânım vardı. Şöyle düşünüyordum: «Tamamlanmış, mükemmel bir çekirdekle, tamamlanmamış bir ağaççığın arasındaki fark, herhalde ilkinin artık bir çıkmazda olduğu, değişmezse çürüyeceği gerçeği; ikincinin ise bağrında dipdiri bir geleceği saklıyor olmasıdır...» Aslında evrende her şey her an değişmektedir. Bu değişmeler üstüste yığılıp, belli bir yoğunluğa vardığı zaman, maddenin kendisi de başkalaşmaya, dönüşmeye uğrar. Artık yepyeni, eskisinden tamamen farklı bir varlıktır o. Meselâ beni alın. Artık bir çekirdek değil, ağaçtım. Köküm vardı, gövdem vardı. Küçücük filizimizle henüz sarı yaprakcıklarımı tepeme dikmiş, kendimi durmadan yukarıya itiyordum. Toprağın üstüne çıkar çıkmaz yapraklarımı güneşe serecektim. Güneş onları yeşile boyayacaktı. Çiçeğe kesmiş dallar, kıpkırmızı sulu şeftaliler kuruyordum. Cılız bir fidandım ama, pırıl pırıl bir geleceği içimde taşıyordum. (....)»

Yukarıdaki alıntı yeni çıkan Diyalektik Nedir ya da Felsefeye Giriş adındaki bir kitaptan değil **Samed Behrengi**'nin **Bir Şeftali, Bin Şeftali** adlı çocuk masalından...

Samed Behrengi İranlı bir yazar. Azerbaycan köylerinde 11 yıl

öğretmenlik yapmış. Ülkesindeki baskı yönetimine masal yazarak direnmiş. Başarıyla da yapmış bu işi. Ve sonra birgün Araz nehrinde boğulmuş. **Bir Şeftali, Bin Şeftali** masalının girişinde Şah'ın Ak Devrim adı altında sunduğu sözde toprak reformunun içyüzünü son derece doğru bir çözümlemeyle anlatışını, her iki masalında diyalektiği, felsefeyi, tarihsel mücadeleyi büyük bir ustalıkla verişini okuyunca yazarın Araz nehrinde birdenbire boğuluvermesini anlamak güç olmuyor.

Diğer masalının kahramanı Küçük Karabalık, evrenin bilinebileceğine inanan, evrende başka türlü de bir yaşam olup olmadığını merak eden bir balık. Annesinin, büyüklerin «Evren, evren diye tutturmuşsun, o da ne demek? İşte senin evrenin burası, yaşadığın çevre! Yaşam da işte şu yaşayıp geldiğimiz.» «Vazgeç oğlum, başka bir yaşam yoktur.» demelerine aldırmayıp evreni tanımaya çıkıyor. Hedefi denize ulaşıp diğer balıklarla birlikte balıkçıların ağını denizin dibine çekmek. Küçük Karabalığın öyküsünde çok şeyler bulmak, ondan çok şeyler öğrenmek mümkün.

İyi kalpli zengin şato sahibinin yoksul köylüyü himayesine alıp kurtardığı, Peri kızının yakışıklı Prense varıp mutlu oldukları masalları dinlemeye alışmış bizim kuşaklar için Behrengi'nin masalları çok değişik. Bizlerin üniversite sıralarında karşılaştığımız sorularla yeni kuşakların küçük yaşta masallarda karşılaşmaları son derece önemli. Behrengi'nin başardığı iş (güncel bir olay üzerine kalkıp konuşmanın, dergide ayaküstü polemik yazısı yazmanın çok ilerisinde) gelecek kuşaklara, dolayısıyle topluma damgasını vuracak bir eylem. Bu açıdan Behrengi Küçük Karabalığın ağzından «Kendiliğimden onun kollarına atılmazsam, ölüm kolay kolay benim enseme yapışamaz. Ama günün birinde er geç onunla karşılaşacağım, bu kaçınılmaz bir gerçek. Aslında önemli olan, yaşantımın değeri, ya da ölümümün, dünyada kalanlar üzerinde bırakacağı iz...» derken biliyordu günün birinde Savak'ın ellerinde can vereceğini. Bunun yanında yapıtlarının tüm dünyada yıllar boyu elden ele dolaşacağını ve işlevini sürdüreceğini de o oranda biliyordu.

Behrengi'yi, özellikle Küçük Karabalığını okuyanlar denizi düşünecekler, evreni bilmek isteyecekler ve kuşkusuz bir gün küçük balıklar balıkçıların attığı ağı hep birlikte denizin dibine çekecekler. Samed Behrengi'yi küçüklerden önce büyükler okumalı.

Ergin KOPARAN

• OYUN NASIL OYNANMALI

Geçtiğimiz Mart ayından bu yana Şehir Tiyatroları Yeni Komedi sahnesinde Vasıf Öngören'in «Oyun Nasıl Oynanmalı»sı sürmekte. «Asiye Nasıl Kurtulur» ve «Almanya Defteri» oyunlarıyla Türkiye'ye epik tiyatro anlayışının uygulamasını getiren, «Asiye Nasıl Kurtulur»daki teknikle Brecht tiyatrosuna katkıda bulunduğu kabul edilen Vasıf Öngören, bu son oyunuyla da, savunduğu tiyatro anlayışının seçkin bir örneğini vermektedir.

Bir film yıldızının yaşamı ve Yeşilçam'ın eleştirisi çevresinde sergilenen, aslında Türkiye'deki düzenin tümüdür. İnsanın eşyalaştığı, insansal tüm değerlerin metaya dönüştüğü, yabancılaşmış bir tüketim tutkusunun başlıca yaşama hedefi haline geldiği ve bu amaca ulaşmak için her türlü aracı kullanmanın yasal sayıldığı bir düzendir bu. Vasıf Öngören, oyununda, duygusal, boşaltımcı, ya da slogansal diye adlandırılabilecek bir tutuma karşı, diyalektik düşüncenin özünde var olan bilinçlendirme yöntemini uygulamaktadır. Oyuncuların da, yazarın yöntemine uygun, yalın, ortaklaşa bir oyun düzeyini tutturdukları izlenmektedir.

«Oyun Nasıl Oynanmalı» kuşkusuz, tiyatro döneminin üstünde en çok durulması gereken bir oyunudur. Gerek bu oyun, gerek yazarın tiyatro anlayışı üzerine kendisiyle yaptığımız, gelecek sayımızda yayınlanacak ayrıntılı konuşmanın, epik tiyatro ve Türkiye'de uygulanışı konularına geniş açıklamalar getireceği kanısındayız.

A. BEHRAMOĞLU

• DÜĞÜN YA DA DAVUL ÜZERİNE

Haşmet Zeybek 1970'de bir oyun yazdı. Birlikte çalıştığı Tarsus Meydan Oyuncuları ile bu oyunu ilk kez seyircilerine gösterdi. Tarsus Meydan Oyuncuları bir gezgin amatör topluluktu. Seyircilerse büyük kent tiyatro salonlarına yabancı insanlardı. Ve onlar için bu davullu, sazlı sözlü gösteri yadırganmıyacak bir olaydı. Çünkü kırsal yaşam bölgelerinde her yerde olduğu gibi Tarsus yöresi insanları da şenlikli günlerde birlikte duydukları kıvancı bir oyun düzeninde dile getirmesini bilirlerdi. Haşmet'in oyunu fazladan bir takım sorular üretiyor, oyuna ortada, yerde ya da çevrede toplanıp katılan kimseleri oyun coşkusu içinde düşünce olgusuna yöneltiyordu. Bu sorular zaten evde, tarlada, çeşme başında, düğünde-dernekte insanların akıllarına takılan sorular değil miydi?

Oyunun konusu seçme ve seçilme. Demokrasi ilkesinin temelinde yatan seçme, seçilme özgürlüğünün, sade, basit insanların günlük yaşamındaki yeri gösteriliyor. Ara sıra ortaya çıkan sorunlar üzerine seyircinin düşünceleri soruluyor. Ama gerek seyircilerin, gerek

oyun kişilerinin yargı ve kararları ne olursa olsun seçmeyi belirleyen etmenlerin gene de başta ekonomik koşullar olduğu açıkça ortaya konuyor.

Düğün ya da Davul 1970'de Ankara'da düzenlenen bir amatör topluluklar şenliğinde oynandı. Çoğunluğu öğrenci olan bir seyirci tarafından sevildi, alkışlandı. Ödül kazandı.

1975'de İstanbul Şehir Tiyatrosunun semt tiyatroları projesi uygulamasında Bayrampaşa'da yeni açılan tiyatro salonunun ilk gösterisi oldu. Büyük kent seyircisine ulaştı. Profesyonel tiyatronun oyun dağarcığına katıldı. Ama birlikte getirdiği biçimsel koşulları profesyonel tiyatroya kabul ettirerek. Böylece kent tiyatrolarının mekân düzeni saplantısı bir kez değişik, yeni, ferahlatıcı bir biçime yer verdi. Oyun seyircinin ortasında oynandı. Bayrampaşa tiyatrosu, ufak salonunda meydan sahnesi düzeniyle bundan böyle seyirciyle daha yakın ilişki kurabilen, dostça bir sanat anlayışına yönelik tiyatro ürünleri sunabilecek. Seyircisi yükseklerde, uzaklarda bir yerde oluşan «sanat»ı boynunu zorlayarak izlemek zorunda kalmayacak.

Sanat toplumların evrimini yansıtır. Kapitalist batı ülkelerinde tiyatronun bugün içinde bulunduğu aşamı tanımladığımızda buna ilüzyon karşıtı tiyatro diyoruz. Bugün Avrupa ve Amerika'da tiyatrocular Doğu'nun gösteri sanatlarından yararlanmada yarış ediyorlar. İçinde yaşadığı toplumda «deli» olarak görülen Fransız tiyatro kuramcısı Antonin Artaud'nun ilk kez 1890'larda bir Bali topluluğunu seyrederken duyduğu kıvancı şimdi ufak öncü topluluklar seyircilerine iletmeye çalışıyorlar. Bu doğruda yol alan ciddi çabaların yanısıra yapılan maskaralıklar ise pek çoğaldı.

İlüzyon karşıtlığı ilkesinin en temelli kuramını ortaya koyan Brecht oldu. Sanatsal ve felsefel üretkenliği düya görüşü ile tutarlı olarak diyalektik bir evrim içinde gelişti. Bu üretkenliğin ölümüyle sona erdiği noktada ileri aşamlara yönelmenin gerekliliği ve doğru yolu gösteriliyordu. (**Tiyatroda Diyalektik** yazılarında)

Toplum içinde değişen üretim koşulları tiyatro sahnelerinde görülen temsilleri belirliyor. **Düğün ya da Davul**'un 1975'te Bayrampaşa'da temsil edilişini de bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Son on yıl içinde Türk tiyatrosunda küçük burjuva yazarlarca oluşturulan bir köy oyunları akımının kuşkusuz ötesine varıyor bu oyun. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde pek uzun yıllardır var olan seyirlik oyun çıkartma geleneğine ilişkin biçim özellikleri taşıyor. Bunları şöyle sıralıyabiliriz:

— Oyun kişilerinin arasında kahraman niteliğinde bir karakter bulunmaması; ekip tarafından üstlenen rollerin eşit ağırlıklarda olması;

— «Oyun içinde oyun»un yabancılaştırıcı etkisi;

— Dramatik yapının başı, sonu ve sonucu bulunan bir öyküden çok anlatıcı üslûpta salt gerçekliği sergilemeye yönelik olması.

Seyirciye iyi niyet ve yakınlıkla hoşça bir iki saat geçirtmeyi amaçladıklarını sıcaklıkla ortaya koyan oyun kişilerinin değişik rollere girip çıkarken arada bazen seyircinin yardımı ile giysilerini, oyun gereçlerini değiştirmeleri, sonra oyunu yeniden aralarındaki kusursuz dayanışma ile sürdürmeleri bir geleneğin özünü yansıtıyor.

Seyircinin alışılagelmiş edilgenliği bu oyun düzeyinde değişime uğruyor. Davulun ritmi salonda oturanların kalp atışlarını belirliyor, böylesine bir oyun bütünlüğü içinde seyirci de olaya katılan un-

sur oluyor. Bu tiyatroda ilüzyon, yani herhangi bir aldatmacaya yer olmadığı kesin. Yalnız bundan sonraki adımda seiyircinin etkenliğindeki düşünce ögesini gerçekleştirmek kalıyor. İşte Brecht'in önerdiği tiyatro diyalektiği bu. **Düğün ya da Davul**'un coşkulu havası seyirci ve oyuncuları bir soluk içinde birlik kılarken, aynı zamanda gereken düşünce duruluğuna pek ender varıyor. Oyuncuların sorularını yanıtlayarak olaya bir çeşit müdahale edebilme olanağı seyircide var olan ezilmişlik bilincini etkileyebilir. Nitekim, Bayrampaşa seyircisi kendine söz hakkı tanınmasını genellikle yadırgıyor, kaçamak yanıtları veriyor.

Geleneksel oyun kaynaklarımızdan yararlanırken estetik biliminin nesnel genellemelerinden, çağımızın önder marksist kuramcılarının deneylerinin sonuçlarından etkilenmesini bilmeliyiz. Haşmet Zeybek'in çalışma ürününü doğru yönde bir yapıt olarak değerlendirmek gerekir.

Ayşın CANDAN

• «DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK» KONULU KARİKATÜR SERGİSİ VE TURHAN SELÇUK'LA BİR KONUŞMA

1970 yılında kurulan Karikatürcüler Derneği, her yıl üyelerinin yapıtlarından oluşan bir sergi açmayı gelenek haline getirdi. Bu yılki sergi, 1-15 nisan günleri arasında Çemberlitaş Darüşşafaka Sanat Galerisi'nde açıldı. 109 üyeden 93' ünün birer yapıtla yer aldığı sergi ilk kez bu yıl bir konu çevresinde oluşturulmuş bulunuyor. Seyircilere mektup biçiminde yazılıp sunulan duyuru şöyle: «İnsan neresinde bir aksama duyarsa oraya ayrı bir ilgi gösterir, özel bir önem tanır. Toplumun zekâsını dışa vuran karikatürcüler bu yıl demokrasi ve özgürlüğe öncelikle eğilmeyi uygun buldular. Halkımızın ve düşünebilen aydınlarımızın bu ilgiden çıkarabileceği pek çok sonuçlar olacağını umuyoruz.»

Sergi dolayısıyla konuştuğumuz Turhan Selçuk, toplu davranışlarının nedenini şöyle açıkladı:

«Sartre'ın bir sözü var, aşağı yukarı şöyle der: Bir ülkede birçok olaylar, çözümlenmesi gereken sorunlar varken bir sanatçının bunları bir yana itip yalnızca fantaziyle uğraşması utanç verici bir şeydir. Şunu eklemek gerek bu söze: Aslında Sartre, birçok sorununu çözümlemiş, ileri bir ülkede, Fransa'da söylüyor bunu. Ülkemize bakacak olursak, geri kalmış bir ülkede sanatçının fantaziyle uğraşması bir kat daha utandırıcı olur herhalde. Demokrasi ve özgürlük konusunu seçmekle Türk karikatürcüsü kendi halkının savunusunu yapmakta, toplumu için tehlikeli gördüğü bir ideolojinin karşısında kendi yerini saptamakta ve görevini yerine getirmektedir bu sergide.»

Karikatürün etkinliğinin giderek arttığını belirten Turhan Selçuk, kanıt olarak sinema ve afiş sanatını gösteriyor. Afişin çizgiyle mizahtan yararlandığını öne sürüyor. Yaygınlığını ise okuma yazma bilmeyenlere dahi ulaşabilmesinde, yazıdan daha kolay izlenebilmesinde buluyor. Çarpıcılığı çok. Bu yüzden etkisi de güçlü.

«Sergide yer alan çizerlerin yapıtları eş değerde değil, ama davranış olarak hepsi ilerici. Mizahın niteliğiyle bunun ilişkisi var mı?»

«Gerçekten de 109 üyemiz var, hemen hepsi devrimci, özgürlükçü nitelikte düşüncelerin savaşını veren kişiler. Sanatçı genel olarak toplumdan öndedir, önde olmalıdır. Ama mizah çizeri, uğraşının yapısı ve niteliği gereği özellikle ilerici olmak zorundadır. Şimdiye değin, karikatürcü niteliklerini kapsayan tutucu bir sanatçıya rastlamadım. Çünkü mizahın özünde eleştiri ve başkaldırı vardır. İktidara karşıdır bu yüzden. Günümüzün mizah çizeri, gülme noktasından değil, düşünce ve espriden hareketle çizgiye döküyor bildirisini. Makale ve fıkranın anlattığını çizgiyle iletiyor, özümlüyor. Gülme öğesinin dışına çıkmış, çizgiyle düşünme ve çizgiyle mizah aşamasına ulaşmıştır. O yüzden karikatürcü sözcüğü bile yetersiz kalmakta bence. Kök anlamı batıda portre çiziminden geliyor bu sözcüğün. Oysa bugünkü aşamada, sosyal düşünce taşıyan sanatçıya humorist deniyor. Türkçede belki mizah çizeri demek gerekir.»

«Türk karikatürü bu aşamaya nasıl geldi, kısaca açıklar mısınız?»

«Ülkemizde karikatürün her gün aranır bir sanat olmasında Cemal Nadir'in etkisi büyük. Onun ustalığı ile günlük basında yer buldu ve yeni bir karikatürcü kuşağı yetişti. Son yıllarda daha seyrek görünmesinin, basında karikatüre daha az yer verilmesinin nedenleri var. En başta, karikatürcülerin devrimci, ilerici nitelikleri gazete sahiplerinin politikalarına aykırı düşmeye başladı. Türkiye çapında yoğunlaşan mücadelenin gazete sahipleri üzerinde ilân vb. gibi etkileri, karikatürcülerin gazete sayfalarından çekilmesine neden oldu. Genellikle bir durgunluk geldi karikatür sanatına. Ve bunun sonucu yeni karikatürcü yetişmez oldu. İşte derneğimiz kurulduğu zaman bu durgunluk dönemini yaşıyorduk ve üyemiz çok azdı. Bugün 109 üyeye ulaşmış bulunuyoruz. Bu gelişmede derneğin çalışmaları kadar sendika gazete ve dergilerinin de önemli bir yeri olduğunu hemen belirtmeliyim. Son yıllarda yetişen genç arkadaşların hemen hepsi günlük gazeteler yerine bu organlarda çizmeye başladılar, söylemek istediklerini rahatlıkla söyleme olanağını buralarda buldular.»

«Türk karikatürünün bugünkü düzeyi nedir?»

«Grafik sanatı yönünden belki gerilerde, ama devrimci tutum bakımından ve halkı savunma açısından öteki ülkelerle oranlarsak çok önde ve ilerde. Türk çizerleri hemen bütünüyle halkın, özgürlüğün, emekçinin yanında, onların savunusunu yapıyor. Okuyucuyu, eskiden olduğu gibi, zaten çatacağı, bağırıp çağıracağı şeyleri çizerek rahatlatmıyor, boşaltmıyor, çıkarları doğrultusunda onu düşündürmeye, bilinçlendirmeye, savaşıma çağırmaya yöneliyor.»

Sergi İstanbul'dan sonra başka illere de götürülecek, yurt çapında yaygınlaştırılmaya çalışılacaktır.

Kemal ÖZER

• «ANADOLUYUM BEN, TANIYOR MUSUN?»

Ahmed Arif şiirlerinde Anadolu gerçeğini insanlık değerleriyle aktarırken sorduğu büyük sorusunu yanıtlama kavgasındadır. «Anadolu' yum ben, tanıyor musun?» Bu kavgaya Fikret Otyam da yıllardır 'Gide Gide' tükenmeyen Anadolu'yu bir fotoğraf sergisi çerçevesinde sunmakla bir kez daha katılıyor. Bu katkı yeni değildir. Sık sık yinelenen bu çaba etkisiz kalmamıştır.

Fikret Otyam'ın çalışmalarının işlevi Türkiye toplumu için çok önemli olmuştur. Çalışmalarını yoğunlaştırdığı Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Çukurova'yı, Batı Anadolu'nun özellikle aydın kesimi, kentli kalabalıklar, Fikret Otyam'ın fotoğraflarından öteye tanıma olanağına yeni yeni kavuşmaktadır.

Anadolu'nun yakın tarihini araştıranlar, kuramsallaştıranlar için Fikret Otyam'ın çalışmalarında sağlam veriler vardır.

Nisan ayı içinde Fikret Otyam'ın bugüne değin gezi izlenimleri olarak ilettiği çalışmalarından seçtiği çeşitli fotoğraflardan oluşan yeni bir sergisini izledik İzmir'de.

29 tane 30x40 ve 13 tane daha büyük boyutlarda 42 tane fotoğraf sergilenmişti. Türkiye gerçeğine özellikle Doğu, Güney Doğu ve Çukurova'dan bakışın sergisiydi. Sömürünün en ağırını yaşayanlar, insanca yaşamın en uzağına kalanlar fotoğraf sessizliği içinde dirençli yaşayışlarının yalnızlığında görünüyorlardı.

Bu serginin ana konusunu oluşturan fotoğraflar Anadolu'da yaratıcılığın, doğurganlığın simgesi kadınlar, tarihsel değerlerin koruyucusu, taşıyıcısı ihtiyarlar ve ileriye değişimi gerçekleyecek umudumuz çocuklar. Bunların fotoğraf olarak aktarılmasında, görüntü düzenlemelerinde uzak çekimlere hiç yer verilmemiş. Orta ve yakın çekimlerle bu görüntülere fotoğraf olanaklarıyla yaklaşılabilecek düzeyde yaklaşılmıştır. Özellikle insan yaşayışını kolaylaştıran araç ve gereçlerin ve insan giysilerinin ayrıntılarını açığa çıkarmak kaygusu özenle işlenmiştir.

Bu sergideki fotoğraflarda, çalışmanın özüne uygun yalın ve temiz bir fotoğraf dili kullanılmıştır. Anadolu'daki çelişkilerin karşıtlığa dönüştüğünü belirtircesine 'tam siyah - tam beyaz' tonların ara tonlara egemen olduğu bir baskı tekniği biçim olarak kullanılmıştır.

Türkiye'de fotoğrafçılık çalışmalarında sağlam, tutarlı bir beğeni çizgisi geliştirmiştir Fikret Otyam. Teknik cambazlıkları önemsemeyen, anlatım aracında bir öge olarak bile kullanmayan, çalışmayı konunun özüne indirgeyen belgesel bir anlayışın temsilcisi olmuştur.

Salih YURTTAŞ

• ÇİZGİ SANATINDA GRAFİK RESİMLEME VE GRAFİK TAŞLAMAYI UYGULAYAN SANATÇI: EMRE SENAN

Nisan ayı başında bir sergi izledik, Harbiye Şehir Tiyatroları fuayesinde. Genç grafiker Emre Senan'ın değişik türde geliştirdiği tekniği ve anlatımı severek karşıladık. Sanatçıya bazı sorular da yönelttik. Yanıtları ilginçti:

«**Resim Sergisi** demememin amacı, yapıtların aslında sergilenmek için değil de basılmak ve yayılmak için yapılmış olmasındandır. **Grafik Taşlama** deyimi ise, doğrudan özle ilgili. Seçilen konuları mizahî, eleştirel bir açıdan görmenin adı bu. Tekniğe gelince: Genellikle, bir resim sergisini izlediğimizde, parçalar arasında bir **üslûp birliği** gözümüze çarpar. Giderek bu üslûp birliğini kural olarak koyma eğilimi de vardır. Ben buna karşıyım. Her yeni konu yeni biçimler de aratmak zorundadır. Bu inanç beni renkler, çizgiler, lekeler arasında bilinçli bir uyumluluğa, başıboşluğa kadar götürdü. Kabaca belirtmek gerekirse, turuncunun yanına (klasik renk, estetik, vb. kurallarınca) yeşil gelmez, ama gerekiyorsa bundan hiç kaçınılmamalıdır da.»

Yirminci yüzyılda, burjuva toplumlarında meta-insan kaynaşmasını vurgulayan Emre Senan metanın, araçlıktan amaçlığa «terfi» ettiğini ve tüketilen olmaktan çıkıp insan tüketen karakter kazandığını çok iyi vermiş. Görülmesi gereken sergi Boğaziçi Üniversitesi'nde izleyicilere açık bulunmaktadır.

Taner KUTLAY

• TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI YÖNETİM KURULU BİLDİRİSİ

Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulunun «ilerici» basın, radyo ve televizyon tarafından kamu oyuna kırpılmaktan da öte budanarak duyurulan 7. 4. 1975 tarihli bildirisinin tam metnini belge ve uyarı niteliğiyle yayınlıyoruz:

«Hükümet bunalımı ve yeni hükümetin kurulmasıyla ilgili olarak gelişen olayları kaygıyla izleyen Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu, kamuoyuna aşağıdaki açıklamada bulunmayı gerekli görmüştür.

Kendilerine milliyetçi adını veren egemen sınıf partilerinin hükümet kurma girişiminden destek bulan faşist saldırganların yurdumuzun en ileri güçleri olan işçi, öğretmen ve öğrencilere karşı giriştikleri yıldırma ve terör hareketleri gittikçe genişleme ve bütün yurtta bir terör havası yaratma yönünde gelişmektedir. Afyon'da TÖB-DER Şubesi faşistler tarafından basılmış, Tokat Lisesi öğretmenleri faşist saldırılara karşı tedbir istemek zorunluluğunu duymuş, TÖB-DER Erzurum Şube Başkanı faşist saldırganlar tarafından bıçaklanmış, bu ve benzeri olaylar üzerine TÖB-DER Genel Başkanı, hükümeti uyararak saldırıların önlenmesi için tedbir alınmasını istemek zorunda kalmıştır. Fasist saldırganların öğrencilere karşı giriştikleri hareketler de kan dökücülük ve cinayetle sonuçlanmakta, hükümet kuvvetlerini karşılarında bulmayan saldırganlar cüretlerini gitgide arttırmaktadırlar. Bunun üzerine çeşitli öğrenci dernekleri de ortak bir bildiri yayınlayarak faşist saldırılara karşı tedbir alınmasını istemek zorunda kalmışlardır. Yazar ve sanatçılara karşı da son günlerde daha önceki dönemleri anımsatan baskılar, yeniden uygulanmaya başlamıştır. Yazar arkadaşımız Fakir Baykurt'a pasaport verilmemesi, hapisteki yazar arkadaşımız Yılmaz Güney'e uygulanan baskılar konusunda yayınlanan kaygı verici haberler, Ankara'daki bir tiyatro topluluğuna yöneltilen baskılar, kitap ve dergi toplatma olaylarının artışı söz ve düşünce özgürlüğüne karşı egemen çevrelerin bilinen düşmanlıklarının yeniden bir saldırıya dönüştüğünü gösteren kanıtlardır.

İddiaları ve kendilerine verdikleri ad ne olursa olsun, dışa bağımlı çıkarların, egemen sınıf ve çevrelerin temsilcisi olan partilerin kuracağı bir hükümetin, bu ortamı ağırlaştırmaktan başka bir sonuç doğuramıyacağına kuşku yoktur. Yeni hükümet programının anti demokratik, ırkçı, gerici niteliği, laik ve demokratik Cumhuriyetin temel ilkelerine açıkça aykırıdır. Kültür, dil ve eğitim politikası, kültür düşmanlığı olarak belirlenen, gerici, çağdışı bir nitelik taşıyan bu programın, uygulanma olanağı bulduğu takdirde ülkemizin eğitim ve düşünce yaşamında derin yaralar açacağına kuşku yoktur. Yurdumuzun güneydoğu sınırında geçen, insan haklarına aykırı bir olayı Türkiye'ye geçiş izni isteyen binlerce kişiye sınırların kapatılmış oluşunu kınamayı da yazarlık sorumluluğu ve onurunun bize yüklediği bir görev sayarız. Demokratik güçlerin ortak hareket etme zorunluluğunun ortaya çıktığı bu durum-

da Türkiye Yazarlar Sendikası, emperyalizmin ve ona bağımlı karanlık iç güçlerin halkımızın barış, demokrasi ve özgürlük haklarına karşı giriştikleri, girişecekleri her türlü saldırı karşısında, demokratik güçlerin yanında tüm olanaklarıyla yer almanın sorumluluğu ve kararlılığındadır.»

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI
Yönetim Kurulu

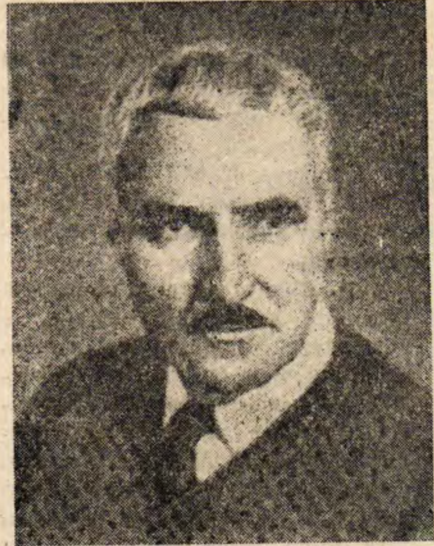
• AST KAPATILDI

Devrimci tiyatro topluluğu AST'ın Ankara sıkı yönetim komutanlığınca çalışmaları yasaklandı. Asaf Çiğiltepe ve arkadaşlarınca kurulduğundan bu yana sanat ve kültür yaşamımızda önemli bir yeri olan AST'ın kapatılışı Türkiye için gerçek bir kayıptır. Devrimci sanat ve kültüre uygulanan bu baskıyı üzüntüyle ve şiddetle kınıyor, mücadelelerinde arkadaşlarımızın yanında olduğumuzu bildiriyoruz.

• «YANSIMA» DERGİSİ TOPLATILDI

Yansıma dergisinin 38. sayısının toplatıldığına dair, kamuoyuna duyurulması dileğiyle dergi yönetiminden aldığımız mektup aşağıdadır:

«Dergimizin Şubat 1975 tarihli 38. sayısı, İstanbul Yedinci Sulh Ceza Hâkimliğinin 4. 3. 1975 gün ve 1975/8377 sayılı kararıyla toplattırılmıştır. Toplattırılma nedeni olarak, YANSIMA'nın 38. sayısında yer alan Ender Kâmil BOYACI'nın «Yılmaz Güney: Arkadaş ve Endişe» başlıklı yazısında Türk Ceza Kanununun 142/3. 155. ve 312. ve Mehmet Güler'in «Yılmaz Güney ve Arkadaş» başlıklı yazısında da 312. maddelerinin ihlâl edildiği iddia edilmektedir. Bu konuda, bilirkişi Prof. Sulhi Dönmezer'in verdiği bir rapora dayanılarak, dosya İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesine sevkedilmiştir. Dergimizin sorumlu yazı işleri müdürü Şener Yardım ile yazar Ender Kâmil Boyacı, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesine çağrılarak D. G. M. Savcılığınca ifadelerine başvurulmuştur.»

• SİMONOV MAYISIN İLK HAFTASINDA TÜRKİYEDE

Türkiye'ye geleceğini geçen sayımızda duyurduğumuz ünlü Sovyet yazarı Konstantin Simonov, tanınmış bir yayınevinin konuğu olarak mayısın ilk haftasında İstanbul'da olacak. «Yaşayanlar ve Ölüler», «İnsan Asker Doğmaz» gibi 2. dünya savaşı olgularını konu alan romanlarıyla yurdunda ve dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tanınan Konstantin Simonov, yurdumuza daha önce de gelmişti. Konstantin Simonov'un Türkiye'ye gelişine bağlı olarak Türkiye Yazarlar Sendikasınca bir tanışma toplantısı düzenleneceği de beklenmektedir.

• SABAHATTİN ALİ'Yİ ANMA TOPLANTISI

5 Ekim 1975 günü Aksaray'da, TÖB-DER Salonunda Sabahattin Ali anıldı. Konuşmacılar Şükran Kurdakul, Asım Bezirci, Kemal Sülker, Rıfat Ilgaz ve Bekir Yıldız'dı. Salon doluydu, konuşmaları ayakta izleyenlerin sayısı çoktu. Sabahattin Ali üstüne söylenenler saygıyla, ilgiyle dinleniyordu. Baskı dönemlerine bilinçle ve yüreklilikle direnen, kalemini inancın ve kavganın hizmetinde kuşanan bu yazara bu dönemde gösterilen yakınlığın ayrı bir anlamı vardı.

Konuşmacılardan Şükran Kurdakul, ele alacağı konuyu «Dönemi İçinde Sabahattin Ali» biçiminde sundu;

«S. Ali'nin yaşamı Cumhuriyet Dönemini kapsamakla birlikte, o Meşrutiyet döneminin son aşamasında hikayeye başlamıştır.» sözleriyle konuşmasına başladı. Meşrutiyet döneminin siyasal ortamını kısaca açıkladı. O dönem edebiyat anılarına değinerek, Ö. Seyfettin'in başlattığı «Türkçe savaşından», 1922 yılına kadar yazılmış halkçı hikayelerden, öğretilere dayanan dergilerden, o yıllarda ortaya çıkmış ideolojik akımlardan söz etti. S. Ali'nin hikayeciliğini özetle şöyle yorumladı:

«Edebiyatta sık sık sıçramalara rastlanmaz. Bu alanda daha çok evrim söz konusudur. S. Ali bu az rastlanan sıçramalardan birini gerçekleştirmiş ve hikâyeye yeni bir içerik, yeni bir anlatım kazandırmıştır. Hikâyelerinde Anadolu insanını yansıtma çabası göstermiş, belirgin tipler yaratmış, dialoga önem vermiştir. O, duygudan kaynaklanan yazarların tersine bilime, bilimselliğe açılmış bir yazardır. Hikâyelerinde kendisi için sınıf olma bilincinde olan kişiler görürüz. İşçi sınıfı edebiyatını bilinçle seçmiştir. Oysa o dönem sanatçılarının ortak özelliği burjuva devrimcisi olmalarıdır. Onlar ancak saray istibdadına karşı baş kaldırmaktadır. S. Ali toplumcu gerçekçi edebiyat anlayışına bilim yoluyla gelmiştir. Hikâyeciliğin dışında toplumbilimle edebiyat arasındaki ilişkilere değgin incelemeler de yapmıştır.»

Şükran Kurdakul'dan sonra kürsüye gelen Asım Bezirci, Edebiyat tarihçilerimizin S. Ali'ye karşı olumsuz tavrını eleştirerek konuşmasına başladı. Sınıflı toplumlarda edebiyat ve eğitimde genellikle egemen ideolojinin yansımakta olduğunu söyledi ve resmî edebiyat tarihçilerinin S. Ali'den sözetmemelerinin, sınıfsal çıkarların belirlediği gizli sansürden ileri geldiğini belirtti.

Kemal Sülker toplantıya gelememişti, bu konuda hazırladığı konuşması okundu. Kemal Sülker S. Ali'nin sanat anlayışını özetledi. S. Ali; sanatın hayatı ihtiva etmesi ve insanda daha iyiye daha doğruya koşarak yaşama arzu ve ihtiyacını doğurması gerektiğini bir yazısında savunuyor ve «gaye hayattır» diyordu.

Yazarın «Kırk Haramiler»de çıkan sözkonusu yazısı okundu. Bu yazıda S. Ali kısaca şöyle diyordu:

«Sömürücü devletlerin elinde oyuncak olmıyalım, yabancı sermayeye imtiyaz vermiyelim demişiz; hain, bolşevik, ajan, kızıl demişler.

Soygunculuk, yolsuzluk dursun demişiz, onlar fikirlerimize küfürlerle cevap vermişler.»

S. Ali'nin bu yazısının okunuşundan sonra, 1948 yılında tek şef döneminde düşüncelerinden ötürü öldürülüşü anlatıldı.

Kemal Sülker'in yazısı okunduktan sonra söz alan Rıfat Ilgaz S. Ali'yle ve onun dergilerde hikâyelerini yazılarını yayınladığı dönemle ilgili anılarını anlattı. Döne-

min türlü zorluklarla çıkan dergilerinden söz etti. Tan matbaasının saldırıya uğramasını anlattı.

Son olarak söz alan Bekir Yıldız «Yüzlerce yıldan beri halkımızı kandırıyorlar. Kandırılmış bir milletiz» sözleriyle başladığı konuşmasında özetle şunları söyledi: «Halkı aldatanlar, halkı aldatmak istemeyen bir insanı öldürmüşlerdir. Öldürülmek istenen şey bir düşünce ise, dünya ayağa kalksa güç yetmez buna». Konuşmasında Sait Faik ve Sabahattin Ali hikâyesinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesini yapan Yıldız, Sait Faik hikâyeciliğinin duygusallıktan öteye gitmediğini, S. Faik'in kötüyü bağışlatma gibi bir eğilim getirdiğini, onun ancak düzenin sonuçlarını irdelemiş bir yazar olduğunu, burjuvaziden bir hipi gibi kaçtığını ileri sürdü ve gerçekçi toplumcu edebiyata karşı çıkmak için S. Faik'i yücelten, onun çizgisini sürdürmeye çalışan, bilinçli hain aydınları kınadığını söyledi ve «hıncım S. Faik'e değil, onun hikâyeciliğine sahip çıkma niteliğinedir» dedi.

Bugünün hikâyesinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerini açıklayan B. Yıldız sanatla politikanın birlikte sürdürülmesi gerektiğinden söz etti ve «edebiyatın ideolojik mücadelenin silahlarından biri olduğu» görüşünü vurgulayarak sözlerini bitirdi.

Dinleyiciler, konuşmaları aydınlık, bilinçli bir ilgiyle izlediler.

Aysel ÖZAKIN

• YABANCI DERGİLERDE

Kapağında kısaca «ndl» başlığıyla basılan «Neue Deutsche Literatür» (Yeni Alman Edebiyatı), Demokratik Alman Cumhuriyeti yazarlar birliği tarafından çıkarılmakta. Aylık derginin editörü Werner Neubert. Bir de dört kişilik yazı kurulu var. Elimizde bulunan son sayılarındaki (1975 Ocak, Şubat, Mart) yazıların genel gözleminden derginin kuramsal yazılardan çok edebiyat ürünlerine ağırlık verdiği görülüyor. Bu ürünler çoğunlukla şiirler, kısa öyküler, oyunlar, bazen romanlardan seçilmiş bölümler. Konularsa kısaca iş, aşk, doğa, sanat izlenimleri (müze gezintileri) ve tatil başlıklarında özetlenebiliyor.

Denemelerde yaratıcılığın ilkeleri, eleştirinin gerekliliği üzerine tartışılıyor. Bir sayıda Afrika edebiyatı konusunda uzun bir tanıtıcı yazı, diğer bir sayıda ise Şili ve Pablo Neruda üzerine derlenmiş makaleler bulunuyor. Bunların arasında Julıo Cortazar ve Alejo Carpentier gibi Güney Amerika edebiyatının önemli adları yer alıyor. Öyküler genellikle sade ve içten bir anlatımla insanların günlük yaşamlarını yansıtıyorlar. Burada günlük işler arasında ve üretim içinde insan sorunlarına ilişkin gözlemler yapılıyor, tatile çıkılıyor, ormanlara, deniz kıyısına gidiliyor, doğa coşkusu yaşanıyor. Çocukların varlığı hiç eksik olmuyor, onların yaşantıları yetişkinlerin yaşantılarına karışıyor.

Bugünün değerlendirmesinden yoksun olmayan bir kültür mirası bilinci yer yer ön plana çıkıyor. Kısa bir dönem öncesinin karanlık günleri anılarda yaşıyor. Toplama kamplarından özgürlüğüne yeni kavuşan bir aydın ilk devrim yıldönümü kutlanışına giderken ne biçim giysiler içinde olması gerektiğini günlerce düşünüyor. III. Reich faşizminin terörü altında yaşamışlar, yaşantı ayrıntılarını böylesine bir mizah açısından sergiliyorlar.

Şiirlerde genellikle bireyci denilebilecek bir tutum egemen.. Doğaya geniş ölçüde yer veriliyor. Alman dilinin olanakları içinde

sesli çağrışımlardan çıkan zengin imgeler kullanılıyor. Kuzey Avrupa kentlerinin kuleli kilise tepeli kiremit damlı ve karanlık gökyüzlü silüetleri çiziliyor. Saçları, etekleri rüzgardan uçuşan «yumşak» kadın bedenlerinden söz ediliyor.

1975'in ikinci sayısında «ndl», dört kentte, kitapçı dükkânlarının önünde ve içinde yönettiği bir soruşturmayı basmış. Buralara giren her yaştan ve meslekten kimselere okuma alışkanlıkları, özellikle edebiyat eleştirilerine verdikleri önem üzerine kısa sorular sorulmuş. Yanıtlardan çıkan sonuç, eleştiri değerlendirilmesi açısından olumsuz. Fakat bazı ilginç açıklamalar ilgi çekiyor. Örneğin 67 yaşında bir emekli adam torunlarına kitap armağan etmeyi sevdiğini söylerken «Biz işçiler pek kolayca kitap raflarına ulaşamazdık. Kitaplar bizler için çoğunlukla fazla pahalı olurdu. Ama bugün durum değişti» diye ekliyor.

Aynı soruşturmada sevilen çağdaş Alman yazarları olarak şu adlar beliriyor: Volker Braun, Christa Wolf, Anna Seghers, Eberhard Panitz, Eva Strittmatter, Becker, Plenzdorf vb. Diğer sosyalist ülkelerin, özellikle Sovyet edebiyatının ürünlerinin de çokça okunduğu anlaşılıyor.

Ayşın CANDAN

• GALATASARAY LİSESİ KÜLTÜR ŞÖLENİ 2

5-18 Nisan tarihleri arasında yer alan ve müzik, spor, edebiyat, sinema, fotoğraf, tiyatro, mim, karikatür, eğitim konularını içeren Galatasaray Kültür Şöleni pek çok bakımlardan olumlu geçmiş ve kalıcı olmuştur.

9 Nisan günü yapılan ŞAİRLER-ŞİİRLER gününde Arif Damar, Kemal Özer, Nihat Behram, Ataol Behramoğlu şiirlerini okudular. 14-16 Nisan günleri Gültekin Çizgen ve İsa Çelik fotoğraflarını sergilemişler; TİYATRONUN İŞLEVİ VE GÜNÜMÜZÜN TÜRK TİYATROSU konulu açık oturumda Vasıf Öngören ve Haşmet Zeybek konuyla ilgili görüşlerini açıklamışlardır.

G.S. Lisesi Tiyatro Kolu'nca sahnelenen Yaprak Dökümü oyunu ve oyunun yazarı Reşat Nuri üzerine yapılan bir değerlendirmeyi içeren program metni okul müdürü tarafından «zararlı» bulunarak yasaklanmıştır. Metinden bir bölüm:

«Reşat Nuri bu oyunu bilimsel olmayan ve ahlâkçı bir biçimde ele aldı ve çözülüp değişen toplumsal ilişkilerin aile içindeki yansımasını ağıt yakarcasına anlattı. Alafrangalık olarak değerlendirdiği yeni düzeni duygusal bir tavırla eleştirdi. Ama son tahlilde alafrangalığın alaturkalığa galebe çaldığını gördü. Esas olan da budur, çünkü oyundaki olayların geçtiği süreç, dışa bağımlı kapitalistleşmenin tarihsel bir aşamasıdır. Bundan geriye dönmek olanaksızdır, artık daha ileri bir düzen söz konusudur.»

Ayrıca G.S. Lisesi Tiyatro Kolu ve Kültür Edebiyat Kolundan dergimize gelen mektupta «bezirgânca hesaplara ve reklam amaçlarına âlet olmamak» için Ali Poyrazoğlu adına düzenlenen İstanbul Liseleri 1. Kültür Şenliğine Galatasaray Lisesinin katılmayacağı bildirilmektedir.

• AST TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASININ BİLDİRİSİNİ KUTLADI

AST haber bülteninden:

«Ankara Sanat Tiyatrosu, Türk Yazarlar Sendikasının sanatçılarımıza yapılan baskıları kınayan bildirisini şu mektupla kutladı:

Tiyatromuzun ve yurtsever sanatçılarımızın halkımıza hizmet yolunda karşılaştıkları baskıları kınayan bildirinizi sevinçle karşıladık. Sanatçılarımız arasındaki bu demokratik dayanışma örneği bize, uğraşımızda daha da güç ve kararlılık verdi.

Tüm ilerici, yurtsever sanatçılarımızın soylu mücadelesine her zaman yardımcı ve destek olacağımızı bildirir, saygı ve dostluk duygularımızı iletiriz.»

● **AKADEMİK**

Bilimsellik savıyla çıkan BİRİKİM dergisinin ikinci sayısında, şiir sorunları üstüne bir konuşma yer alıyor. Diyalogdan çok iki ayrı monolog biçiminde gelişen konuşmanın bir yerinde, soruları yönelten arkadaş şunları söylüyor: «Devrimci şair, bireycilikten çıkayım derken, 12 Mart öncesi standart 'militan'ın benliğini kendi benliği yerine koymayı, kendini böyle nesnelleştirmeyi istedi. Böylece, 12 Mart öncesinin militan tipi, yani durduğu yerde kızışan, hareket içinde soğukkanlılıkla akacağına, durduğu yerde kızışan bu tip, 'devrimci' şiire de egemen oldu.» Şu alıntısını yaptığımız paragraftaki ve konuşmanın tümündeki tavır ve görüşlerin tartışmasına şimdilik girmiyor; «hareket içinde soğukkanlılıkla akmak» gibi gösterişli bir sözün diyalektikten çok mekanik bir düşünce tarzının sonucu olabileceği uyarısıyla yetiniyoruz. Eleştiride Namık Kemal'den Behçet Necatigil'e kadar gelen birikimci arkadaşın, biraz daha yakına, kendi kuşakdaşlarına yaklaşmakla da bu konularda daha çok söz söyleme hakkına sahip olabileceği görüşündeyiz.

«MİLİTAN»IN ÜÇÜNCÜ SAYISI TOPLATILDI

«Nazım Hikmet'in Bakû Konuşması»nda yer alan görüşlerin «komünizm rejimini över mahiyette» bulunduğu gerekçesiyle, dergimizin Mart 1975 tarihli üçüncü sayısının İstanbul 4. Sulh Ceza Mahkemesi 1975/34 Müt. kararınca toplatılmasına karar verilmiştir. İstanbul C. Savcılığının bu konudaki 24/4/1975 tarih ve 1975/260 sayılı talepnamesi sonucu; Doç. Dr. Kayıhan İçel'in «bilirkişi» raporuna dayanılarak alınan karara gerekli itiraz Av. Orhan Apaydın tarafından yapılmıştır.

Önümüzdeki sayıda

- A. Kadir'in şiiri ve kendisiyle bir konuşma
- Nazım Hikmet kendi şiirini anlatıyor
- Vasıf Öngören: Epik tiyatro ve sorunları

JACK WODDIS

MİLLİYETÇİLİK
VE
ENTERNASYONALİZM

İBN'ÜL-EZRAK

mervanî
kürtleri
tarihi

koral

türkçesi:
m.e. bozarslan

v.i.lenin

MARKSİZM
VE
SOVYET
HUKUK
TEORİSİ

sinan yayınları
pk.740/İST.

ek
sovyet
anayasası

DEVRİMCİ SANAT VE KÜLTÜR KAVGASINDA
MİLİTAN

BİRİNCİ SAYIDA

Çıkış bildirisi; Cengiz Aytmatov'un Asya-Afrika Yazarları 5. Kurultay Söylevi; Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Can Yücel, Metin Demirtaş ve Erdal Alova'nın şiirleri; Bekir Yıldız'ın hikâyesi; Haşmet Zeybek'in Dört Adım Çalışma Yöntemi ve Köroğlu Destanı adlı incelemesi; Brecht ve Servantes'in şiirleri; Onat Kutlar'ın Arkadaş filmi üzerine yazısı

İKİNCİ SAYIDA

Ahmed Arif'le Bir Konuşma ve şairin Rüstemo adlı şiiri; Yaşar Kemal, Aziz Nesin ve Bekir Yıldız'ın yazıları; Can Yücel, Ataol Behramoğlu, Kemal Özer, Nihat Behram, Erdal Alova ve Barış Pirhasan'ın şiirleri; Peter Weiss'in Vietnam Sanatı ve Kültürü Üstüne Notlar'ı; Genco Erkal'la Bir Konuşma.

ÜÇÜNCÜ SAYIDA

Çağdaş Macar Şiirinde Attila Jozsef ve şiirleri; Şili Duvarlarında Bir Halkın Tarihi; Nazım Hikmet hakkında dünyanın önemli yazarlarının görüşleri ve Nazım'ın hiç yayınlanmamış Bakû konuşmasıyla fotoğrafları; Ataol Behramoğlu, Can Yücel, Nihat Behram'ın şiirleri; Svetlana Uturgauri'nin Devlet Ana incelemesi; Bekir Yıldız, Fakir Baykurt ve Aysel Özakın'ın hikâyeleri; Gerçek Sinema Toplu Film Çalışma Grubu ile bir konuşma

DÖRDÜNCÜ SAYIDA

Çağdaş Devrimci Tiyatronun Sorunları -Meyerhold, Brecht; İşçi Sınıfı ve Kültür- Marks, Engels; Dünyada Nazım Hikmet bölümünde J. Marcenac ve İ. Ştok'un yazıları; Bireycilikler Başyazısı; Nihat Behram, Kemal Özer'in şiirleri; Tayfur Urgay'ın Attila İlhan incelemesi; Bekir Yıldız'ın hikâyesi; Desen, fotoğraf, çeviri ve tanıtma yazıları yeralmaktadır.

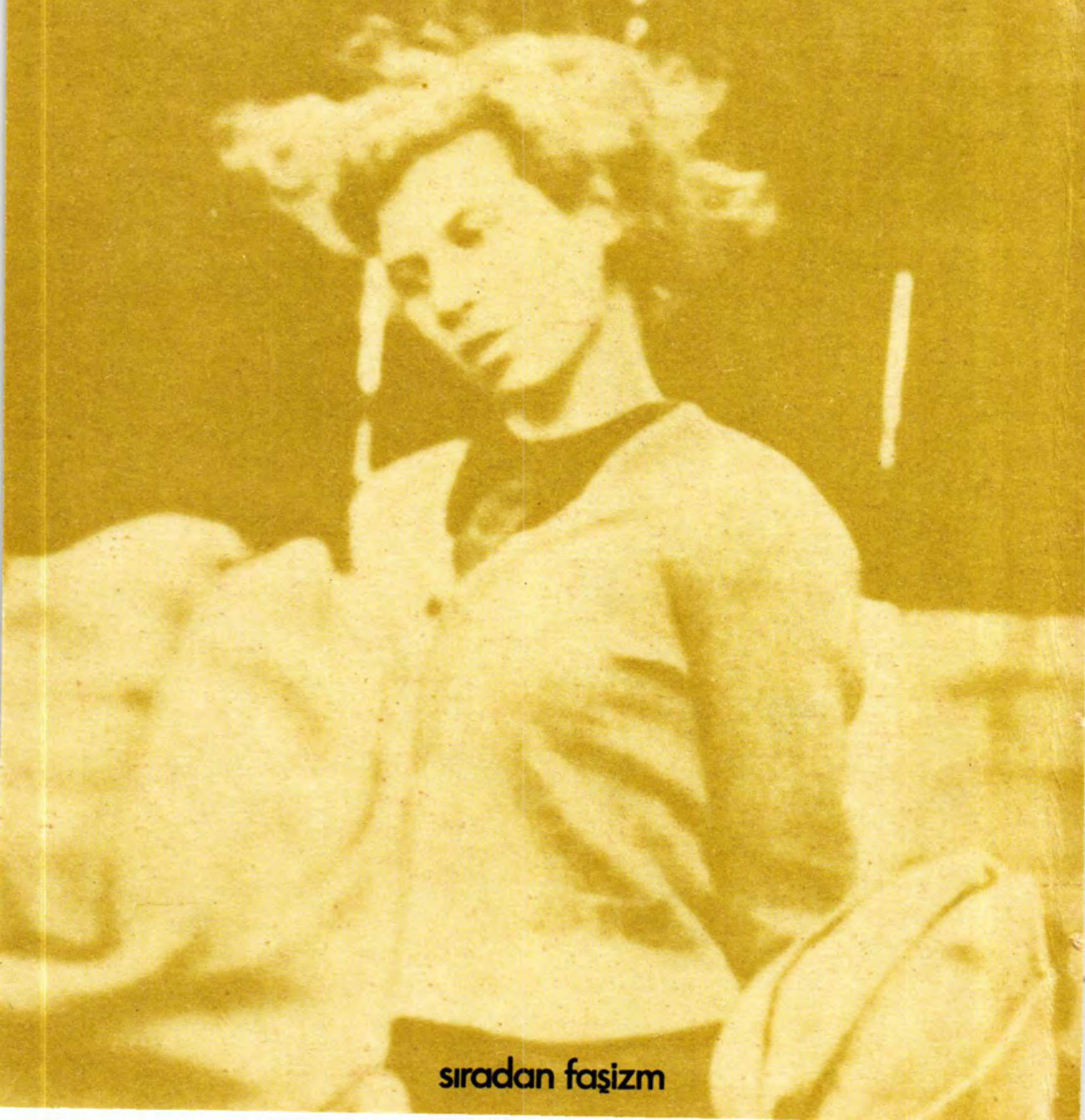
•

MİLİTAN'A ABONE OLMAK İÇİN: P.K. 893 Sirkeci/İST. adresine PTT havalesiyle 90 TL. (Yurtdışı iki katıdır);
TEK DERGİ İSTEKLERİ İÇİN: Aynı adrese 10 TL.'lık posta pulu gönderilmelidir.

S.B.T. 2.5.1975

aylık
dergi
10 lira

MİLİTAN

sıradan faşizm